

Terbe
Rita

TÉRJÁTEKOK

2017

Terbe Rita

TÉRJÁTÉKOK

TÉRBELI GONDOLKODÁSFEJLESZTÉS,
ÉPÍTETT KÖRNYEZETI NEVELÉS GYEREKEKNEK

DLA-értekezés

*Mestermű:
FMH - Fővárosi Művelődési Ház
belsőépítészeti tervezés*

*Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Építőművészeti Doktori Iskola*

*Témavezető: Szabó Levente DLA
Konzulens: Radványi György DLA*

2017

családomnak

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék		5. oldal
Intro		7. oldal
I. Fejezet:	A kezdetek, vizuális környezetünk hatásai és az épített környezeti nevelés	
	Bevezető	9. oldal
1.1.	Kezdeteket meghatározó tényezők és indíttatások	9. oldal
1.2.	Vizuális környezetünk hatása	11. oldal
1.3.	Az óvodák, iskolák tereiben készülő gyermekalkotások	11. oldal
1.4.	Térbeli vizuális nevelés	17. oldal
1.5.	Épített környezeti nevelés	18. oldal
	Összegzés, 1. tézis, 2. tézis	19. oldal
II. Fejezet:	Épített környezeti nevelés hazai és nemzetközi kontextusa	
	Bevezető	21. oldal
2.1.	Építészeti foglalkozások oktatási rendszerben	21. oldal
2.2.	Építészeti foglalkozások gyerekeknek iskolai rendszeren kívül	27. oldal
2.3.	Építészeti foglalkozások gyerekeknek és felnőtteknek	31. oldal
2.4.	Oktatók oktatása	35. oldal
	Összegzés, 3. tézis, 4. tézis	36. oldal
III. Fejezet:	Térbeli gondolkodásfejlesztés, épített környezeti nevelés saját gyakorlatomon keresztül	
	Bevezető	39. oldal
3.1.	Az alkotással kapcsolatos gondolataim	39. oldal
3.2.	A téri környezetünk megismerésének és elemzésének főbb módszerei	41. oldal
3.2_1.	Környezetismereti séták	43. oldal
3.2_2.	Építészet, mint inspiráció	53. oldal
3.2_3.	Építés, mint eszköz	63. oldal
3.2_4.	Formaelemzés	69. oldal
3.2_5.	Térbeli alkotások síkbeli leképezései	71. oldal
	Összegzés, 5. tézis, 6. tézis	76. oldal
1.sz Melléklet:	Függelék	79. oldal
2.sz Melléklet:	Feladatgyűjtemény	105. oldal

TÉRJÁTÉKOK

TÉRBELI GONDOLKODÁSFEJLESZTÉS, ÉPÍTETT KÖRNYEZETI NEVELÉS GYEREKEKNEK

Dolgozatom gyerekekről, építészeiről, szabad alkotásról és ezek együtteséről szól.

Intro

Meghatározó élményeim közé tartozik, amikor először tartottam párhuzamosan térlátásfejlesztő gyerekfoglalkozást és a BME, Építészmérnöki Karán, építészeti tervezést. Az egyetemen konzultációk során többször kérdezték tőlem: „hogyan csináljam? mit tegyek?” Ez a kérdés a gyerekektől egyszerűen nem hallható. Nem értettem, hogy lehet az, hogy egy kreatív pályát választó fiatal felnőtt ilyen kérdéseket tesz fel, amikor háztervezéssel foglalkozunk, amiért ő erre az egyetemre jelentkezett, amiért dolgozott már több évet, és amiben dolgozni fog még negyvenet... A gyermekkori térbeli alkotás témájával való mélyebb foglalkozás utáni vágy ekkor született meg bennem.

A gyerekek általában nem, vagy elvétve lépnek kapcsolatba a térbeli alkotással, épített környezeti foglalkozásokkal. Az épített környezeti nevelés, a tudatos térbeli lét nem válik fejlődésük részévé sem tudásszinten, sem személyiségfejlődésükben. Holott mindig valamilyen térben vagyunk és mozgunk, hatással vagyunk a terekre és a terek is hatással vannak ránk tudatosan és tudat alatt egyaránt. Témám időszerűsége mára égető fontosságúvá vált, látva az óvodákban, iskolákban még mindig zajló, szegényes anyag-, téma-, és technikaismereten alapuló, ugyanazon sémára készülő, egyforma, szinte csak síkbeli, diktált alkotásokat. Ez a megrekedt nevelési mód nemcsak a személyiségfejlődésre, kreativitásra, hanem a vizuális kultúránkra is negatív hatással van. A környezet nyelvét nem ismerő, azt nem beszélő, az épített környezetet nem értő gyerekek válnak felnőtté, építővé és építettővé. A téma aktualitását tovább erősíti a nemzetközi és hazai szinten egyre növekvő - az épített környezeti neveléssel foglalkozó - civil szervezetek száma és jelentősége, valamint az azt egyre jobban támogató kormányzati intézkedések.

Tervező építészként elhivatott vagyok az épített környezet, az építészeti forma, a térbeliség és a téri környezett iránt. Gyerekfoglalkozások vezetőjeként és egyetemi oktatóként célom a gyerekek és fiatal felnőttek téri gondolkodásának fejlesztése, az építészet nyelvének korosztályos ismertetése, a kísérletezésre és szabad alkotásra való ösztönzés.

Tevékenységem hármas pillére a felismerés (környezetünk észrevétele), a megértés (az építészeti nyelv elemeinek megismerése) és értő továbbélése (értőn élve környezetünkben, értőn használva és továbbfejlesztve azt). Igazat adva Kepes Györgynek, úgy vélem, „napjaink legfontosabb feladata a látás pallérozása - elhanyagolt, elsorvadtt érzékenységünk fejlesztése”¹, a látásra nevelés.

Kutatásom a térbeli gondolkodásmód és az épített környezeti nevelés háttérének, folyamatának megismerésével foglalkozik. Összegzi a főbb hangsúlyokat és irányokat a hazai és külföldi kontextusok, valamint saját alkotói tevékenységem elemzése alapján.

Dolgozatom három fő egységre tagozódik. Az első rész az előzmények és a háttér bemutatásával ismerteti a témát, saját tevékenységem kezdeteit, indítatásait. A középső rész az épített környezeti neveléssel foglalkozó területek sokszínűségét mutatja be hazai és nemzetközi kontextuson keresztül. A harmadik részben kerül ismertetésre saját, GYIK-Műhelyben folytatott tevékenységem. A törzsszöveget Függelék, valamint Feladatgyűjtemény egészíti ki. A dolgozatban szereplő illusztrációk többnyire saját foglalkozásainkon készült, 5-10 éves gyermekek alkotásai.

¹ in: KEPES, György: *Látásra nevelés*, MTA Művészettörténeti kutatóintézet, Kepes Vizuális Központ Eger, Argumentum Kiadó, Budapest, 2008, XI. o.

Tájplasztika (Gyilk-Műhely)

I. fejezet:

A KEZDETEK, VIZUÁLIS KÖRNYEZETÜNK HATÁSAI és az ÉPÍTETT KÖRNYEZETI NEVELÉS

Bevezető

A fejezet első része bepillantást nyújt tevékenységünk kezdeteibe, az alapvetően befolyásoló tényezőkbe és személyes indíttatásaimba. Ezt követően ismertetem vizuális környezetünk hatását és a téma fontosságát, ábrázolva a mai általános, az óvodai és iskolai keretek között zajló vizuális nevelés főbb elemeit, kitérve a térbeli feladatok, a modellezés és a környezeti ismeretek hiányára. Végezetül bemutatom az épített környezeti nevelés fogalmát és célkitűzéseit. Ezáltal kívánok általános bevezetőt nyújtani választott témámat meghatározó és indukáló folyamatokról.

1.1. Kezdeteket meghatározó tényezők és indíttatások

2012-ben kapcsolódtam be a GyIK-Műhely életébe, ahol kolléganómmal, Szentandrási Dóra² építésszel **Térlátás-fejlesztő építészeti** programot indítottunk gyermekek számára³. Tevékenységünk során a műhelyen túl betekintést nyerhettünk budapesti és vidéki óvodák, iskolák életébe, valamint a délutáni, szabadidős, vizuális gyakorlatokba. Foglalkozásainkon főként az 5-12 éves korosztállyal, emellett felső tagozatos és gimnazista diákokkal dolgoztunk együtt. Ismereteinket bővítették a különböző konferenciák szakmai fórumai, valamint pedagógusok számára tartott továbbképzéseink⁴. Ezen szakmai tevékenységek alapozzák meg kutatási témámat.

Tevékenységünk szellemi és fizikai hátterét a Gyermek, Ifjúsági és Képzőművészeti Műhely Alapítvány, röviden GyIK-Műhely biztosítja. A hazai és nemzetközi viszonylatban egyedülálló, több mint 40 (!) éves műhely a Budai Várban, a Magyar Nemzeti Galéria területén működik. Az egyedülálló fizikai környezetben, hatalmas dunai panorámás terasszal és a restaurátori szinten levő műhellyel várja az alkotni kívánó gyerekeket. Tevékenységünkben a helyszín mellett a GyIK-SZEMLÉLET alapvető fontosságú és hatású, mely a gyermeki kreativitást alapvetőnek tartja, az iskolai keretek között nehezen megvalósítható komplex, összművészeti, élményalapú, szabad alkotáson keresztül bővíti a gyermekek ismereteit. Az alapvetően képzőművészeti hangsúlyú műhely több társszakterülettel egészül ki: képzőművészet, iparművészet, fotóművészet, dráma, mozgásművészet, múzeumpedagógia, tájépítészet és építészet. A hely, az épület, a műhely szelleme, a kollégák színes, inspiratív gondolkodása és szemlélete mind alapjai, meghatározói és frissítő részei tevékenységünknek.

Számomra a GyIK-lét kihívás, amely a tudásátadás, a jó feladat kitalálás-átadás egységén, a kreativitáson, a minőségi, szabad térbeli alkotásokon és a maradandó élményen alapszik.

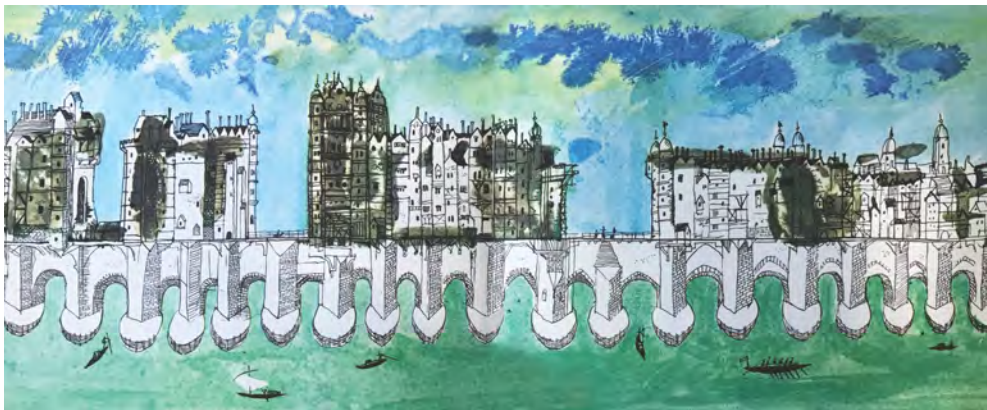
Térlátásfejlesztő tevékenységünk alapvető célja a gyerekeket nevelő intézményekben tapasztalt vizuális foglalkozások kompenzálása, a hiányzó térbeli alkotás pótlása, a kreativitás fejlesztése, az épített környezetünk megismerése.

Személyes indíttatásaim az alkotás, a kreativitás, az anyagokkal való konkrét kapcsolat igénye volt. A mindennapok dolgozói ritmusa mellett igazi felüdülést jelent, az ebből kizökkenő szabad, kötöttségek nélküli alkotás és a gyerekekkel való tiszta, őszinte kommunikáció.

² Jelenleg a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen PhD hallgatója, kutatási területe: Art & Design a közoktatásban.

³ Foglalkozásainkról részletesen lsd a Függelékét valamint a Feladatgyűjteményt.

⁴ Részletesen lsd Függelékben: A témával kapcsolatos szakmai tevékenységem részről.

'London hídja'

1.2. Vizuális környezetünk hatása

Az elhanyagolt környezetben az élet módja is minősége is elhanyagoltá válik.

*London hídja*⁵ annak részleteit, vonalait, színeit és ezzel együtt komponálását gyermekkoromban nagyon sokat néztem. Akkor még nem tudtam, hogy egyszer építész leszek. Azt viszont ma már tudom, hogy ez a kép valahol mélyen elraktározódott bennem, és nehezen megfogalmazhatóan, nem konkrét elemeiben, hanem mélyebb értelemben, a lényegében, az üzenetében jött elő. A kép üzenete számomra a minőségi, komplex, részletekben is megjelenő jelenlét.

Fontos törekvésem, hogy foglalkozásaink során minőségi alkotások szülessenek. Ehhez azonban tisztában kell lennünk azzal a ténnyel, hogy *"...vizuális környezetünk esztétikai minősége - legyen szó városainkról, épületeinkről, használati tárgyainkról vagy képeinkről - határozott szerepet játszik vizuális kreativitásunk alakulásában"*, ahogy Kepes György fogalmazott Wolfgang Metzger pszichológus kutatása kapcsán, melyről 'Az esztétikai minták hatása'⁶ című munkájában írt. Gondolatai nyomán vizsgálva a gyerekek tágabb és szűkebb környezetét, az óvodák és iskolák épületeit, tereit, amit a gyerekek úgymond "kézhez kapnak", nem lehetünk nyugodtak. A terek kölcsönös hatással bírnak annak használóira. A gyerekek saját környezetüket gyermekien, a saját jelenlétükkel és alkotásaikkal töltik meg. A tereket azonban nem formálják át, kapott anyagnak tekintve, elfogadják azt. Nívós tér estén ez rendjén is van, de nem ritka esetben a környezet alacsony minőségű. A kisgyermeki gondolkodásmód szerint a felnőtt által alakított világ az alap. Ebben rejlik a csapda, mikor silány környezetben nevelődnek gyermekeink. A minőségi környezet pozitívan hat a használójára, és ez a kölcsönös egymásra hatás miatt egy pozitív irányba mutató, lehetőségekkel teli folyamat irányát mutatja. A silány környezet negatív hatása azonban észrevétlenül, de annál mélyebben hatolva jelenik meg. Hatása negatív folyamatot indít el, amely az intézmények falain túl is hatással bír, s amely alapvető ellentmondásban áll a minőségi környezet nevelési szándékával. Önmagában ellentmondásos helyzetet eredményez a silány környezetben elvárt magas szintű alkotás. Az életterek beépülnek a gyerekek fejlődésébe, rövid- és hosszútávon is kifejtve hatásukat.

Az egyre jelentősebb, az épített környezeti nevelés terén kezdeményezett kormányzati szándék kapcsán az intézményfenntartóknak is tisztában kell lenniük azzal a ténnyel, hogy a minőségi térben a gyerekek viselkedésében és alkotásaiban joggal elvárható a magasabb színvonal, míg egy gondozatlan térben ugyanez már nehezen mondható el.

1.3. Az óvodák, iskolák tereiben készülő gyermeki alkotások

A gyermeki alkotások az alap környezeti helyzettől befolyásolt terekben jönnek létre, melyhez az alkotásokat kísérő narráció, módszertan, az alkotás anyaga, témája, valamint ezek minősége együttesen hozzáadódik. Talán észre sem véve, nem is tudatosulva, mennyire meghatározza azt. Az előre elképzelt célok könnyen kisiklanak, célt téveszthetnek, a lehetőségek kiaknázatlanok maradhatnak. Ezért a következőkben olyan folyamatokra szeretném felhívni a figyelmet, melyek -a kevés számú kivétel ellenére- gyakran mondhatók, s melyek hatásaival tisztában kell lennünk, s törekednünk kell azok kezelésére.

Fókuszterületem a gyerekek, a gyerekek téralkotó, térismeretei és épített környezetismeretei alkotásai: maguk a folyamatok, a szándékok és az eredmények. Bár ebben a fejezetben többször említésre kerül az óvoda és iskolai gyakorlat, mégsem célom a az oktatási rendszer elemzése és bírálata. Az említés oka, hogy a gyerekek napjaik java részét intézményi keretek között töltik, ahol "vizuális kultúra" címen számos foglalkozáson vesznek részt. Azonban a legtöbben ezen alkalmakon kívül nem kerülnek kapcsolatba alkotási folyamatokkal, így ismereteik és tudásuk csak az óvodai és iskolai tapasztaltakra hagyatkoznak. Ugyanakkor fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy sem a pedagógusok, sem a gyermekek további terhelését nem tartanám jónak. Arra törekszem, hogy gondolataimmal és javaslataimmal hozzájárulhassak ahhoz, hogy könnyebbé, élvezetesebbé és hasznosabbá váljanak ezek az alkalmak, hogy a rajz- és technikaóra ne egy könnyen megúszható alkalom legyen, hanem tartalommal bíró élmény és kísérletezés.

⁵ KÉP: 'London hídja' c. vers illusztrációja, rajzolta: WÜRTZ Ádám, in: *Lúdanyó meséi*, Móra Könyvkiadó, 1982, 28-29. o.

⁶ Metzger egy óvodában végzett vizuális környezet hatását vizsgáló kísérlete: különböző óvodai csoportokban különböző esztétikai minőségű képzőművészeti alkotásokat helyeztek el. A program végére a látottak minőségi leképezésben megjelentek a gyerekek alkotásaiban. A magas esztétikai minőségű képek hatására az alkotások fejlődtek, a silány képek hatására viszont a már korábban szerzett tudás is visszafejlődött. Forrás: Wolfgang METZGER: *Az esztétikai minták hatása*, in: KEPEs György: *Látásra nevelés*, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, Kepes Vizuális Központ Eger, Argumentum Kiadó, Budapest, 2008, XII.old.(idézet), 14-22. o. (Metzger tanulmánya)

Baglyok

Minta

A tanulási folyamat alapja a mintakövetés. Azonban tisztában kell lennünk az ebben rejlő veszélyekkel is, meg kell tudnunk különböztetni, hogy mikor fejleszt intenzíven és mikor kevésbé a másolás. Kezdő vagy új technikai lépéseknél, a helyes ecset- és ollóhasználatnál, a megfelelő rögzítési és illesztési lépéseknél nélkülözhetetlen a helyes példa követése. Ugyancsak fontos szerepe van a megértési folyamat során az ún. "belső képtár" gazdagításában. Johannes Itten a Bauhaus Vorkurs-ban növendékei formatanulmányaiban egy-egy témát (pl.: páfrány) többször lerajzoltatott, mígnem a másoló-alkotó folyamat során a minta megértetté, ún. belső képpé vált. Itten megfogalmazásában: *"a pontos megfigyelést és tapasztalást a belső érzékelésen alapuló tárgyasítás követ, elmélyíti az érzékszervi megismerést, ... míg végül a 'belső formák' tárházának birtokába jut."*⁷ Azaz idővel modell nélkül is lerajzolhatóvá válik a befogadott tárgy. A belső képek sokasága gazdagítja a gondolatvilágot, kombinálásuk pedig a kreativitásra van jó hatással.

Fontos figyelniük a folyamat során a belső képek minőségére. Silány alapokon nyugvó képek a gondolatvilágot nem megfelelő irányban gazdagítják, amin csak ronthat azok kombinációja. Ezért a másolásnál különös gondot kell fordítani az elemzendő tárgy minőségére.

Az óvodai és iskolai gyakorlatot tekintve a pedagógusok sokszor az általuk készített minta alapján készítették el a gyerekekkel alkotásaikat. Ez a módszer azonban több buktatót is rejt. Tudnunk kell és el kell hogy fogadjuk, hogy a gyerekek kreatívabbak és gondolataik szárnyalóbbak, mint a rögzült előképekkel rendelkező, attól nehezen megszabadulni tudó felnőttek. A gyerekek a mintát látva, a felnőtt világ követése okán egyből alapnak veszik azt, s ha már felnőtt készítette, megmutatta, akkor igyekeznek is ehhez hasonlót készíteni. Az iskolákban annyiban romlik a helyzet, hogy az elkészült alkotások jegyet kapnak, holott egy rajzi készségi tárgy osztályozhatósága pedagógiai szempontól alapvetően megkérdőjelezendő.

Nem csoda hát, ha minden bagoly előre néz és egyformán tartja szárnyait, vagy minden bögrének csak jobboldalán van füle és csak és kizárólag a pöttyök, esetleg csíkok milyenségében különböznek. Pedig a gyerekek születetten különbözőek. A különböző gyermekek pedig különbözőképpen gondolkodnak, még ha inspirál is egy-egy barát, s az megjelenik a munkában, mégsem hihető és fogadható el, hogy egy csoportban 90%-ban egyforma alkotás jöjjön létre. Ez az arány azt mutatja, hogy az alkotás egyforma sémára épülő, diktált alkotási folyamat. Ez azonban egy csodálatos lehetőségtől fosztja meg a gyerekeket: a szabad alkotás és valami új létrehozásának örömétől. Miért nem reppen fel a bagoly⁸?

Ugyanakkor a minta készítése nagyon hasznos és fontos része az alkotási folyamatnak kidolgozásának. Új téma, technika... esetén értékes tapasztalatokkal szolgál, ha a feladat kitalálója el is készíti azt. Konceptcionális, technikai, anyagválasztási, rögzítési információkat adhat. Hasznos ilyenkor a feladat továbbgondolási, átgondolási lehetőségeire is odafigyelni, ha a feladat kimenetele, másképpen alakul, vagy megreked, ne ijedjünk meg, hanem az alkotást segítő módon tudjunk hozzáállni. Azonban nagyon fontos, hogy a pedagógus ne mutassa meg az általa készített mintát!

⁷ Forrás: KEPES György: *Látásra nevelés, MTA Művészettörténeti kutatóintézet, Kepes Vizuális Központ Eger, Argumentum Kiadó, Budapest, 2008, 94. o. (ITTEN tanulmánya: Előkészítő tanfolyam (Vorkurs) a Bauhaus-nál.*

⁸ KÉP: Baglyok - általános iskola 3. osztály iskolai alkotásai, fotó: a szerző

Virágcserep

Módszer

A pedagógus szerepének fontosságáról álljanak itt Winkler Márta⁹ szavai, amelyek tökéletes pontossága nem kíván kiegészítést: *“az elsős...először csodálkozik rá igazán, őszintén a világra...amelyik csak szívja föl, amit csak lehet. Ezt aki egyszer megéli, hagyja magát, hogy örülni tudjon neki,...felfogja, hogy miről van szó, az soha többé máshogy nem tud tanítani. ... Itt kellene kezdenie mindenkinek, s érteni, érezni a gyereket....mert tudni kell hogyan tenni.” “Mozdulva tenni valamit, teremtve tenni valamit,... én is tudok tenni valamit.”*

“Az oktatónak jelen kell lennie, hogy minden jól menjen. Jó helyzetfelismerésben saját magának kell lenni, mert a gyermek azonnal tudja, ha hamis....Ha nem vagyok ott teljesen, akkor a gyerek bizonytalanságot érez, elszakad valami és nincs tovább.”¹⁰

Előfordul és láthatóan nehezen kezelhető az óvodákban megjelenő helyzet: Mikor van készen egy alkotás? Óvodapedagógusok szülőktől gyakran azt a visszajelzést kapják, hogy gyermekük alkotása nincs készen, s ezzel a befejezés igényét keltik a pedagógusban, aki igyekeztével minden téren megfelelni, mégis hibásan, úgy dönt, hogy befejezi, kiegészíti a gyermek munkáját. Ezt nem tartom jó irányúnak, a gyermeket kellemetlen helyzetbe hozza, alkotását átalakítja, s lényegében rontja el. Fontos tudatosítani a szülő és a pedagógus számára, hogy a gyermek alkotásánál nem elsődlegesen a gyönyörűséges termék elkészítése a cél, hanem az abban megjelenő gyermekiesség és az átélt alkotási folyamat. Az előző oldalon lévő Virágcserep¹¹ óvodai foglalkozáson készült alkotásból éppen ezek hiányoznak: a gyermeki gondolatok, a még gyakorlatlan kezek girbe-gurba vágása, illesztése, ecsetkezelése, ugyancsak nem érezhető a gyermeki spontaneitás, aminek hatására a cserep nem csak külső oldalán lesz fehér, a csipke nem szabályosan a peremen fut, a fa figurák szintén nem csak a peremen és nem szabályosan helyezkednek el. Az alkotás ajándéknak készült, díszítési szándékkal. Azonban ez, mint téma valójában kevés, nem ad elég kapaszkodót és inspirációt az elinduláshoz és a folyamathoz. Ha azonban kap egy történetet, egy irányt, akkor a gyermek önmagát, saját gondolatait viszi bele a műbe. Az anyagokat és a technikát tekintve kevés az a felület, amit a gyermek saját maga formálhat. A fa figurák (masni, csillag, virág...) és a csipke nagyon erősek, a kelleténél jobban meghatározóak, a szalvéta pedig mind formájában, mind színében determinált, azt csak vágásban lehet egyedivé tenni, de itt a szabályos vágási élek nem ebbe az irányba mutatnak.

Szót kell ejteni az alkotásokat kísérő pedagógusi és szülői narrációról. Gyakran hallani az “így szoktuk”, “így kell csinálni” instrukciókat. Ezzel - bár a szándék segítő - mégis ellenkező hatást érünk el. A gyerek gondolatmenete megáll, s az önálló gondolkodás helyett megpróbálja kitalálni, a felnőtt és az általa említett “szokás” gondolatvilágát. Ha a gyermeket bevonták az alkotásba, s érti, tudja a feladatot, miért ne csinálhatná másként? Miért ne lehetne az óvoda, iskola, ahol tanulunk, a kísérletezés terepe? A kicsit is negatív narráció bizonytalanságot kelt. Fontos ezért hangsúlyoznunk, az óvodás és kisiskolás korban az alkotás szabadságát segítő pozitív, megerősítő, gondolkodásra serkentő kommunikáció szükségességét. A kellően biztatott, támogatott gyermek tud igazán a feladatra koncentrálni és hatékonyan dolgozni.

Építésként fontosnak tartom, hogy környezetünkben tudatosan éljünk, és értsük a környezetünket. A megértett környezet az, ami értő módon, a környezethez illően és igényekre szabottan, minőségien fejleszhető tovább. Az egész folyamat alapja a megismerés, melynek kiváló módszere az absztrakció. Értelmezésben az absztrahálás lényege, hogy az elvonatkoztatással a megértési és továbbfejlesztési folyamatok lényegére tapintunk rá. A gyermekek számára ez a folyamat játékos és impulzív, az érdeklődésüket izgalmasan felkelti. Az intézményi keretek közötti alkotások azonban többnyire lineáris alkotások. Egy szára épülnek fel, ami önmagában rendben van, de általánosságuk okán fel kell hogy ismerjük, hiányzik belőlük az átértelmezés, az összefüggések, kapcsolódási felületek keresése. Ezáltal a megértési folyamat nem válik teljes körűvé.

⁹ Winkler Márta pedagógus, a Kincskereső Iskola alapítója, hosszú ideig vezetője, a magyar oktatás megújításának kezdeményezője, a gyermekközpontú szemlélet közoktatásba való beemelésének kiemelkedő alakja, az alternatív, gondolkodásra serkentő pedagógia hirdetője, számos könyv szerzője, több rangos kitüntetés és elismerés tulajdonosa.

¹⁰ in: WINKLER, Márta pedagógus, iskolaalapító: A tanítás gyönyörűsége, Tudományos és Ismeretterjesztő Főszerkesztőség, felelős szerkesztő: Péterffy András, MTV 2005, 3. min., in: Nemzeti Audiovizuális Archívum <http://nava.hu/id/187940/> (utolsó megtekintés: 2017. 08. 24)

¹¹ KÉP: virágcserep (6 éves óvodás óvodai alkotása) Az alkotás: a cserep külső fala fehérre festett, melyre szalvéta technikával közel kör formában kivágott mozdony, kissé szabálytalanabban, de még a virágok alakját követően, valamint szív formában kivágott rózsák vannak rögzítve. A cserep peremén fehér csipke, a csipkén pedig egyenes távolságban öt darab fa figura helyezkedik el. fotó: a szerző

Te(L)jes álmok, kaptárak (GyIK-Műhely)

Téma, anyag, technika

Az intézményi alkotások témaválasztása, anyaghasználat és feldolgozási technikái gazdagításra váró területek. Az alkotások témái évek óta ismétlődnek. Fiatal szülők nemegyszer találkoznak gyermekkoruk feladataival gyerekeik alkotásában, pedig azóta 25-30 év telt el. A témaválasztás többnyire évszakokhoz, jeles ünnepekhez vagy általános témákhoz kötődnek, melyek fontossága vitathatatlan, kizárólagosságuk, ismétlődésük azonban már kevésbé.

Hiányzik a frissítés, a játékoság, az izgalom. A témákban nem szerepel a komplexitás, a különböző képzőművészeti vagy tudományterületi kapcsolat. Pedig a matematika, irodalom, környezet, történelem egy-egy frissen átgondolt feladattal játékosan beépíthető lehetne a rajzi és technikai órákba. Az anyaghasználatban 2017-ben még mindig kedvelt a toalettpapír-guriga óvodában és iskolában egyaránt. Gyakran találkozni élelmiszer eredetű, az alkotáshoz nehezen köthető alapanyagokkal. A rajzlapon és színes papíron kívül elvétve kerül elő más anyag, pedig ma már a papírok, kartonok, fóliák, faalapú termékek széles skálája érhető el, s izgalmas alapanyagokat rejt környezetünkben a tejes doboz, szúnyogháló ..., kiaknázatlanok a gipsz és agyag lehetőségei, éppúgy, mint a különböző festési modellezési ... technikák. A gyermekfoglalkozások technikai skálája a rajzolás, az alapszintű festés, a különböző sablonformák kiszínezése területén mozog, többnyire félfamentes rajzlapon. Pedig a különböző textilfestékek és fapácok tovább gazdagítanák a festési technikákat, nem csak fa alapú termékek, hanem kartonok, de más, például hungarocell termékek esetén is. A tempera sok helyen elő sem kerül, pedig fedőréteggént vagy hígítva is használható, figyelve arra, hogy a színeket a festendő felületen keverjük ki, mert akkor színzárban a leggazdagabb festékkészletet is túlszárnyaló. Érdemes kipróbálni, hogy a gyerekek csak a három alapszint (piros, sárga, kék) kapják a feladatukhoz. Biztos vagyok benne, hogy nagy lesz a meglepetés a kikevert színek sokaságán, különösen, ha a két árnyalatot (fehér, fekete), is megkapják melléjük. A rácsodálkozással együtt pedig megismerkednek a szintani alapokkal. A térbeli alkotások legtöbb esetben ragasztással rögzítettek. Pedig a kertészetben kapható kötöződrót könnyen hajlítható, papír bevonata festhető, méretre vágott, mellyel kis technikai útmutató után könnyen lehet dolgozni. A rendszeresen visszatérő, témában, anyagban, technikában frissítéstől mentes feladat unalmassá válik, az alkotó nem inspirált a folyamatban. A nem kellően motivált gyerekekkel pedig nehéz eredményt elérni.

Az itt szereplő művel¹² azt szeretném megmutatni, hogy, milyen egyszerűen lehet egy izgalmas alkotást létrehozni tejes doboz bevágásával, a vágott felületek ki-be nyomásával, valamint sűrű festékes lefedésével, amelynek eredményeként izgalmas, színes belső 'kaptár-terek' jönnek létre. A téma és nyersanyag, azaz a méhek világa és a tejes doboz előttünk hever.

1.4. Térbeli vizuális nevelés

Az óvodákban és iskolákban hiányzik az átfogó, térbeli vizuális neveléssel foglalkozó, egymásra épített, gyakorlati tananyag. A pedagógusok többsége, elmondásuk alapján, tudatosan kerüli a térbeli alkotásos feladatokat. Gyakorlati ismereteik sem téma, sem anyag, sem technikai szinten nem megfelelőek. Így tehát a térben alkotás, a modellezés alapvetően hiányzik a foglalkozásokból, ami magával hozza a síkbeli alkotások dominanciáját és a térbeliséghez kapcsolódó ismeretek hiányát. Alapvetésem, hogy **a gyerekek rendelkeznek a téri gondolkodás elemi képességével**. Megszületésük és fejlődésük során az őket körbevevő világ információit szivacsoként veszik fel és alkalmazzák. Világunk pedig téri világ. A gyerekek térben élnek, mozognak, tanulnak, alkotásaikat is ösztönösen térben készítik. Előbb építenek, mint rajzolnak, az egymásra helyezett tárgyak gyorsabb és látványosabb alkotásokat eredményeznek. A síkbeli alkotás, amit eleinte "firkának" nevezünk, valójában ismerkedés az alkotás eszközeivel, a papírral, ceruzával, ecsettel. Felismerhető formák idővel alakulnak ki, hiszen a gyerekeknek meg kell tanulniuk az absztrakciót, az átváltást térből-síkba. Az óvodák, iskolák falai közé lépve, a gyerekek ösztönös, a térben, a térrel való ismerkedése új pályára kerül. Az uralkodó síkbeli alkotások miatt a térbeli gondolkodás fejlődése lelassul, már nem képezi mindennapi életük részét, s spontán fejlődésük a délutáni órákra szorítkozik. Az oktatási rendszerben elinduló síkbeli alkotásokkal pedig a térbeli önálló gondolkodás igénye egyre halványul. A tendencia idővel egyre erősebb, amikor újabb és újabb terhek és igények rakódnak a gyerekekre. Nem csodálkozhatunk hát, ha amúgy magát kreatívnak érző, kreatív pályát választó fiatal felnőtt, az egyetemi éve kezdetén döbbenet tapasztalja az elmúlt 12 éve során megszokott konkrét feladatmeghatározáson alapuló, attól nemigen eltérő alkotási módszer itt nem működik. A sikeres felvételi öröme egycsapásra értetlen kétségbeesésbe fordul, amikor a nemcsak a megváltozott egyetemi követelményrendszernek kell megfelelniük, hanem saját magukat is fel kell szabadítaniuk.

¹² KÉP: Te(l)jes álmok-kaptárak, re-papír konstrukciók (GyIK-Műhely) fotó: Szentandrás Dóra és a szerző

A térbeli alkotások hiányának következménye, hogy a térben gondolkodás fejlődése lelassul, a térbeli környezet észrevétele elmarad, vele együtt annak megismerése és megértése. Ezzel generációk nőnek fel úgy, hogy bár mindig valamilyen térben tartózkodnak, terek között mozognak, mégis észrevétlen marad számukra. Nem válik tudatuk részévé. A téri környezet és építészeti eszközrendszer elemeit nem ismerik meg. **A meg nem ismerés meg nem értést eredményez**, aki környezetét nem veszi észre, nem ismeri meg, az nem is fogja megérteni és nem fogja tudni értőn továbbfejleszteni.

1.5. Épített környezeti nevelés

Az épített környezet az ember alkotta téri környezet, melybe az épületen kívül az épített táji környezet is beletartozik. Dolgozatomban többször említem a *téri környezet* kifejezést, amely az épített környezet és a természetes közeg együttesét jelenti. Az épített környezeti nevelés olyan oktatási terület, amely a 5—18 éves gyerekeket és fiatalokat, korosztályra bontva, különböző módszerekkel és hangsúlyokkal ismerteti meg szűkebb és tágabb közegével. Az épített környezetünkkel való tudatos foglalkozás új eleme életünknek, melynek szükségességét a környezettel való **spontán ismerkedés és felfedezés, a céltalan és időtlen séták hiánya, a csendnélküliség, az állandó interakció, az egyre nagyobb virtuális térhódítás együttesen hívják elő.** Számos tanulmányban olvashatunk erről, s a jövőt tekintve a helyzet erősödik. Időszerű és elengedhetetlen hát a környezetünkre való tudatos odafigyelés, valamint az épülettel, az építészettel való foglalkozás és kiengedése az építészeti egyetemek falai közül. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az épített környezeti nevelés nem jelent építészképzést. Az írás-olvasás hasonlatával élve, a betűk ismeretétől nem válunk írókká, költökké. Viszont képessé válunk arra, hogy elménket pallérozva József Attilát, Pilinszky Jánost, Ady Endrét ... olvasva megértsük a költők sorait, gondolatait. Idővel az értés tudásának birtokában, kevesek, akik elhivatottságot éreznek magukban, tovább léphetnek az úton és maguk is alkotóvá válhatnak. Nem gondolom és határozottan nem szándékom, *gyerek építészek* nevelése.

Az **épített környezeti nevelés célja** a társadalom és az építész szakma számára: az építész és nem építész közötti párbeszéd elindítása és rendszeressé tétele különböző nyílt programokon és foglalkozásokon keresztül. Az építészet nyelvének megismertetése és megértése a társadalommal. Figyelemfelhívás a gyerekek építészeti oktatásának fontosságára, az építészet oktatásának kiterjesztésére, a közoktatásban való megjelenésére. Mindezeknek hatására hosszútávon az épített környezet minőségének fejlesztése. A gyerekekre vonatkozó céljai: az alapvető építészeti ismeretek átadása és elsajátítása, az épített környezet felfedezése, megélése és megértése játékos, kreatív alkotói folyamatokon keresztül. A gyerekek ismereteinek kiterjesztése a környezettudatosság és fenntarthatóság területekre, így a kortárs és történeti épületeken keresztül az értékörzés fogalmának ismertetésére is, áttételesen mindezzel világunk sokszínűségének bemutatására.

2002-ben az **Építészeti Nemzetközi Szövetség (UIA)** megfogalmazta az *Épített Környezeti nevelés Irányelveit*, melynek célja, hogy "erősítse az építészet szerepét és jelenlétét az oktatásban...az építészeti és pedagógusok szakmai együttműködések keretében hozzanak létre oktatási projekteket, amelyek fokozzák a gyermekek építészet iránti érzékenységét...felszólítja a kormányokat, hogy az épített környezetek nevelést építsék be oktatási stratégiáikba."¹³ Ezek a nemzetközi szinten megfogalmazott irányelvek képzik az épített környezeti nevelés alapját.

¹³ in: SEBESTYÉN, Ágnes, TÓTH, Eszter: *Épített Környezeti Nevelés, KultúrAktív Egyesület, 2013, 20. o.*

Összegzés:

A környezetünk többrétűen fejti ki hatását használóira. Közvetlenül, valamint a hosszabb távon ható, pozitív és negatív folyamatokkal közvetve. A gyerekek számára a kapott környezet alapul szolgál, ami kihat tevékenységeikre. A mai oktatási rendszer vizuális nevelése fejlesztést, szemléletváltást igénylő terület. Az idejétmúlt módszerek, a sztereotip, témák, szegényes anyag- és technikaismeret folytán a gyermeki kreativitás, szabad gondolkodás és alkotás nem megfelelően fejlődik. Az óvodák és iskolák, valamint a délutáni szakkörök foglalkozásainak fő gerincét a diktált, síkbeli, egyforma alkotások képezik. Amelyek az amúgy alapvetően térben gondolkodó gyermekek fejlődését, az ösztönösen újra vágyó gyerekek visszafejlődését eredményezi. Térbeli alkotások elvértve, egymástól izoláltan, összefüggések nélkül jelennek meg. Hiányzik az átfogó, téri környezettel foglalkozó gyakorlati tananyag és az épített környezeti nevelés. A térbeli alkotások hiányának következménye, hogy a térben gondolkodás fejlődése lelassul, a térbeli környezet észrevétele elmarad, vele együtt annak megismerése és megértése.

1. Tézis: A gyerekek születetten térben gondolkoznak és alkotnak, amely képességüket megtartanunk és inspiráló, biztató jelenléttel támogatnunk kell. Javaslatainknak gondolkodásra, továbblépésre kell ösztönözniük.

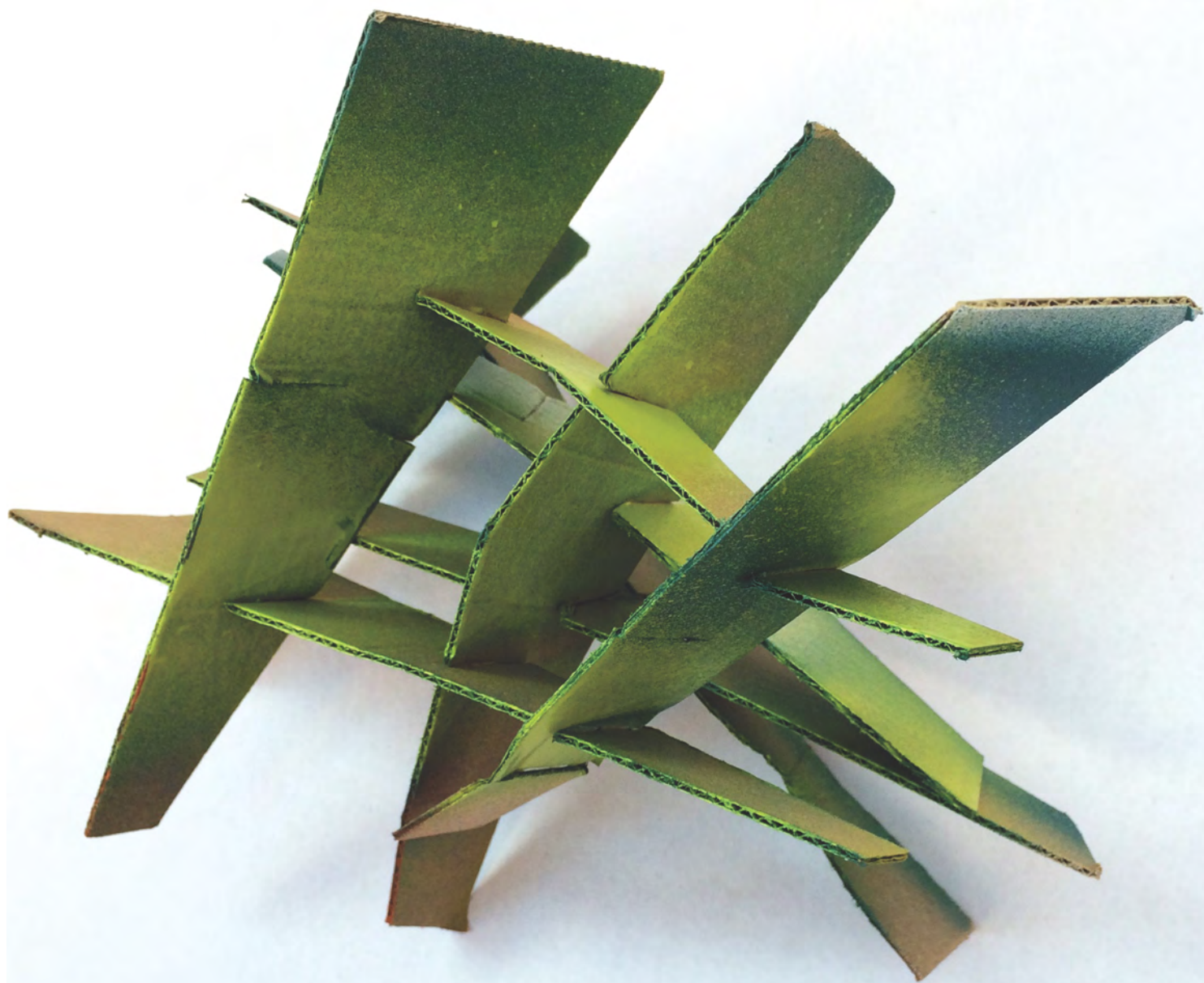
Alapvető célom hogy a foglalkozásokon résztvevő gyerekek térben gondolkozzanak, alkossanak, ne korlátozzák le képzeletüket kétdimenziósra. A különböző témákkal, anyagokkal és technikákkal inspiráló térbeli alkotásokat hozzanak létre. A térbeli lét megélésével és gyakorlati úton való megismerésével az épített környezettel való ismerkedés alapja teremthető meg.

2. Tézis: A térbeli alkotások hiányának következménye, hogy a térbeli környezet észrevétele elmarad, vele együtt annak megismerése és megértése is.

A foglalkozásokkal arra biztatom a gyerekeket, hogy az épített környezetüket észrevegyék, felfedezzék, és próbálják befogadni azt. Hiszem, hogy a tudatosan megélt téri közeg érthetővé válik, és csak a megélt környezet fejleszthető értő módon tovább. Gondolkodó és tudatos, de ugyanakkor spontán magatartásra törekszem, és erre ösztönözöm a gyermekeket is.

“...az egészséges gyermek rendelkezik olyan alapvető érzéssel, mely a művészi értéket megítéli - vizuális és nyelvi területen egyaránt. ...De ez a már meglévő fogékonyság annyira törekenynek tűnik, hogy a művészi igény fejlődése igenis a környezet felelőssége.”
W.Metzger¹⁴

¹⁴ Wolfgang METZGER: Az esztétikai minták hatása, in: KEPES György: Látásra nevelés, MTA Művészettörténeti kutatóintézet, Kepes Vizuális Központ Eger, Argumentum Kiadó, Budapest, 2008, 21. o.

II. fejezet: ÉPÍTETT KÖRNYEZETI NEVELÉS HAZAI ÉS NEMZETKÖZI KONTEXTUSA

Bevezető

A fejezetben az épített környezeti nevelés hazai és nemzetközi aspektusait szubjektív válogatáson keresztül mutatom be. Céлом, hogy a téma gyakorlati oldalát különböző tevékenységeken keresztül ismertessem, de annak terjedelme miatt nem célom az összes, ma e területtel foglalkozó szervezet felsorakoztatása, valamint az egyes intézmények részletes bemutatása. A hazai és nemzetközi kitekintéssel saját tevékenységemet szeretném kontextusba helyezni.

Az épített környezeti neveléssel foglalkozó szervezetek általában civil kezdeményezésűek, de kormányzati szinten és az építész kamarák részéről is egyre nagyobb aktivitás mutatkozik. A civil szervezetek közepes, kis, vagy pár főből álló mikrokezdeményezések. A foglalkozásvezetők többnyire építészek, vagy a téma iránt érdeklődő művészettörténészek, tájépítészek, pedagógusok, akik másodállásban foglalkoznak épített környezeti neveléssel. Bár az így kialakult fő-és mellékállás többnyire kényszer, mégis vitathatatlan előnye, hogy az oktatók szakmai tevékenységük folytán naprakész és használható tudással rendelkeznek, amit programjaikba is beépítenek. Hátrány azonban, hogy munkájuk gyakran alkalmi, vagy hosszabb-rövidebb időszakokra szünetel. A szervezetek többsége rendelkezik webes felülettel, amit aktívan használnak is. Azonban sokan csak alkalmanként publikálnak és sokuknak nincs online oldaluk. Ezért tevékenységük a széles publikum számára rejtett, csak szűk közösség által ismert.

Új oktatási terület lévén, a civil szervezeteknek a konkrét foglalkozások megtartása mellett nagy energiát kell fordítaniuk a kapcsolatteremtésre, marketingre, publikálásra, valamint a működési feltételek megteremtésére. Ez a szerteágazó tevékenység azonban nagyban nehezíti munkájukat. Ezért öröndetes, amikor a szakmai feladatokon túli teendőket óvodai, iskolai, építész kamarai vagy kormányzati együttműködések segítik.

Az épített környezeti nevelés gyakorlata egyre gazdagodó terület, amellyel egyre többen és egyre többféleképpen foglalkoznak. A könnyebb átlátás és megismerés érdekében a különböző tevékenységeket működési rendszerük, céljaik és gyakorlataik szerint válogattam, amelynek eredményeként négy fő témakört különítettem el. Az elsőben az oktatási struktúrában működő rendszeres és alkalmi foglalkozások szerepelnek. Másodikban az oktatási rendszeren kívüli, gyerekeknek szóló programok olvashatóak. A harmadikban gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt szóló kezdeményezéseket ismerhetők meg. A negyedikben pedig a továbbképzés, az oktatók oktatása szerepel.

2.1. Építészeti foglalkozások oktatási rendszerben

Rendszeres iskolai foglalkozások

Az oktatási rendszer heti órarendjébe illesztett építészeti célzattal létrejött projektek közül két hazai és egy külföldi példát ismertetek.

Hazánk az elsők között kezdett országos szintű programba, amikor 1980-ban a Magyar Építőművészek Szövetsége, az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, a Népművelődési Intézet és az Országos Pedagógiai Intézet együttesen pályázatot hirdetett "Az építészeti kultúra tartalma, terjesztésének lehetőségei és módszerei a nevelésben és közművelődésben" címmel. Tatai Erzsébet pedagógus, művészettörténész, Tatai Mária építész szerzőket kérte fel az Építőipari Tudományos Egyesület, hogy dolgozzák ki egy iskolai tantárgy tananyagát. A szerzők, a Miklós Pál¹⁵ által 1973-ban először használt **környezetkultúra** kifejezést alkalmazva, a technika és a rajz tantárgyakat vonták össze, és tartalmát felépítését az új tantárgy céljainak megfelelően dolgozták ki: az ismeretek bővítése, képességek fejlesztése, "látás-gondolkodás-cselekvés"¹⁶ egysége, a környezettel szervesen együtt élni és azt tudatosan alakítani tudó magatartásra való törekvés jellemezte koncepciójukat. Módszereik: önálló alkotásra biztatás, nem másolás, de a tanító technikai mintájának követése, a gyermeki kreativitás megőrzése, a tanító által

¹⁵ in: MIKLÓS, Pál: *Vizuális kultúra tanulmányok*, Budapest, Magvető Kiadó, 1978. A szöveggel első tagja: környezet a tárgyi világot, a második tagja: kultúrát, az abban folytatott életet fejezi ki.

¹⁶ in: TATAI, Erzsébet, TATAI, Mária: *Környezetkultúra*, Tölgyfa Kiadó, 1991 (első dátuma), 8. o.

Környezetkultúra

szabadon választott módszerek választásának lehetősége, a térbeli alkotásokkal a konstrukció, az anyagismeret fejlesztése¹⁷, jó minőségű anyagok és eszközök használatának szükségessége, a 2x45 perces órák alkalmazása, valamint osztályonként két segítő pedagógus jelenléte. A program bekapcsolódott az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium (ÉVM) oktatási-kutatási, valamint a Design Center design-nevelési projektjébe is.¹⁸ Az alsó tagozatos gyerekeknek szóló program 1984-re készült el, amit 1986-ban a Kerekegyházi Általános Iskolában vezettek be. A felső tagozat számára készített tananyag is kipróbálásra került.¹⁹ A tantárgy egyre népszerűbb lett, egyre többen vették át.²⁰ A kezdeményezés azonban - összetett és pontosan át nem látott okok miatt - megrekedt, nem tudott tovább fejlődni, és végül a nyolc évre tervezett oktatási folyamat a felénél leállt. Nem tűnt el azonban teljesen, mert a Környezetkultúra fogalma a mai szakmai körökben általánosan ismertté vált, és az Iparművészeti Főiskolán²¹ ennek hatására beindult a rajz - és környezetkultúra tanárképzés. Fontos momentum ez, részben annak fényében, hogy a környezetkultúra tárgy céljai ma is helytállóak, részben pedig azért, mert érdemes elgondolkodnunk, hogy mi lett volna, ha ez a nemzetközi szinten is korainak számító kezdeményezés nem áll le? Hol tartanánk ma, ha az elmúlt harminc év környezeti nevelési programjai országos szinten évről-évre új generációt nevelt volna ki...

Az épített környezeti neveléssel kapcsolatban a Környezetkultúra tárgy utáni közel harminc évben nemzetközi szinten volt tapasztalható előrelépés. Finnországot említhetjük elsőként, ezt követően Hollandiát, Németországot, Romániát. Hazai szinten az elmúlt években érezhető áttörés az egyre több helyen megjelenő, egyre intenzívebb szakmai szervezetek működésével. Izgalmas sokszínű időszaka ez mai életünknek, amelynek kapcsán kijelenthető, hogy ma valami újnak, a **hazai elméleti és gyakorlati épített környezeti nevelés megszületésének** vagyunk tanúi.

Finnországban az egészséges környezethez való jog, valamint a környezettel és a kulturális örökséggel szembeni kötelezettség szerepel az alkotmányban, melynek gyakorlásához szükséges tudást az államnak kell biztosítania. Az 1970-es években a Finn Építészakadémia **tankönyvet** jelentetett meg az iskolai építészettanításról és **1973 óta a művészeti oktatás része az építészet**. Bár a finn építészetet ismerve meglepően hangzanak Pihla Meskanen²² gondolatai, amely szerint az építészet nem vált kellő mértékben az oktatás részévé. A pedagógusok nem rendelkeztek elegendő építészeti tudással, így az építészet megjelenése nem az elvártak szerint alakult. Az órákon keveset, vagy kis hangsúllyal jelentek meg építészeti tartalmak. Ennek felismerése után növelték az építészet jelenlétét a Nemzeti Alaptantervben és az iskolai kerettantervekben, rendszeres és ismétlődő programokat szerveztek, építészeti témanapot vezettek be a pedagógusok továbbképzésére. A kezdeményezés hatása változó, egyes intézményekben kötelező tantárgy lett, de vannak olyan iskolák, ahol a helyi tantervbe még így sem került be az építészet.²³

¹⁷ KÉP: Környezetkultúra könyv borító, alkotás: Hídépítés, forrás: TATAI Mária: *Építészet gyerekeknek - a helyzet állása*, in: *Építészi Közlöny Műhely*, 2017 május, 08. o.

¹⁸ 1985-ben az ÉVM támogatásával Fekete Klára, Kádas Ágnes, Kovács Ildikó építészek csatlakoztak a programhoz. A tantárgyalkotó tevékenységet 1985 óta Dr. Vekerdy Tamás, mint tudományos tanácsadó kísérte figyelemmel.

¹⁹ *Vizuális Nevelési Referenciaiskola Program keretében (akkor még Magyar Iparművészeti Főiskola, Kárpáti Andrea) folyt a Nagykovácsi Általános Iskolában Deszpot Gabriella rajztanár vezetésével.*

²⁰ *Budapest, X. ker. Száva utcai Általános Iskola, Kecskemét-Vásárhelyi Pál Általános Iskola, Szolnok megyei Pedagógia Intézet, 1978-as rajz tanterv 1986-os módosítása is a program elképzelései szerint mozdultak el. A Nemzeti Alaptanterv (NAT) első fogalmazványa (1990. Székesfehérvár, 128-129. o.) a "környezetkultúrát" már közismertnek tételezi föl. 1990-ben adták át az első rajz-környezetkultúra szakos diplomát az akkor még Magyar Iparművészeti Főiskolán.*

²¹ *Ma Moholy-Nagy Művészeti Egyetem.*

²² *Építész, az ARKKI Alapítója és 1995-től igazgatója (Isd még ARKKI-t külön a későbbiekben) Forrás: CSEH, András: *Építészettanítás gyermekek számára*-interjú Pihla Meskanennel, 2011. 04. 20, utolsó letöltés: 2017. 06. 06. <http://epiteszforum.hu/epiteszetoktatasi-gyermekek-szamara-interju-pihla-meskanennel#2>*

²³ *Nem kifejezett építészeti tartalom átadása szempontjából, hanem az oktatás felépítése miatt érdemes angliai kitekintést tenni. Az brit oktatási rendszerben a **térbeli alkotás a komplex oktatási rendszer része**. A struktúra nem tantárgyakra épülő, hanem a matematika és angol alapok mellett negyedévenként változó fő téma köré szerveződik. A fő téma határozza meg a tudományos, művészeti és az 'általános jóléti' (angolul: PSHE) témakörök tartalmát. A negyedév végeztével pedig, annak összefoglalásaként és zárásaként konkrét alkotást hoznak létre, ami túlnyomó részben térbeli mű. Például, ha a téma Tudor-ház, akkor a gyerekek megismerik annak a kornak az irodalmát, tudományát, művészetét, s zárásaként pedig építenek egy Tudor házat. A modellezésnél a hangsúly a saját kutatási háttérre és nem feltétlenül az alkotás művészi tartalmára helyeztet. Ez a struktúra jól mutatja annak lehetőségét, hogy a térbeliség és az építészet milyen könnyen a tananyag részévé tehető. (forrás: Angliában hat éve élő magyar család beszámolója.)*

*fent: Közösségi tér (TérKommandó)
középen: Fedezzük fel Biatorbágyot!
lent: Életvitel modul (Bartók Vizuális Műhely)*

Hazánkban az elmúlt években rendszeres **iskolai közösségi építés** zajlik a **Térkommandó** csoport által, Mészáros Zsuzska²⁴ szervezésében a Budapesti Fazekas Mihály Általános Iskola és Gimnáziumban. A gyerekek maguk vizsgálják és elemzik környezetüket, megfogalmazzák igényeiket és közösen, iskolai keretekhez mérten meg is valósítják azt. Ezzel tudatos magatartásra nevelve a fiatalokat, akik nemcsak használják az iskola tereit, hanem gondozzák, fejlesztik is azt. A Térkommandó alkotói megtanulják, hogy a környezetükért ők maguk a felelősök, és annak jobbá tétele közös ügyük.²⁵

A fentiekből kitűnik, hogy a rendszeres iskolai foglalkozások jól működő, hatékony megvalósítása nehéz feladat, amelyre a Környezetkultúra tantárgy sorsa, valamint a finn tapasztalatok egyaránt felhívják figyelmünket. Ezek fényében azonban öröndetes látni az egyre nagyobb érdeklődést kapó Térkommandó-akciókat.

Alkalmi iskolai programok

Az alkalmi szerveződésű projekteket többnyire külsős építészek tartják, akik az év egy-egy napján az óvodák és iskolák falai között különböző építészeti témájú foglalkozásokat tartanak.

Finnországban az építészet napján²⁶, építészek és designerek országsszerte iskolákban és iskolákon kívül épített környezettel foglalkozó rendezvényeket szerveznek. Építészeti és művészetoktatási kiadványokat, segédleteket adnak iskolák számára, azzal a céllal, hogy elősegítsék az építészek és pedagógusok közötti kommunikációt. Hasonló elképzelések mentén valósult meg Németországban '**Az Építészet iskolába megy**' (**Architektur macht Schule**²⁷, 2001.) országos program. Ez a lehetőség a sokszor felmerülő foglalkozásvezetői kapacitáshiányt képes orvosolni, bevonva olyan építészeket is, akik nem tartanak rendszeres foglalkozásokat, de nyitottak a téma és a gyerekek iránt. Az országos szintű programban egyetlen nap alatt a lehető legtöbb gyerekhez lehet eljutni.

Egyre több hazai iskolában tartanak úgynevezett **projektnapokat**. Ezeken a napokon építészek pedagógussal egyeztetve, órarendbe illesztett foglalkozásokat tartanak. Az iskolában, vagy külső helyszínen tartott programok témái szerveződhetnek egy-egy projekt köré, mint **Fedezzük fel Biatorbágyot!** (FIB!)²⁸ kezdeményezés, amelynek célja a helyi értékek védelme és közös ügyként való kezelése. A programot kísérleti foglalkozás előzte meg, amelynek sikere után a város vezetése a település minden negyedik osztályos tanulójának biztosította a projektnapon való részvételt. Mindhárom nap külön tematikával rendelkezett: "Mi a város?", "szerkezet", "város és természet". A délelőtti tematikus sétákat térképnézés-rajzolás, majd műtermi munka követték. Az elkészült alkotásokból a Faluházban kiállítás készült. A program a 'Tied a város' című sorozat (KulturAktív Egyesület²⁹) következő részeként, *Fedezzük fel Biatorbágyot!* címmel fog megjelenni,³⁰ amely a szerzők szándéka szerint a folytatás segédeszközévé válhat. A projektnapok témája lehet **komplex program**, amelyben több tanegység egy feladatban kapcsolódik össze úgy, hogy térbeli vagy építészeti területeket is érintsen. Például az átváltozás szó irodalmi és biológiai jelentése után annak építészeti vonatkozása került kifejtésre a terek átváltoztatásával: papírkarton terek végtelenítése két egymással szembe helyezett tükörrel ('Átváltozás'-GyIK-Műhely, ld Feladatgyűjtemény). Az elmúlt években az ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Általános Iskola és Gyakorló Gimnázium az Életvitel órát **Életvidel modulra** változtatta, amelynek keretében évi rendszerességgel órarendi keretek között külső helyszínen szervez foglalkozásokat diákjai számára. Ebbe a programba kapcsolódott be *térlátásfejlesztő projektnapjaival* a GyIK-Műhely, valamint 2016-ban a Bartók Vizuális Műhely³¹.

²⁴ Mészáros Zsuzska építész tervező, rajztanár. Munkáit rendszeresen publikálja: www.designped.com
KÉP FENT: Térkommandó szakkör által épített iskolai közösségi tér, forrás: <https://designped.com>

²⁵ KÉPEK KÖZÉPEN: Fedezzük fel Biatorbágyot! program életképei, fotó: Bozsó Edit

²⁶ Október első hétfője, az UIA (Építőművészek Nemzetközi Szövetsége) építészeti világnapja.

²⁷ Architektur Macht Schule, <http://www.architektur-macht-schule.de>, kép forrása: <http://www.architektur-macht-schule.de/index.php?id=17> (utolsó letöltés: 2017. 08. 30.)

²⁸ Szervező: biatorbágyi Értéktár Bizottság (ÉTB!), Elnök: Tótpál Judit DLA építész, támogatta: Biatorbágy Város Önkormányzata, 2017, forrás: a szervező beszámolója, fotók: Bozsó Edit

²⁹ KulturAktív Egyesület közhasznú civil egyesület. Elnök Tóth Eszter (ELTE művészettörténet, spanyol nyelv és irodalom, valamint tanár szakon végzett, jelenleg a hamburgi Hafen City Universitat doktorandusz hallgatója, kutatási területe a gyermekek részvétele a várostervezésben). <http://kulturaktiv.hu>

³⁰ Szerzők: Tótpál Judit DLA, Tóth Eszter

³¹ Kern Orsolya, Czirják Ágnes, Skaliczki Judit, Paál Zsófia, <https://hu-hu.facebook.com>

ARKKI

Ezen alkalmakkor készültek a 'Pop-Up terek', 'Mondrian-térben'-GyIK-Műhelyes alkotások (ld. Feladatgyűjteményben), valamint az Építészmérnöki Karon³² a Bartók Vizuális Műhely munkái³³. A projektnapok kiválóan alkalmazhatók egy-egy iskolai téma lezárásakor. Ez a típusú foglalkozás remek lehetőséget biztosít arra, hogy a tananyag színesítésével, játékosan, több ismeretanyag összekapcsolásával **komplex, építészeti tartalommal** is rendelkező tudást nyújtson a gyerekek számára. Remek lehetőséget adnak arra, hogy a gyerekek összefüggésekben és többretűen kezdjenek gondolkodni, a bővülő építészeti tudásukat más területekről származó ismereteikkel kössék össze. A GyIK- Műhely több, az oktatási rendszerrel összehangolt programot³⁴ dolgozott ki: egyik a **Mobil GyIK**, amelynek keretében a műhely kihelyezett foglalkozásokat tart vidéki iskolák számára. Rendszere, felépítése, témaválasztása a projektnapokéhoz hasonló. A féléves időtartam alatt három foglalkozást tart, ahol az első alkalmat javasolt a műhelyben kezdeni, hogy a gyerekek megérezzék annak szellemiségét, ezzel segítve a másik két alkalom iskolai keretek közötti alkotását. Az **Art and Science** program lényege, hogy művészeti és tudományos területeket térbeli alkotásokkal kerüljön feldolgozásra. Például a görög mitológiát tanulva modellek készültek a Trójai faló, Ikarosz szárnya témákra, vagy az emberi test tanulmányaihoz kötődően a levegő, az étel útja került megmodellezésre. A foglalkozások középpontjában a térbeli alkotás áll.³⁵

2.2. Építészeti foglalkozások gyerekeknek iskolai rendszeren kívül

A lehetőségek palettája kiszélesedik, példát láthatunk állandó helyszínnel rendelkező építészeti iskolára, nagy létszámot befogadó fesztiválra, valamint különböző táborokra, workshop-ra. A foglalkozások időben és térben elválnak az iskolától.

Építészeti iskola gyerekeknek és fiataloknak

Finnországban³⁶ az 1990-es évek elején a kormány a zene-, tánc és képzőművészeti iskolákhoz hasonlóan kezdeményezte egy építészeti iskola létrehozását. Ennek hatására 1993-ban elindult az **ARKKI, School of Architecture for Children and Youth iskola**³⁷ Helsinkiben. A kormány szintű indíttatás ellenére a program megvalósításához az első 15 évben nem kaptak anyagi támogatást. A hivatalos művészeti iskolává válás biztosított lehetőséget az állami támogatásra. Az iskola helye egy volt kábelgyár átalakításából létrejött kulturális központ. Az iskola délutáni órákban működik. Célja, hogy a 3-18 év közötti gyerekek és fiatalok a zenéhez, rajzoláshoz hasonlóan külön foglalkozások keretében ismerkedjenek meg az építészettel. A rajzolás, modellezés és számítógépes ismeretek számára az intézményben külön termek biztosítottak. A képzés során a gyerekek modelleznek, kísérleteznek, táncolnak, lakókörnyezeti ismereteket szereznek, táborokban szabadtéri építményeket készítenek, valamint más szervezetekkel (pl. Open House), együttműködve közös workshop-ot tartanak. Az állandó hely és a kulturális központi pozíció, a rendszeres foglalkozások nagyon jó lehetőséget nyújtanak, melyre itthon is nagy szükség lenne.

ARCHIKIDZ! építészeti fesztivál gyerekeknek

Az ARCHIKIDZ! fesztivál³⁸ egy Hollandiából induló, non-profit kezdeményezésű, ma már világszinten 7 különböző országban megrendezésre kerülő egynapos rendezvény, amelynek célja, hogy a gyermekek térbeli modelljeiken keresztül, játékos formában ismerkedjenek meg épített környezetükkel. Az évi egyszeri eseményen 200-300 gyermek vesz részt. Az alkotás kis csoportokban, építész bevonásával történik. A program fontos eleme, hogy

³² Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

³³ KÉP 24. oldalon: Életvitel modul alkotása Bartók Vizuális Műhely vezetésével (forrás: Kern Orsolya)

³⁴ Mindkét említett program szervezője: Szentandrási Dóra és a szerző.

³⁵ A programban résztvevő osztály tagjai közel 95%-ban jeles dolgozatot írtak az Art and Science program után.

³⁶ Forrás: CSEH, András: Építészettanítás gyermekek számára-interjú Pihla Meskanennel, 2011. 04. 20, utolsó letöltés: 2017.06.06. <http://epiteszforum.hu/epiteszetoktatas-gyermekek-szamara-interju-pihla-meskanennel#2>

³⁷ Alapítója és 1995-től igazgatója Pihla Meskanen építész
KÉP: ARKKI iskola, forrás: <http://arkki.net/en/>

³⁸ <http://www.archikidz.com>, A fotók 2016-ban ARCHIKIDZ! Rotterdam fesztiválon készültek. Fényképezte: a szerző.

ARCHIKIDZ!

különböző háttérű gyermekeket hozzon össze, valamint hogy az együtt-alkotással, az izgalmas feladattal és az anyagokkal, a fesztivál hangulattal igazi élményt nyújtson a résztvevők számára. Az első ARCHIKIDZ! fesztivált 1998-ban tartották meg Amszterdamban, akkor még Bouwe in the Beurs néven. Azóta világszerte, több városban³⁹ megrendezésre került, évenként változó témájú programmal. ARCHIKIDZ! helyszínei általában különböző csarnokterek, de vannak szabadtéri helyszínek is, mint például Londonban, ahol kétnapos esemény egyszerre több helyszínen is zajlik. A fesztivál témáját egy meghívott, ismertebb építész, rövid, látványos előadásban vezeti fel. A foglalkozások nyolc fős csoportokban, egy-egy építész szakmai koordinálása mellett zajlanak. Az alkotás alapanyagai és eszközei munkaasztalokon vannak, de van egy külön nyersanyag bázis, ami szabadon elérhető. Éles, hegyes tárgyakat nem kapnak. A komolyabb vágásokat, fúrásokat a csak ezt végző felnőtt technikai csoport végzi. A szervezés nagyon professzionális, a gördülékeny lebonyolítást a szervezőkön kívül nagy számban önkéntes segítők biztosítják. 2016-ban Rotterdamban a Jövő városa⁴⁰ volt a téma. Ernődi Anita építész segítségével személyesen is részt vehettem a rendezvényben, s bekapcsolódhattam a munkálatokba. A felvezető előadást az OMA Rotterdam tartotta, melyben az irodájuk főbb munkáit, mutatták be (pl. De Rotterdam Towers). A gyerekek mindegyike kapott egy előre kivágott hullámkarton lapot, amire műveiket készítették. A karton úgy volt kivágva, hogy a gyerekek a fejükre helyezhették, így az alkotók és az alkotásuk együttese képezte a jövő városát. A másfél órás foglalkozás végeztével kezdődött a nagy bevonulás és a zsűri értékelése. Az elkészült munkákra nem a visszafogott anyaghasználat, az erősen komponált formálás volt a jellemző, hanem anyagban, formában éppúgy nyüzsgő, mint maga a fesztivál. Terveink szerint a közeljövőben megrendezésre kerül az első ARCHIKIDZ! BUDAPEST Fesztivál,⁴¹ amely a nemzetközi minta alapján készül, de elképzelésünk szerint nagyobb hangsúlyt fektetve az elmélyült, összehangolt, de ugyanakkor szabad alkotásra. Terveink szerint a foglalkozásokat a ma, e területen tevékenykedő hazai szervezetek és tagjai végzik majd, egyben jó alkalmat adva egy közös szakmai fórum létrejöttének is.

Alkotótáborok, workshop-ok

Az alkotótáborok általában évi rendszerességgel, változó témára kidolgozva készülnek. Az egy hetes időtartam kiváló lehetőséget nyújt az időigényesebb munkákra, az összetett feladatokra, épületlátogatásokra. Hazai táboroztató szervezetek a teljesség igénye nélkül: Bartók Vizuális Műhely, Beleznay Éva, KultúrAktív Egyesület, Hajas Ágnes DLA⁴², Cseh András DLA⁴³, MOKKA alkotóműhely⁴⁴, MOME-DEMO⁴⁵, GyIK-Műhely. Valós léptékű építményeket készít az IKEDOO⁴⁶ (Románia), vagy a világszinten ismert HELLO WOOD⁴⁷.

Alkalmi és rendszeres workshop-ok egy-egy kisebb témához, vagy rendezvényhez kötődnek. Pl: a Kortárs dán építészet 2.0 kiállítás témájára tartott foglalkozást a FUGA-ban Beleznay Éva építész. A kiállítás anyagát a gyerekekkel közösen megnézték, elemezték, majd a látottakhoz kötődő alkotásokat készítették.

Délutáni foglalkozások keretében, a tanév folyamán a GyIK-Műhely heti rendszerességgel tart foglalkozásokat óvodások és kisiskolások számára. A feladatok tematikus év köré szerveződnek. (Részletesen Ld. a III. fejezetben és a *Feladatgyűjteményben*).

Jól működő és kedvelt Norvégiában az Építészeti Múzeum (Nasjonalmuseet⁴⁸), amely gyerekek és felnőttek által szabadon használható speciális alkotótérrel rendelkezik.

³⁹ Amszterdam, Rotterdam és Enschede (Hollandia), Lisszabon (Portugália), London (Egyesült Királyság), Bergen (Norvégia), Barcelona (Spanyolország), Sydney (Ausztrália), Buenos Aires (Argentína)

⁴⁰ KÉP: Jövő Városa, ARCHIKIDZ! Rotterdam, 2016, fotó: a szerző

⁴¹ Fő szervezők: Ernődi Anita, a szerző és Szentandrás Dóra építészek.

⁴² Hajas Ágnes DLA 2017-ben szerzett tudományos fokozatot, R.É.T. *Rajz-Építészet_Tánc avagy Építészet gyermekeknek* címmel

⁴³ Cseh András DLA 2015-ben PRE ARCHITECTURA - építészetoktatás gyerekeknek, avagy közös tértanulás felfedezésén és alkotáson keresztül címmel szerzett tudományos fokozatot.

⁴⁴ MOKKA: Modern Képzőművészeti Kreatív Alkotóműhely, <http://mokka.org.hu>

⁴⁵ DEMO-design gyerekeknek, képességfejlesztő program a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen, <http://mome.hu/hu/képzések/tanfolyam/demo>

⁴⁶ <http://goodbyeishello.blogspot.hu>, (utolsó letöltés: 2017. 06. 11.)

⁴⁷ <http://www.hellowood.eu>

⁴⁸ Nasjonalt Senter for Kunst og Kultur i Oppæringen, <http://www.kunstkultursenteret.no/>, <http://www.kunstkultursenteret.no/sites/k/kunstkultursenteret.no/files/a997d045628cd684492822710c2031fa.pdf>

*balra: POP-UP! Pest (KultúrAktív)
jobbra: Köz/Tér Hónap (Budaörs 2040)*

2.3. Építészeti foglalkozások gyerekeknek és felnőtteknek

Egyre több olyan program születik, amelyek városrészekkel, épületekkel foglalkoznak. Jellemző rájuk hogy nyitottak a széles közönség számára, amiben szülők és gyerekek együtt vehetnek részt.

A finn **Nyitott házak (Open House)** program keretében évente három napon az építészek a saját maguk által tervezett épületeket mutatják be. Ezen alkalmakkor olyan épületek is megtekinthetők, amelyek külsősök számára általában zártak. A program kiváló lehetőséget biztosít arra, hogy a gyerekek a leghitelesebb módon ismerjenek meg egy-egy épületet, felfedezve, hogy az épületeknek vannak koncepcióik, és egy-egy épületre vonatkozóan megismerjék azokat. Felújított épület esetén, különösen műemléknél a régi és új kapcsolatát lehet megmutatni, valamint korosztályhoz illően, az elveit átadni. A ház terei bejárhatókká, anyagai, felületei tapinthatóvá válnak, ezzel mélyítve el a megismerési folyamatot. Hasonló kezdeményezés a rotterdami **Nyitott Tetők (Open Daken)**, valamint a hazai **Budapest100** program. Ezen programok egyéni és fővárosi szintű szervezésben egyaránt jól működnek. Az országos szintű kiterjesztés üdvözlendő lenne, amely építészek, építész kamarák és civil szervezetek együttes közreműködésével valósulhatna meg.

Egyre növekszik a szervezett, tematikus **környezetismereti séták** száma, amelyek a széles közönségnek és kisebb csoportoknak, valamint iskolásoknak egyaránt szólnak. A sétákat építészek, várostervezők, művészettörténészek vezetik, és egy-egy témát, vagy településrészt ismertetnek verbális, rajzi és képi dokumentációval egészítve ki azt. A gyerekek a megismerést a témához kapcsolódó egyéni, vagy csoportosan készített alkotásokkal együtt mélyítik el. A programok nagyon értékesek és élvezetesek, jól mutatja ezt az egyre nagyobb népszerűségük. Példák hazai környezetismereti sétát tartó szervezetekre: **Miénk a Ház!**, **Imagine Budapest** tematikus városnéző séták, **HÚSZNEGYVEN Budaörs**, amely **Budaörsi Városbejáró Munkafüzet**⁴⁹ is készített, **GyIK-Műhely Környezetismereti sétái** (részletesen lsd III. fejezetben és a Feladatgyűjteményben). A programok egyéni és központi szintű kezdeményezésben is jól működnek. Az országos szintű kiterjesztés üdvözlendő lenne, amely építészek, építész kamarák és civil szervezetek együttes közreműködésével valósulhatna meg.

Az épített és téri környezetünk megismerésében és feldolgozásában a **játék, a játékos tanulás** fontos és remek lehetőség felnőttek és gyermekek számára egyaránt. Erre jó példa **KULTÚRAKTÍV** Egyesület által kifejlesztett **POP-UP Pest**⁵⁰ és az **URBANITY** társasjátéka, amely szabadon alakítható, kérdezős, válaszokon és diskurzuson alapuló társasjáték. Célja a környezet együttes felfedezése, megfejtése és javaslatétel annak fejlesztésére. Ugyancsak játékos alkotáson alapul a csak nyersanyagokat tartalmazó, otthoni használatra készült **UART alkotó doboz**⁵¹, amely inspirációs témákkal és feladatokkal kiegészítve ösztönöz a szabad térbeli alkotásra.

HÚSZNEGYVEN, a Budaörsi Fiatal Építészek Műhelye Egyesület a budaörsi önkormányzattal összefogásban működteti a Zichy Majort, amelyben az egyesület az alvó várost igyekszik felébreszteni épített környezet nevelési foglalkozásaival, konferenciáival, közösségformáló programjaival. A szervezet működése egyre sikeresebb és egyre nagyobb érdeklődés övezi a lakosság körében.

A 2010-ben létrehozott **KultúrAktív Egyesület** az elsők között kezdett foglalkozni az épített környezeti neveléssel. "...célja az épített környezet közvetítését és megismertetését célzó innovatív módszerek kidolgozása, alkalmazása és átadása." Olyan projektek kezdeményezése és támogatása, "amelyek fokozzák a minket körülvevő épített környezet iránti érzékenységet, a passzív szemlélődéssel szemben a kritikus, elemző befogadást és értelmezést segítik elő."⁵² Előadásokat, konferenciákat tartanak a témával kapcsolatban.⁵³

⁴⁹ *Láss, ne csak nézz!* Budaörsi Városbejáró Munkafüzet, írta: Dr. Dobos Botond Zsolt, Gerzsenyi Judit, Román Judit, kiadta: HÚSZNEGYVEN Budaörsi Fiatal Építészek Műhelye Egyesület, 2016.

KÉP JOBBRA: Köz/Tér Hónap, forrás: <https://www.facebook.com/husznegyven/>

⁵⁰ KÉP BALRA: POP-UP Pest, forrás: <http://kulturaktiv.hu>

⁵¹ Kifejlesztette: Szentandrás Dóra, <http://uartkit.com>

⁵² in: <http://kulturaktiv.hu/rolunk/>, (utolsó letöltés: 2017. 06. 11.)

⁵³ *Első szakmai szimpózium 2011 októberében az Építészet hónapja programsorozat keretében. Építészet és pedagógia konferenciasorozat 2017/2018. I. Épített környezeti nevelés a felsőoktatásban konferencia a SZIE Ybl Miklós Építéstudományi Kar (2017. 05. 11.), II. Építészek és pedagógia, Pécs PTE-MIK (2017. november), III. Épített környezeti nevelés az óvodában, Budapest, ELTE-TÓK (2018. április)*

TÁJ-TÉR-TÁR

Online fórumok

Bár fókuszterületem a bennünket körbevevő valós téri világ - és annak kézzelfogható megismerése -, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a mai generációk számára az **online élet** egyre nagyobb szerepet tölt be. Fontos, hogy minőségi utat tudjunk mutatni e területen is. E célokkal készítette Gődény Éva a **LUBRIKO.HU**-t, amely hasznos és tudásban gazdag alternatívát kíván nyújtani a gyerekek számára, építészet, tárgykultúra és képzőművészet területein. A GylK-Műhely gyik365.hu néven olyan online példatárat hozott létre, amely a műhely falain kívüli alkotást támogatja az év minden egyes napjára kidolgozott különböző tematikájú feladatokkal, amelyek között külön kategóriában építészeti és térbeli feladatok is szerepelnek. Az aktív civil kezdeményezéseket a **PLAYCE**,⁵⁴ a 2003-ban alapított finn ernyőszervezet fogja össze. Honlapján 12 ország szervezeteinek és programjainak ad bemutatkozási lehetőséget (dán, finn, francia, grönlandi, olasz, német, holland, lengyel, svéd, angol, török és amerikai). A szervezet célja, hogy az épített környezet megismerése minden gyermek számára elérhető legyen. Az alkotások témái változatosak: régi és új múzeumokat járnak be (dán), primitív építményeket, gyereksátrakat építenek, az építészet fantáziakapuját modellezzik meg, Steven Holl Kortárs Művészeti Múzeumát látogatják Helsinkiben (finn), fényel, iskolatervezéssel, design-nal, játékos nézőpontváltással fedezik fel környezetüket (svéd), gyerekek és építészet összekapcsolásával Ankarában (török). **PLAYCE Építészeti Eszköztára** (PLAYCE Architectural Toolkit⁵⁵, 2009) segítséget kíván nyújtani tanárok számára az iskolai épített környezeti nevelési foglalkozásokban. A megismerést az alap érzékszervek (látás, hallás, szaglás, tapintás) szintjére bontja le, az anyagok, a lépték, a formák, a hely, valamint a szerkezet, a ritmus, a fény/árnyék, a színek témaköreit dolgozza fel, rövid ismertetővel és inspirációs feladatokkal. Az eszköztár Cseh András DLA és Tótpál Judit DLA 2016 szeptemberében megjelent fordításának⁵⁶ köszönhetően most már magyarul is elérhető a szervezet honlapján.

Kiadványok

Könyvek, munkafüzetek széles palettája segíti épített környezetünk megismerését gyermekek, felnőttek és pedagógusok számára. A gyakran interaktív könyvekbe rajzolni, jegyzetelni lehet, lapjai kivághatók. Néhány példa a közelmúlt kiadványaiból: **KULTÚRAKTÍV Egyesület** *gyermek-város-építészet* sorozat részeként két a témát hazai és nemzetközi szinten feldolgozó szakkönyvet írt és fordított⁵⁷. TIÉD a **VÁROS** címmel gyerekeket, fiatalokat és rajtuk keresztül a felnőtteket, pedagógusokat megcélzó városismereti könyveket szerkesztettek⁵⁸. **Két Egér könyvek** sorozatban megjelent pl: Különös lények, Budaörsi **Városbejáró Munkafüzetet** (Budaör HÚSZNEGYVEN), GylK-Műhely: **Jártamban-kertemben**⁵⁹, valamint **TÁJ-TÉR-TÁR**⁶⁰ könyve, amelyben a hat különböző témakörbe rendezett "feladatok mindegyike tartalmaz inspirációs, technikai és kortárs építészeti, tájépítészeti és művészeti kapcsolódási pontokat. A kiadvány célja, egy olyan térépítészeti szakmai anyag létrehozása, amely egyénileg, és pedagógusok által egyaránt használható alapot biztosít térbeli foglalkozások tartására."⁶¹

⁵⁴ <http://www.playce.org>,

⁵⁵ http://www.playce.org/uploads/pdf/Toolkit_english_lowres.pdf

⁵⁶ Építészeti Eszköztár, fordította: CSEH, András DLA, TÓTPÁL, Judit DLA, Építész Múteremház Széchenyi István Egyetem kiadásában, 2016 <http://www.playce.org/index.php?page=epiteszeti-eszkoeztar>

⁵⁷ SEBESTYÉN Ágnes, TÓTH, Eszter: *Épített környezeti nevelés, kultúrAktív Egyesület, Gyermek-Város Építészet sorozat, 2013*
Christa REICHER, Silke EDELHOFF, Paivi KATAIKKO, Angela UTTKE: *Gyerek szemmel-építészet gyerekekkel és gyerekeknek, kultúrAktív Egyesület, Gyermek-Város Építészet sorozat, 2013.*

⁵⁸ Például: SZOLGA Zsófia: *A pesti zsidónegyed, kultúrAktív Egyesület, Tiéd a város sorozat, 2012, valamint az előkészületben levő FEKETE-HORVÁTH Erika gondozásában készülő Óbuda gyerekeknek, helytörténeti, városvezetőgyermekkönyv-sorozat következő kötete.*

⁵⁹ EPLÉNYI Anna, SCHMIDT Gertrúd: *Jártamban-Kertemben, Kertművészet mindenkinek, Két Egér Könyvek-GylK-Műhely, 2013*

⁶⁰ EPLÉNYI Anna PhD, SZENTANDRÁSI Dóra, a szerző: *TÁJ-TÉR-TÁR Kreatív térjátékok a GylK-Műhely 40 éves jubileumára, tördelés: Filó Veronika, ISBN 978-963-12-4358-1, Mester Nyomda Kft, Budapest, 2015*
KÉP: *TÁJ-TÉR-TÁR címlapborító*

⁶¹ in: a szerző, EPLÉNYI Anna PhD, SZENTANDRÁSI Dóra: *GylK-TÉR-ÉLET, megjelent az Építész Közlöny 2017. május*

óvodapedagógusok alkotásai

2.4. Oktatók oktatása⁶²

A hazánkban az épített környezeti neveléssel foglalkozó szervezetek csak szűk réteghez jutnak el. Pedig áttörő eredmény eléréséhez országos szintű, rendszeres megjelenésre lenne szükség. Az oktatási rendszerbe való beépülés kézenfekvőnek tűnik, azonban - mint ahogyan a finn példán is látható - sok kérdést vet fel: Hova és hogyan illeszthető be a program? Fő tantárgyként, vagy délutáni óráként? Ki végzi és milyen tudás alapján a gyakorlatokat? Mikor és hol szerezhető ilyen jellegű képzés?

Az épített környezeti nevelés leghatékonyabban **gyakorlatorientált megközelítésen** keresztül adható át, ahol a szabad alkotás, a kreativitás, a kísérletezés, a saját gondolatok, a játékoság elsődleges fontosságú. Óvodai keretek között ez főként térbeli alkotásokban, gazdag anyag és technikai ismeretekben valósulhat meg. Iskolai keretek között ez azonban feszegeti a 45 perces időkeretet, abba nem fér bele a feladatátadás, technikai ismeretek és az alkotás, ugyancsak nem fér bele egy környezetismereti séta sem. Iskolákban az időtartam szempontjából a délutáni órák, témazáró projektnapok, nyári táborok a megfelelőek.

A pedagógusok leterheltségük ellenére nyitottak és érdeklődőek. Azonban elmondásaik alapján tudatosan kerülnek a térbeli alkotásokat, mert nincs meg hozzá a megfelelő téma-anyag-technika ismeretük. Ezt a hiányt pótlóan több kezdeményezés indult el: **ELTE Tanító-és Óvóképző Kar** óvodapedagógus hallgatói számára épített környezetnevelési előadásokat tart a **KultúrAktív** egyesület, valamint építő, modellezős gyakorlatokat mutat be a **GyIK-Műhely**⁶³. Cseh András DLA doktori értekezésének⁶⁴ témája a **TérTan** tantárgy kidolgozása építész hallgatók⁶⁵ számára, amely részben térérzékelés és térismeret fejlesztésére, részben pedig a hallgatók bevonása a gyerekek építészeti nevelésébe. Elsősorban rajztanároknak és pedagógusoknak szóló konferenciát szervezett a Magyar Építész Kamara **ÉPÍTŐ-JÁTÉKOK**⁶⁶ címmel, amely első alkalommal gyűjtötte össze, és előadásokon, workshopokon, kiadványon keresztül bemutatkozási lehetőséget nyújtott több mint harminc szakirányú tevékenységet folytató személy és szervezet számára. A konferencia legfontosabb eleme az építészet nyitása az oktatás felé. Az elmúlt években több **kormányzati szintű kezdeményezés** indult el az épített környezet javítása, az építészeti kultúra népszerűsítése, a nemzeti alaptantervbe téri nevelést adó témák beemelésére, a tanórákon túli foglalkozások elősegítésére, a pedagógusképzésbe való bekapcsolódásra. A kormányzati programok koordinátora Bálint Imre BÉK elnök⁶⁷, aki 2015-ben szakirányú tapasztalatokkal rendelkező **munkacsoportot** állított össze, az alábbi tagokkal: Tatai Mária, Beleznyai Éva, Kökény-Kovács Ildikó, Hönich Henrik, Tóth Eszter, Zajacz Judit (KultúrAktív Egyesület), Cseh András DLA (PreArchitecture), Dr. Pataky Gabriella PhD (ELTE-TOK), Eplényi Anna PhD, Szentandrás Dóra és a szerző (GyIK-Műhely). A munkacsoport célja a 1032-es kormány határozat⁶⁸ gyakorlati megvalósítási lehetőségeinek vizsgálata és a kezdeti lépések kidolgozása volt.

Első lépéseként, a főként a budapesti és a Budapest környéki tapasztalatainkon túl, egy realisabb, a gyerekek téri vizuális képzettségét jobban szemléltető országos helyzetkép nyeresége volt. Ennek érdekében 2016 tavaszán a GyIK-Műhely a Magyar Építész Kamara (MÉK), a Budapesti Építész Kamara (BÉK), valamint az Magyar Művészeti Akadémia (MMA) Építőművészeti tagozatának támogatásával **Térképző foglalkozások óvodások**

⁶² KÉP: Óvodapedagógusok alkotásai a Térlátás és térbeli alkotókészséget fejlesztő gyakorlatorientált művészeti továbbképzésen (GyIK-Műhely). fotó: a szerző

⁶³ Az előadásokat Dr. Pataky Gabriella PhD szervezte (ELTE Tanító- és Óvóképző Kar Vizuális Nevelési Tanszék)

⁶⁴ in: CSEH András: *TérTan - egy kísérleti tárgy margójára*, <http://tertanspatiallearn.wixsite.com/tertan/intro> (utolsó letöltés: 2017. 06. 11.)

⁶⁵ Széchenyi István Egyetem, Győr

⁶⁶ *Építő Játékok konferencia és műhelyfoglalkozások*, FUGA Budapesti Építészeti Központ, 2013.09.24-25. <http://epitojatekok.mek.hu> kiadvány: *ÉPÍTŐ JÁTÉKOK2*, kézikönyv pedagógusoknak, MÉK kiadvány, felelős kiadó: Noll Tamás, szerkesztő: Beleznyai Éva, 2013

⁶⁷ Budapesti Építész Kamara elnöke 2016 októberéig.

⁶⁸ 1032/2015. (I. 30.) Korm. határozat az építésüggyel kapcsolatos társadalompolitikai elképzelések megvalósítását célzó intézkedésekről 17. pontja, in: *Magyar Közlöny*, 2015. évi 8. szám (311. oldal), (kelt: 2015. január 30.), 1567/2015.(IX.4.) Korm. határozat - Az építésügy átalakítását célzó intézkedési tervről és a hozzá kapcsolódó feladatokról 14. pontjában, 'Tér-és környezetkultúra nevelés, szemléletformálás' címmel, in: *Magyar Közlöny*, 2015. évi 123. szám (19120. oldal) (kelt: 2015.szeptember 4.)

számára⁶⁹ címmel közös országjáró programba kezdett, amelynek kapcsán műhelyünk hat megyei óvodában tartott foglalkozásokat. Tapasztalataink szerint - bár a gyerekek először találkoztak nemcsak velünk, hanem a témával - könnyen inspirálhatóak voltak, a kezdeti biztatások után át tudtak váltani térbeli alkotásmódra. Műveik változatosak, izgalmasak, térben komponáltak voltak. Ez általánosan, a hátrányosabb helyzetű óvoda gyermekei esetén is elmondható, akik számára nem csak a színes ceruza, hanem még az otthon ismerete is hiányos. Ez pontosan rávilágított arra a közismert tényre, hogy hosszútávú fejlődés elérése érdekében a gyerekekkel való foglalkozásokon át vezet az út. A gyerekek alkotásai mellett öröm volt látni a pedagógusok nyitottságát, lelkesedését és tevékenységünk elismerését. A munkacsoport hosszútávú célja "egy olyan átfogó program kidolgozása, amelynek segítségével a gyermekek és a pedagógusok nyitottá és befogadóvá tehetők a térbeli vizuális kultúra iránt."⁷⁰

Ennek előkészítéseként a budapesti XIII. kerületi óvodák **Óvodapedagógusai számára továbbképzést**⁷¹ tartottunk. A képzés célja, hogy az óvodapedagógusok elméleti és gyakorlati foglalkozásokon keresztül ismerkedjenek meg az épített környezeti neveléssel, kortárs építészettel, tájépítészettel, azokat különböző feladatokkal össze tudják kötni. Téma, anyag és technikai ismereteiket gyakorlatorientált képzésen szerezzék meg, annak érdekében, hogy saját maguk is képessé váljanak önálló foglalkozás tartására. Nem lehet a pedagógusokat magukra hagyni. Érdeklétté és motiválttá kell őket tenni, hogy az élményszerű aktív tudásátadás valósuljon meg. A program létrejöttét Bálint Imre DLA indította el, az elméleti előadásokat Tóth Eszter KultúrAktív egyesület és Dr. Pataky Gabriella ELTE-TOK tartotta, elméleti előadásokat, valamint a gyakorlati foglalkozásokat Eplényi Anna PhD, a szerző, valamint Szentandrási Dóra GyIK-Műhely oktatók tartották. A továbbképzés végeztével a résztvevők oklevelet kaptak, valamint az elkészült alkotásokból kiállítás készült. A kezdeményezés mindkét fél részéről sikeresnek mondható. 2017. tavaszától a továbbképzés **akkreditált** keretek között, **Térlátás és térbeli alkotóképességet fejlesztő gyakorlatorientált művészeti továbbképzés-ként**⁷² folytatódik, a GyIK-Műhely vezetésével. Terveink szerint a közeljövőben az óvodapedagógus továbbképzésen szerzett szakmai tapasztalatok alapján, az iskolai elvárásokkal egyeztetett, iskolai pedagógusoknak szóló képzést fogunk kidolgozni.

Összegzés

Szakirányú tevékenységem a gyerekekkel való foglalkozásokkal indult, ami a különböző szakmai fórumok, előadások, konferenciák és az építész kamarai kapcsolatok okán egyre szélesebbé vált. Látva a munkánk iránt egyre növekvő igényt, az elmúlt időszakban azon dolgoztunk, hogy a megtaláljuk azokat a megoldásokat, amelyekkel a legtöbb gyermekhez el tud jutni az épített környezeti nevelés. A fejezetben felsorakoztatott tevékenységek között kirajzolódó jövőkép az országos szintű lefedettség elérését segítheti elő. Főbb pontokban összefoglalva:

Biztos alapnak és jó rendszernek tekinthető a nemzetközi és hazai szinten is jól működő projektnap. Könnyen beilleszthető az oktatási rendszerbe, a pedagógus nem marad magára, hanem szakirányú támogatást kap a foglalkozásvezető személyében. A gyerekek tanulmányai játékos formában építészeti tartalommal egészülnek ki. A projektnapok óvodások, kis-és középiskolások számára egyaránt jól működnek. A programba országos szinten civil szervezetek, területi építész kamarák a téma iránt elhivatottságot érző tagjai kapcsolódhatnak be. Megyei szinten, illetve az építészet hónapja keretében országos szakmai fórumokkal egészülhetnek ki. A gyerekekhez életkorban közelebb álló építészeti tanulmányokat folytató középiskolások és egyetemi hallgatók szintén aktív szerepet vállalhatnak a projektnapok lebonyolításában.

A finn ARKKI építészeti iskola példáját látva hazánkban is időszerű, hogy a zene és művészeti iskolák mintájára kialakított állandó területtel rendelkező építészeti iskola létesítése, ahol délutáni foglalkozások keretében

⁶⁹ A program koordinátora: Bálint Imre DLA, BÉK elnök, a programban részt vevő foglalkozásvezetők a GyIK-Műhely oktatói: a szerző, Eplényi Anna PhD és Szentandrási Dóra, Barta Fruzsina és Tóth Borbála. A foglalkozások helyszínei: Kecskemét, Százhalombatta, Tata, Szolnok, Bárdudvarnok, Szombathely, Budapest. A programról készített rövidfilm itt tekinthető meg: <https://www.youtube.com/watch?v=Xn5fmsS93Vo>, valamint *Isd ua. című MMA szakmai beszámolót, 2016. 05. 01*

⁷⁰ A szerző, SZENTANDRÁSI Dóra, EPLÉNYI Anna PhD: GyIK-TÉR-LÉT, Építész Közlöny Műhely, 2017. április, 251.szám, 14-15. oldal. A témával kapcsolatban megjelent további írás: VIZUÁLIS KULTÚRA, szerző: BÁLINT Imre DLA, in: Építész Közlöny Műhely, 2017. április, 251. szám, 10-11. o.

⁷¹ A programról készített rövidfilm itt tekinthető meg: www.youtube.com/watch?v=1K8RwADaj1s&t=203s.

⁷² Akkreditáló intézmény: GyIK Műhely - Eplényi Anna PhD, Szentandrási Dóra és a szerző. 1. akkreditált továbbképzés 2017 tavasza, 2. 2017 ősze.

óvodás kortól a középiskolás korig bezárólag, valamint a felnőttképzésben egyaránt különböző témájú, tematikájú és módszerű építészeti foglalkozások tarthatók.

A témával foglalkozó jól működő, perspektívával rendelkező programok széles palettáját láthattuk fesztiválok, alkotótáborok, workshop-ok, különböző típusú épületlátogatások keretében. Jó lehetőséget nyújtanak a játékos foglalkozások, az építészeti szalon mozgó közösségépítések, online megjelenési felületek, valamint a változatos felépítésű kiadványok. Ezek folytatására és minél szélesebb körben való kiterjesztésére lenne igény.

Az oktatók a pedagógusképző egyetemek tananyagába bekerülő építészeti előadásokkal, gyakorlatokkal, valamint a szakirányú továbbképzéssel nyitottá válnak az épített környezeti nevelés iránt, érteni fogják azt, s be tudnak kapcsolódni a folyamatba. Tisztában kell lennünk azonban azzal, hogy nem hárítható csak a pedagógusra az építészeti nevelés, nem elegendő az elméleti tudás, hanem elmélettel kiegészített gyakorlati tapasztalatok szükségesek. Erre hívja fel a figyelmünket finn oktatási rendszer ez irányú konklúziói.

3. TÉZIS: A hatékony épített környezeti nevelés céljának elérése érdekében az építészeti témájú programoknak minél szélesebb célközönséget elérve, minél szélesebb területen kell megjelenniük, a mindennapi élet részévé kell válniuk, éppúgy mint ahogyan épített környezetünk is életünk mindennapi része.

4. TÉZIS: A projektnapok jól működő lehetőséget biztosítanak a térlátásfejlesztés és az épített környezeti nevelés oktatási rendszerbe való beillesztésére.

A projektnapokkal az építészeti tartalmak a tananyag színesítésével, játékosan, több ismeretanyag összekapcsolásával komplex formában válhatnak az oktatási rendszer részévé óvodások, kis-és középiskolások számára egyaránt. A pedagógus nem marad magára, hanem szakirányú támogatást kap a foglalkozásvezető személyében. A foglalkozások egy-egy téma zárásakor, óvodai-iskolai napokon illeszthetők be az órarendbe, vagy kapcsolódhatnak az építészet hónapja országos rendezvénysorozathoz. A projektnapok továbbá keretet biztosítanak a Nyitott házak, Környezetismereti séták programmal való összekapcsolódásra is.

A II. fejezet témáival kapcsolatos tevékenységem

- 2013 előadás és workshop az 'Építő játékok konferencián', amelyet a Magyar Építész Kamara szervezett, az építészet gyermekeknek történő oktatásával kapcsolatban, FUGA, Budapest, 2013. 09. 24-25.
- 2015 www.gyik365.hu digitális példatár készítése, GYIK-Műhely szervezésében
- 2015 'GyIK-Műhely komplex téralkotási szemlélete', c. publikáció Eplényi Annával, Szentandrás Dórával közösen, Építész Közlöny Műhely, 2015. szeptember, 1-2. o.
- 2015 'Térjátékok a GyIK-Műhelyben', c. előadás Szentandrás Dórával közösen, BME, Építésztechnika Kar, Doktori Iskola, 2015. 10. 28.
- 2015 GyIK-Műhely térlátásfejlesztő szakmai tevékenységének ismertetője: BÉK küldöttgyűlésen (Budapesti Építész Kamara) BÉK Székház, 2015. 11. 06.
MÉK küldöttgyűlésen (Magyar Építész Kamara) FUGA, Budapest, 2015. 11. 27.
- 2016 TÁJ-TÉR-TÁJ, Kreatív térjátékok a GyIK-Műhely 40 éves jubileumára kiadvány, Eplényi Annával, Szentandrás Dórával közösen
- 2016 "Épített környezeti nevelés" konferencián való részvétel. Szervező: HÚSZNEGYVEN Budaörsi Fiatal Építészek Műhelye Egyesület, Zichy Major, Budaörs, 2016. 04. 22.
- 2016 'Térképző foglalkozások óvodások számára', MMA Építőművészeti tagozat, BÉK, MÉK által támogatott szakmai program ismertetése: BÉK Küldöttgyűlésen, FUGA, Budapest, 2016. 05. 12.
- 2016 Hogyan adaptálható a kortárs építészet a gyerekeknek?_60 órás továbbképzés a XIII. ker. Egyesített Óvodák számára, az óvodai továbbképzés keretében, Mesés kert Óvoda, Budapest, XIII. kerület, 2016. 11.
- 2017 TÉRJÁTÉKOK_lépj le a papírról és alkoss térben! előadás a P4_Építész Stúdió első tematikus félévi előadássorozatában, 2017. 03. 17.
- 2017 GyIK-TÉR-LÉT címmel publikáció, Eplényi Annával, Szentandrás Dórával közösen, Építész Közlöny Műhely, 2017. április, 14-17. o.
- 2017 TÉRJÁTÉKOK_lépj le a papírról és alkoss térben! P4_Építész Stúdió első tematikus félévi előadássorozatában, 2017. 03. 17

III. fejezet:

TÉRBELI GONDOLKODÁSFEJLESZTÉS, ÉPÍTETT KÖRNYEZETI NEVELÉS SAJÁT GYAKORLATOMON KERESZTÜL

Bevezető

A fejezetben a GylK-Műhelyben végzett foglalkozásvezetői szakmai tevékenységemet ismertetem. Először a gyakorlatomat meghatározó főbb gondolatokat foglalom össze. Ezt követően a téma-anyag-technika meghatározás szempontjait és összefüggéseit mutatom be. A fejezet törzsét a különböző feladatok módszertani besorolása adja, amelyek mindegyike egy-egy példa ismertetésével és elemzésével egészül ki. Jelen fejezet a módszerekre és a gyakorlatra fókuszál. A terjedelem miatt az alkotások menetét és a csoportok összetételét a Függelék tartalmazza.

Térlátás-fejlesztő programunkat 2012-ben kezdtük a GylK-Műhelyben, ahol heti rendszerességgű foglalkozásokat, nyaranta pedig nyári táborokat tartunk 5-12 éves gyermekek számára. Gyakorlati tevékenységünket Mobil-GylK, Art and Science, GylK-Klub⁷³ és különböző workshop-ok, valamint pedagógus továbbképzés egészítik ki. Ezek mellett rendszeresen tartunk előadásokat és publikáljuk munkánkat. Szakirányú tevékenységem a törzsszöveg II. és III. fejezetének végén, az ott tárgyaltakhoz illesztett bontásban, valamint a Függelékben összesítve olvasható.

Az évközi rendszeres foglalkozásaink, valamint a táborok egy-egy téma köré szerveződnek. A témakörök kiválasztásának szempontjai a gyermekközpontúság, az érdeklődés felkeltése, inspirálás, gondolkodtatás, az egyéb területekkel - művészettel, térbeliséggel, építészetrel - való kapcsolódás, figyelembe véve azt, hogy az egyes témakidolgozások minél szélesebb anyag-eszköz-technika ismeretekkel bővítsék a gyerekek tudását. Tematikus éveink és táborainak témaköreit, feladatcímét a Függelék, míg az alkotásokat a Feladatgyűjtemény tartalmazza.

3.1. Az alkotással kapcsolatos gondolataim

Alkotási folyamat

A foglalkozásaink alapja a **gyakorlatorientált megközelítés**. Úgy vélem, hogy személyes kapcsolattal, párbeszéddel, az anyagok és terek valós megtapasztalásával hatékonyabb és maradandóbb tudás adható át a gyermekek számára. Ezért műhelyünkben a különböző témákat mindig valamilyen alkotófolyamat során dolgozzuk fel. Ezen alkotási folyamatok hangsúlyos eleme a játék, a **játékos alkotás**, amelyek egyrészt a gyermeki létehez szorosan kapcsolódnak, másrészt pedig nyitottá, felszabadulttá, szárnyalóvá teszi az alkotót. Ugyanakkor könnyen járható utat teremt a foglalkozás menetének és az ismeretek átadásának. Műhelyünkben a **gyermeki ösztönös kreativitást** alapnak tekintjük, s arra törekszünk, hogy a megismerés és a tenni akarás utáni vágy minél tovább megőrizhető maradjon, az idő múlásával, a gyerekek növekedésével ne halványodjon, hanem újabb területet felfedezve, új formában fejlődjön tovább. Feladataink témafelvetések, amelyekhez anyagok, technikák társulnak. Ezeket pontosan összehangolva dolgozzuk ki úgy, hogy a téma-anyag-technika egymáshoz illeszkedjen, s a feladat kidolgozását segítse elő. Ezen a szelektált válogatáson belül azonban **szabad, irányításmentes alkotásra** biztatjuk a gyerekeket. Fontos számunkra a gyerekek **tudásbázisának növelése**, ezért az alkotások során témában, anyagban, technikában, s ezek kombinálásában igyekszünk rendszeresen újat nyújtani. Ez a folyamatos frissesség **gondolkodásra készítet** bennünket és a gyerekeket egyaránt, amelynek eredményeként nem alakulhatnak ki sablonok, rutinok, szokások. Kérdéseinkre, témafelvetéseinkre több, akár látszólag egymással nem harmonizáló válasz adható, elősegítve ezzel a saját hang és gondolat kibontakozását, törekedve ezzel egy olyan ember gondolkodó és tudatos magatartására, aki kérdéseket vet fel és válaszokat ad, aki meg akarja hallgatni és érteni a másikat. A tudatosság mellett ugyanakkor fontosnak tartom a **spontaneitást**, a spontán létet és alkotási módot, a térbeliség spontán megélését. Tevékenységünk alapja a **kísérletezés**, a kísérletezésre való biztatás, hogy a vizualitás ne statikusan befogadott, végleges állapot legyen, hanem inspirálóan hasson, kérdéseket, lehetőségeket vessen fel a befogadóban, elindítva őt ezzel egy úton, amiben a látottak átalakulnak, folyamattá és élménnyé válnak.

⁷³ Mobil GylK: külső helyszínen tartott foglalkozások, Art and Science: művészeti és tudományos témák feldolgozása térbeli alkotással. E két tevékenységi körrel a II. fejezet tartalmaz ismertetést. GylK-Klub: 2014 - ben havi egyszeri megrendezésű, meghívott művésszel tartott workshop. Mindhárom program fő szervezői: Szentandrás Dóra és a szerző.

Személyes indíttatásom, a gyerekekkel való foglalkozás során a **gondolatok letisztításának szükségessége**. Ahhoz, hogy kérdéseink, elképzeléseink érthetővé váljanak, sikeres feladat jöjjön létre, saját magunk számára kell a téma mélyére, a gondolat tövéhez eljutnunk. Ez igazi kihívás és tanulási folyamat számunkra.

Feladataink, elemzéseink, munkáink **absztrakción alapuló alkotások**, ahol a lényeges és lényegtelen tulajdonságok elválasztásával, a lényegi kerül kiemelésre, ezáltal fogalmazva meg az adott téma kulcspontját.

Sokáig kerültem a *“mit nem teszek”* témakört, de a témában folytatott párbeszédem ráébresztettek annak fontosságára, hogy az így megfogalmazott információk hasznos tartalommal bírnak. Így tehát foglalkozásaim során **tudatosan kerülöm** a sztereotípiákat. Nem mondom azt, hogy *“ilyen szokott lenni...így szokott kinézni”*. Ha az alkotás folyamata megreked, vagy bizonytalanság lép fel, akkor inspiráló, elemző kérdésekkel segítem a készítőt. Kerülöm a toalett papír guriga, élelmiszer ... alapanyagokat. A tudatosan széles palettán kezelt anyaghasználatral hívom fel a figyelmet a nyersanyagok szinte kimeríthetetlen tárházára. Kerülöm a (rögzült) előképekkel rendelkező feladatokat, a rutinszerűen beazonosítható, képi társulást tartalmazó fogalmakat (pl. szív, pillangó ...). Kerülöm azokat a témákat és technikákat, ahol a klasszikus ház-nyeregterető-cserépfedés rajzok, modellek születhetnek. Abban az esetben, ha ez egy-két helyen ösztönösen megjelenik, elfogadható, de az már nem, ha a többségnél is ez látható. Azt gondolom, hogy a *“túlzottan begyakorolt”* házséma hiányos alapokkal rendelkező előképként rögzül, s hosszútávon fejt ki hatását, elvéve az épület szabad formálásának lehetőségét. A házakra, mint tömeg, forma vagy részlet hívom fel a figyelmet. Nem tervezek gyerekekkel házat, nem nevezem az épületekkel való gyerekfoglalkozásokat háztervezésnek. Inkább felfedezési, megértési, kísérleti folyamatnak.

Fontos beismernünk, vannak foglalkozásaink, **amelyek nem sikerülnek**. Tapasztalataim alapján a kisiklás oka a nem megfelelő felkészülésünk, új technika esetén nem kipróbált folyamatból, nem pontosan összeegyeztetett téma-anyag-technika egységéből fakad. Egyet értve Winkler Márta gondolataival⁷⁴: *“ha a gyermek rossz osztályzatot kap, akkor az az én kudarcom, mert nem tudtam neki átadni azt, amire szüksége van”*, úgy vélem, hiányosságainkkal tisztában kell lennünk, s nem rejtegetni, hanem elemezni, megfejteni kell azok okát.⁷⁵

Téma-anyag-technika

A sikeres foglalkozás alapja a téma-anyag-technika összehangolt egysége. Ennek hiányában, az alkotási folyamat egyensúlya megbillen és kudarcba fullad. Pontosán meg kell fogalmaznunk céljainkat, s e hármas egység részeit ennek fényében kell meghatározni. Ahhoz azonban, hogy meg tudjuk mondani mit, mivel, hogyan tudunk elkészíteni, széles körű és színes tudással kell rendelkezni, amelyből válogathatunk.

A **témaválasztás** a szükséges kiindulópont, ami nélkül nem lehet elindulni. Tisztában kell lennünk céljainkkal, az átadni kívánt tudással. Ennek hiányában a feladat szétesik, céltalanná válik. Ugyanakkor tudnunk kell tágan is értelmezni a feladatot, teret engedve benne az alkotói szabadságnak. A jó témaválasztás komplex tartalmat rejt, többféle területet (tudomány, művészet ...) kapcsol össze úgy, hogy gyerekek és felnőttek számára egyaránt inspiráló és sokszínű legyen, s mindenki megtalálja benne a magának tetszőt. Jó példa erre a *‘Mondrian térben’*, ahol a festő képeinek bemutatása, rövid elemzése, az alapszínek megbeszélése után a legkisebbek is (5 évesek), el tudják készíteni múzeumi tereiket, miközben művészettörténeti, színelméleti, téralkotási tudásuk fejlődik. A jó téma nem önmagában levő, nem egy konkrét cselekvésen alapul (pl. kifesteni valamit, felépíteni valamit), hanem irányt mutat, folyamatot vázol. Azt mondja meg hogyan tedd (pl. építsd meg a modellt úgy, hogy a Tabánt idézze, de ne konkrét házakat építs. A feladatot részletesen ld. későbbiekben). Ily módon az alkotás történetet kap, amely mentén ki-ki a maga módján indulhat el, ezzel biztosítva az alkotások sokszínűségét, s elkerülve azok egyformaságát és ismétlődését. Nagyon kedveltek azok a foglalkozások, amelyek az absztrahálás eszközével élnek. A gyerekek játéknak élik meg azt, izgalmasnak, valami újnak. Egy-egy tréfás feladat (*‘Ganajtúró akadálypálya’*) teljesen kizökkenti a gyerekeket a megszokott sémákból, és előkép híján a saját maguk által kigondoltakat készítik el. A jó témaválasztás és kidolgozás érdekessége, hogy a gyerekek által legkedveltebb feladatok összetettek és az átadott tartalom szempontjából is a leghasznosabbak. Ez kulcsfontosságú.

A saját kezűleg készített alkotások a mai, kihálófélben levő házi barkácműhelyes, ugyanakkor erősödően digitalizálódó világunkban egyre fontosabb szerepet töltenek be. Gyermek és felnőtt számára egyaránt fontos a tapintás útján való tapasztalatszerzés, a különböző **anyagok** megismerése, megmunkálása. Az alkotás folyamata

⁷⁴ Winkler Márta pedagógus és a szerző beszélgetése alapján. (Idézetemben a hangsúly a tudás átadásának fontosságán és nem az érdemjegyén van.)

⁷⁵ Említésképpen pár ok, amiért kisiklottak feladataink: nem megfelelő gipsz használata, vagy nem megfelelően kikevert gipsz nem kötött meg. Színezett rizsszemek megromlottak a gipszben. Nem átgondolt téma unalmassá vált, érdektelenségbe fulladt. Túlságosan nehéz és aprólékos volt az alkotás, kevés teret hagyva a szabadságnak. Túlterhelt témaválasztás, amikor túl sok mindent szeretnének elérni, kihagyva a gyermeki könnyedséget. Nem megfelelő rögzítési technika alkalmazása.

látás, hallás és szaglás tapasztalataival egészül ki, amely során a két kéz együtt dolgozik, az agy pedig a kreativitásra jó hatással levő kombinált tevékenységet végez. Nagy hangsúlyt fektetünk az alapanyagok kiválasztására, mert ha nincs közöttük harmónia, akkor nem, vagy nehezen készíthetők jó modellek. Foglalkozásaink során az anyagok széles palettáját sorakoztatjuk fel a gyerekek előtt. Tudatosan figyelve arra, hogy keressük a lehetőséget a megszokottól eltérő anyagokban, edzük elménket arra, hogy meglássuk, mi mire lehet jó. Így tehát alkotásaink nyersanyagait papírboltokon túl kertészeti boltokban (gumicső, kötöződrót, szúnyogháló), építőanyagok (faárk, téglák, fémlapok, szögek, drótok, gipsz, üveg, hungarocell), művészeti termékek (agyag, festékek, pasztell ...) között, valamint újrahasznosíthatóság (tejes doboz) területein keressük. Úgy vélem, hogy letisztult modellek, formák és anyagok csak akkor jöhetnek létre, ha rendelkezünk azzal az eszköztárral, amelyből válogathatunk. Ennek hiányában a szűkítés felvett viselkedéssé és modorossá, az alkotás eredménye ezekből adódóan pedig hiányossá válhat.

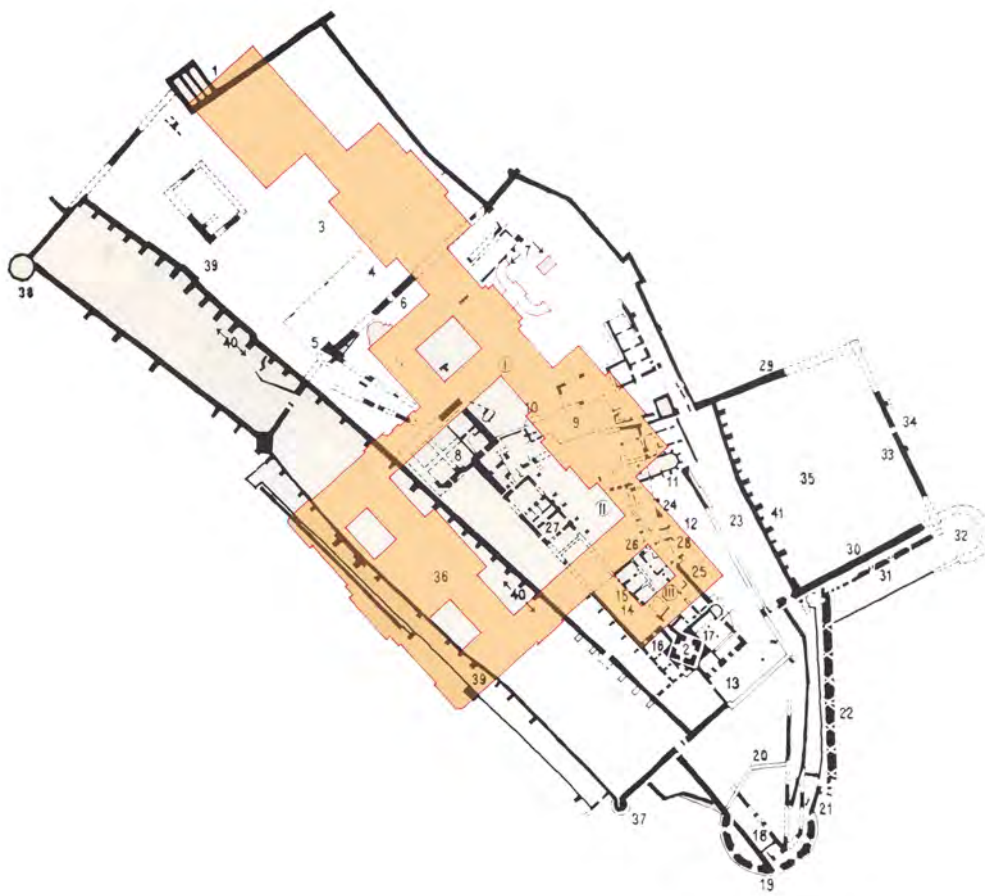
Az anyag kiválasztása együtt zajlik a **technika** meghatározásával, mert a nem megfelelően átgondolt rögzítési technikák nem teszik lehetővé a gördülékeny foglalkozás létrejöttét. Ha az energia a rögzítésre megy el, akkor az alkotás élménye csökken. Ezzel együtt a lelkesedés és a kreativitás is. A rögzítési technikákban a ragasztón túl nagyon izgalmas a papírszorításos technika, amely két kartonlap együttes bevágásával és egymásba húzásával ragasztó nélküli, *dobálható* szilárdságú modell készíthető. Kis odafigyelést igényel, de nagyon látványos a gipszes géz alkalmazása. Ugyancsak kertészeti boltokban található vékony gumicső, kötöződrót kiválóan alkalmas.

3.2. A téri környezetünk megismerésének és elemzésének főbb módszerei

Gyakorlati tevékenységünket a megismerési és megértési folyamatok alapján öt fő módszertani témakörre osztom. Az első a **Környezetismereti séták** (1), amelynek középpontban az épített környezet, annak megismerése és megértése áll. A módszer lehet önálló séta, amely valós élményeken alapuló vizsgálattal, szemrevételezéssel, beszélgetéssel egészül ki. A tapasztalati folyamat alapja emellett lehet virtuális, vagy optikai eredetű is. A sétákhoz a megismerést segítő alkotások is társulhatnak. Az **Építéset, mint inspirációs forrás** (2) módszernél egy-egy építészeti elem, vagy fogalom által inspirálva készülnek el az alkotások, mint például: egységesség, transzparencia, tükröződés, szerkezet, vagy konkrét építmény-épület. A fogalmak jelentését különböző térbeli modelleken keresztül vizsgáljuk és elemezzük. **Építés, mint eszköz** (3) típusú feladatok középpontjában maga az építés áll, ahol az építés módja határozza meg a formát. A **Formaelemzés** (4) módszerének középpontjában a forma áll, a forma határozza meg az anyagot és a technikát. A **Térbeli alkotások síkbeli leképezése** (5) a megismerés a két dimenzióra váltás folyamán valósul meg, amely leképezések a modell lényegéből fakadóan jönnek létre. Annak formái, elvei, gondolatai jelennek meg a papíron.

A következőekben a fenti módszereket konkrét gyakorlati feladatainkon keresztül azok részletes bemutatásával, céljaival, technikáival ismertetem. A feladatok módszertani besorolása az arra leginkább jellemző elvek szerint történt, azonban látható, hogy az egyes módszerek között szabad átjárás fedezhető fel, valamint egy-egy feladat esetén több módszer is alkalmazható.⁷⁶

⁷⁶ Fontos hangsúlyoznom, hogy az alkotások készítői 5-12 éves gyermekek, akik másfél órás időtartam alatt készítették el műveiket, amelybe a feladat és a technika ismertetése is beletartozik. Az időtartam alól a környezetismereti séták kivételt képeznek. A fenti módszerek a Feladatgyűjteményben a **Játékos alkotásokkal** egészül ki, amely tágabb téri kapcsolódási pontokban illeszkedik a témához, ezért nem a törzsszövegben kapott helyet.

Titkos térkép

3.2_1. Környezetismereti séták

A módszer középpontjában az épített környezet, annak megismerése és megértése áll. A helyszín lehet tágabb lakó, iskolai vagy óvodai környezetünk, vagy azok egy-egy konkrét eleme. A programok lehetnek alkalmiak, vagy egy témára felfűzve tematikusan szervezettek. Lényegük a **valós, élőben megtapasztalt**, látott, tapintott hatások átélése, környezetünk új szemléletű felfedezése. A sétákat a területet feltáró tanulmányok előzik meg, amelyekben történeti háttérrel, fejlesztési tervekkel ismerkedhetünk meg. Ezeken kívül a bejárások alatti beszélgetésekkel településszerkezeti, épületformálási, műemlékvédelmi témákkal gazdagodnak. A program építészek, várostervezők bevonásával, az általuk ismertett koncepcióval, személyes beszámolóikkal tovább gazdagítható.

Az egyes feladatok témától függően más-más megközelítési módot igényelnek. A séta történhet önmagában, mint a Budai Várat felfedező *'Titkos térkép'* feladatnál, vagy társulhat alkotással, mint az *'Ostrom'*, vagy a *'Jelek és jelképek'* feladatoknál. A *'Tabáni szögletek'*-nél meglévő és az elpusztult városrész okán a tapasztalatokat nemcsak valós, hanem virtuális (elmesélt) élmények együttese adja. A módszer ismertetését a *'Rózsablak'* feladat zárja, amelynél az alkotás léptéke és technikája túllép a modellen és színezett fénnel betölti a teret éppúgy, mint a rózsablakok a templomteret.

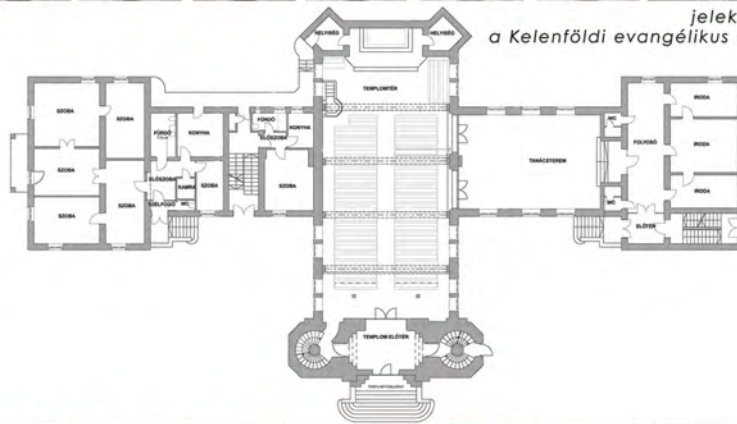
Környezetismereti séta és vizsgálat

A *'Titkos térkép'* feladatnál környezetismereti sétát és vizsgálatot tartottunk. Foglalkozásunk célja az A GylK-Műhely budavári környezetének megismerése és megértése volt. A program idején még nem készült el a Várkert Bazár rekonstrukciója és a Csikós udvar építkezései sem kezdődtek el. Ezért utunk a történeti területeken haladt: Hunyadi udvar, Mátyás-kút, Oroszlános udvar, Buzogánytorony, Déli Rondella. Sétánk kezdetekor minden gyermek kapott egy rajzot, amin az egykori és a mai Budai Vár szerepelt. A két korszak színben eltérően jelent meg, s az így kapott kettős helyszínrajzot *titkos térképnek* neveztük el. Ezzel, az amúgy száraznak és mérnökinek tűnő rajz izgalmat, felfedezni valót kapott, amit a gyerekek egyből meg is értettek. Nagy örömmel kezdték keresni a papíron ábrázolt és a valós terek közötti kapcsolatot. Sétánk során megfigyeltük az eltérő térburkolatokat, s a térkép alapján felfedeztük, hogy azok az egykori várfalat jelzik. A térképen kívül a gyerekek egy összeállítást is kaptak a különböző történeti korokban készült várbrázolásokról. A rajzok és a térkép alapján megnéztük a szárazárok, a Friss palota, a Csonka torony stb. helyeit. A Rondellához érve láttuk a várfalban levő ágyúgolyókat, megbeszéltünk a rondella hadászati szerepét, s az abból adódó formálását is. Felhívtuk a figyelmüket az eltérő - alul kő, felül téglá - várfalszerkezetre. Megbeszéltük ennek okát és jelentését. Ezt követően *megostromoltuk a várfalat*: a gyerekek körvonalakkal megfestett katonák *támadtak* belógatott papírtekercsen, amelyen a fal magasságában három katona fért el, ezzel saját magasságunkhoz tudtuk mérni annak magasságát (ld. *'Ostrom'* a Feladatgyűjteményben)

A foglalkozás segítségével jól lehet érzékeltetni az idő múlását, megmutatni, hogy a mai történeti épületek előtt is voltak épületek, amik máshogyan, más igények és szándékok szerint épületek. A különböző falban, térburkolatban levő anyagváltások segítségével betekintés nyújtottunk a műemlékvédelembe, annak eszközrendszerébe, a régi és új együttes jelenlétébe, az illeszkedésbe. Érdekes tapasztalatunk, hogy a helyszínrajzok értelmezése a *titkos* szó izgalmanak hatására nem jelentett nehézséget, hanem izgalmas játékká és megfejteni valóvá vált. A feladat tartalmában és élményében nagy siker volt, amit évekkal később is még felelegettek a gyerekek.

jelek és jelképek
a Kelenföldi evangélikus templomban

Jelek és jelképek

Környezetismereti séta és alkotás

A *Nyitott Templomok Éjszakája* program keretén belül a Kelenföldi Evangélikus Templom jelképeivel foglalkoztunk. Célunk az ismert templomi belső tér új szemszögből való vizsgálata, és felfedezése volt. E céllal dolgoztuk ki 'Jelek és jelképek' feladatunkat, amely során a templomban rejtőző részleteket kutattuk fel. A jelképekről, azok jelentéstartamáról, a templom általános kialakítási elveiről szóló bevezető előadás után mindenki kapott egy alaprajzot, kiegészítve rajta a templomban található részletekkel (ld. előző oldalon). Ez alapján a gyerekek megkeresték, s bejelölték helyüket a rajzon. Majd egy régi technikát, a pecsétviasz használatát elevenítettük fel, amelynél gipsz pogácsába vésték bele a gyerekek kiválasztott jelképüket, ügyelve annak megfelelően mély plasztikájára, majd pecsétviaszba nyomva megkapták annak pozitív formáját.

A kutatás során az eddig ismerős tereket új szemszögből, a részletekre fókuszálva járták be a gyerekek, megkeresve és megfejtve az addig rejtőző jelképeket. Ezzel új, jelentésében gazdagabb képet kaptak templomukról, amely megismerési folyamatot a ma különlegesnek számító technikával egészítettünk ki. A feladat komplexitását a jelek és jelképek jelentéstartama, azok templomtérben betöltött szerepe és a templomépitészet ismeretei adják.

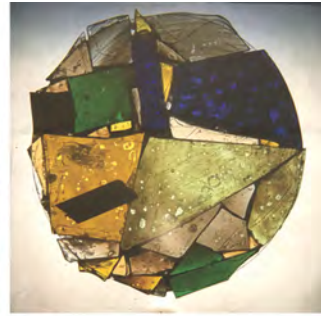

Tabáni szögletek

Környezetismereti séta és alkotás valós és virtuális tapasztalatok alapján

A *'Tabáni szögletek'* feladatot az egykor volt városrész és annak hiánya inspirálta. Célunk az volt, hogy a gyerekek megismerjék a Holdvilág utca, az Ördögárok, azaz a Tabán történetét. A GylK-Műhely – MeseMúzeum majálisán tartott foglalkozást rövid ismertetővel kezdtük. A részben valós, részben virtuális tapasztalaton alapuló foglalkozás során a helyszínen állva, az egykori utcahálózatot ábrázoló térképeken beazonosítottuk és megnéztük a megmaradt épületeket, valamint bejártuk a domboldalt. Régi tabáni képeket néztünk és elemeztünk, megállapítva a főbb jellemzőket: változatos tetőformák, töredezett utcakép, dinamikusan lejtős terep, apró kiszögelések. Célunk az volt, hogy a gyerekek olyan modelleket készítsenek, melyek az előbbieken meghatározott kulcsszavak alapján az egykori tabáni hangulatot idézik. Fontos volt, hogy az alkotás során ne házszerű modellek készüljenek, hanem az a karakter jelenjen meg, amelyet Tabánnak nevezünk. Az alkotás módjának az egymáshoz additívan kapcsolódó építési technikát választottuk, mert ez a mód mind építési elvben, mind az abból adódó formai megjelenésében, mind az egyes elemek vágási formáiban leginkább idézik a 'tabáni szögleteket'. Mikrokarton elemek kétoldali bevágásával és egymásba húzásával ragasztó nélküli, akár dobálhatóan masszív modell jön létre. A technika nagyon egyszerű, könnyen megérthető és alkalmazható. Ez a fajta építési mód önmagában felidézi a lejtős terepet és a töredezettséget, ezzel segítve a kívánt megjelenést. Az egyes elemek kivágásánál arra kellett csak figyelni, hogy azok ne szabályos elemek legyenek.

Az elpusztult, de nyomaiban meglévő városrészszel történő foglalkozáshoz építészettörténet, műemlékvédelem, műemléki felújítás, a régi és új együttes megjelenése, a Tabán hiánya, tereprendezés, tájépítészet témakörök kapcsolódnak. A terep, utcakép, épülettömeg, tetőformák elemzéseivel városrész-karakter vizsgálatokat végeztünk. A töredezett utcakép elemzésével és az abból készített modellel a "másolás" az ártértelemezés, absztrahálás fogalmait jártuk körbe.

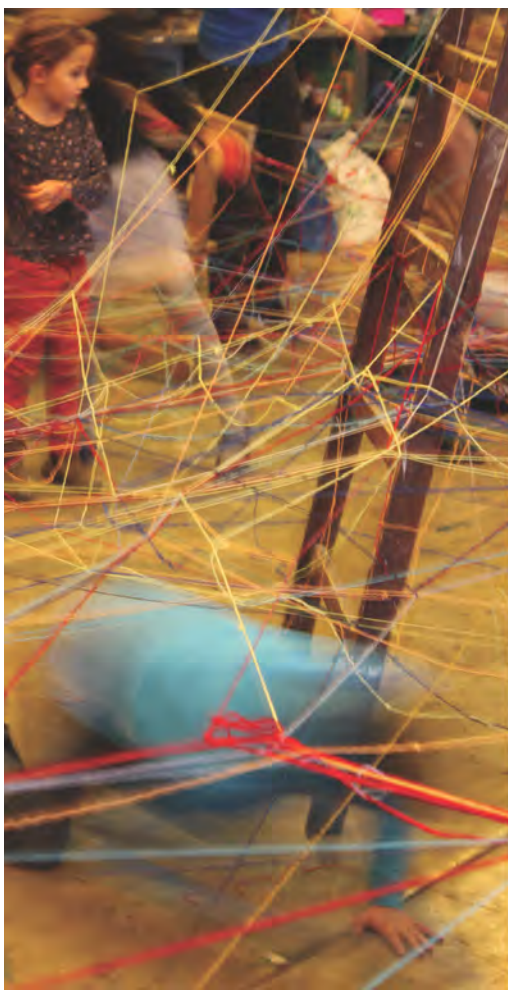

Rózsaablak

Környezetismereti séta optikai vizsgálatokkal

Sétánkat a gyerekek által készített kaleidoszkóppal együtt tettük meg. A három tükör által alkotott kép többszörösen tört, mozaikszerű látvány alkot. Ez a megváltozott nézési mód figyelemfelkeltő hatású, s a technikából adódóan, a részletekre fókuszáló. 'Másolás' nyári tábor keretében a Mátyás templom rózsablakát dogoztuk fel. A tábor célja, hogy a másolás, mint módszer alternatív útjait bejárva, a megszokottól eltérő módon készítsünk másolatokat. A másolatok nem egy az egyes reprodukciók, hanem a másolt tárgy vagy jelenség lényegét emelik át a műbe. E feladat keretében látogattunk el a Mátyás templomba, ahol a belső teret körbejártuk, megismerkedtünk a templom történetével, kialakításával. Megfigyeltük a színes ólomüvegeket, a rózsablakot, valamint azok belső térben megjelenő hatását. Ezt követően színes üvegekből rózsablakokat készítettünk, amely a falra való kivetítésével a templombelső színes hangulatát kívántuk megjeleníteni.

A megváltozott nézőpontú, kaleidoszkópos szemlélődés során környezetünk új, eddig fel nem fedezett részleteit ismerhettük meg. A színes üveg-mintázatok kivetítése, nagy léptékűvé válása izgalmasan idézi a templom belső terének hangulatát.

Térháló-pókháló

Környezetismereti séta akcióművészettel

Pókokká váltunk, beszóttuk a teret. A *'Térháló-pókháló'* feladat egy színes, pörgős, akcióművészet, amely során a terek különböző pontjait kötjük össze. Az alkotás folyamán a belső tér meghatározó területei közé - létra, festőállvány, polcok - térháló feszül ki. Ugyanezt a feladatot erdőben végezve, a fák törzsei által meghatározott hálózat jön létre. Mindkét környezet esetén látható, hogy a térstruktúrát kiemelt pontok határozzák meg. Zárt térben önmagába visszatérő szövet alakul ki, míg az erdőben ösvényként indul el. Ez utóbbi struktúra szövetszerű, amely lineáris tulajdonsággal is bír. Vélhetően ez a linearitás inspirálta az alkotót a fonalkötegek szálirányra merőleges összekötésére, különleges feszített térszerkezetet létrehozására.

A feladat során a terek hangsúlyuk szerint átalakulnak, amelyekben különböző feszített kötél szerkezetek jönnek létre. Bebújva, alámászva bejárhatók és megfigyelhetők belső terei. A foglalkozás nagy értéke a közös, felszabadult alkotás, a terek könnyed átalakítása, és a bejárható léptékű építés.

Mondrian Múzeum

3.2_2. Építészet, mint inspirációs forrás

Ennél a módszernél egy-egy építészeti elem vagy fogalom által inspirálva készülnek el az alkotások. Nem egy az egyes másolásról van szó, hanem a téma lényegének megragadása és áttemelése. Az ilyen típusú foglalkozások során különböző épülettípusok, építészeti fogalmak és kontextusaik ismertethetők meg, mint például egységesség, transzparencia, tükröződés, áttetsző, átlátszó, szerkezet, vagy valamely konkrét épület, építmény, mint például sziklatemplom. A fogalmak bevezetésénél az előképek, inspirációk tudatosan nem csak építészeti vonatkozásúak, hanem a jelentést szélesebb körben vizsgálva ismertetjük.

Építészet, mint inspiráció: egységesség

Gondolataink kiindulópontja Piet Mondrian festészete: művei a rendelkezésre képteret kitöltve egy rendszert alkotnak, feszes szerkesztésűek. Ezen kulcsszavak mentén elindulva, az amúgy sík kompozíciót szándékoztuk térbe emelni úgy, hogy az síkban és térben egy egységet alkosson. Ehhez adott inspirációs hátteret a koppenhágai városrehabilitáció⁷⁷, amely egy egységes képbehelyezésű kompozíció. A gyerekekkel közösen elemeztük a teret: a térfalakat kitölti a tér színes burkolata, az üres tűzfalakra is felfutva. Ezáltal síkban és térben egységet képezve fogja össze a tömbbelsőket. A Mondrian kép térbe helyezésével is ezt a módszert követtük. Alkotásunk alapja egy olyan, általunk készített múzeumi tér, amelyben külső- és belső térfalak helyezkednek el, amelyet padlóról falra fel- és lefutva egységesen borítja be festményünk, megalkotva ezzel saját *Mondrian Múzeumunkat*.

A feladat bevezetőjében két fő témakört érintettünk. Egyrészt rövid festészettörténeti ismertetőt tartottunk Botticellitől⁷⁸ Mondrianig, amelynek kapcsán arról beszélgettünk hogyan és miként alakult át a festészet témaválasztása, technikája és mondanivalója. A festő színhasználata kapcsán megismertük a színekört és az alapszíneket. A koppenhágai példával az egységes megjelenés mellett várostervezésről, rehabilitációról és az absztrakcióról beszélgettünk.

---

⁷⁷ Superkilen Koppenhága-Dánia (forrás: www.archdaily.com)

⁷⁸ Sandro Botticelli: Vénusz születése (1485-87 körül)

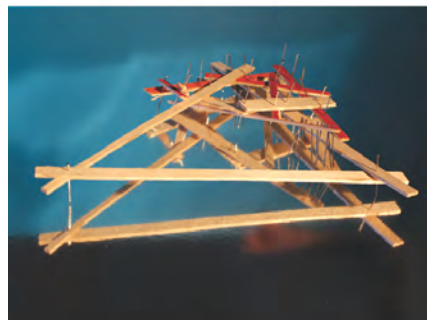
Tranzparencia

Építészet, mint inspiráció, kifejezések: transzparencia

Különböző fogalmakat dolgoztunk fel tematikus foglalkozásainkon: áttetsző-átlátszó, átlátszó-tömör és tükröződés. A következőkben az átlátszó-tömör fogalomra készült *'Transzparens terek-transzparens szárnyak'* feladatot ismertetem. Inspirációs bevezető előadásunkban a kifejezések jelentését falevél, szitakötő szárnya, medúza, víz, jég, valamint perforált felületek és pergolák képein keresztül mutattuk be. Válogatásunk célja, hogy az építészetet a mindennapi életünk, környezetünk egy elemeként mutassuk be. Az előképeken közösen elemeztük a látott felületek átlátszó vagy tömör részeit. Ezt követően a kifejezéshez kapcsolódó alkotást készítettünk: mikrokarton vázra szúnyogháló modellt építettünk, amelyet sűrű festékkal fedtünk be. A hálón véletlenszerűen átlukadva, vagy bezáródva tömör és átlátszó részek jöttek létre.

Ezzel az alkotási módszerrel ugyanazon jelzők - jelen esetben a transzparencia - mentén felsorakoztatott, gyerekek által ismert természeti elemek segítik az egyes építészeti vonatkozások megértését.

Gyermekeknél bizonyos témák rögzült előképekkel rendelkeznek, amelyek még akkor is könnyen megjelennek egy alkotásban, amikor nincs is kapcsolat a téma és a fogalom között. Ilyen például a szív és a pillangó. Ez a feladat abban is segít, hogy a sztereotip pillangó ábrázolásból kilépjünk, és felhívjuk a figyelmet a részletekre, mint például a rovar szárnyának átlátszó és nem átlátszó részeire, s megalkossuk nagyított pillangó szárnyainkat.

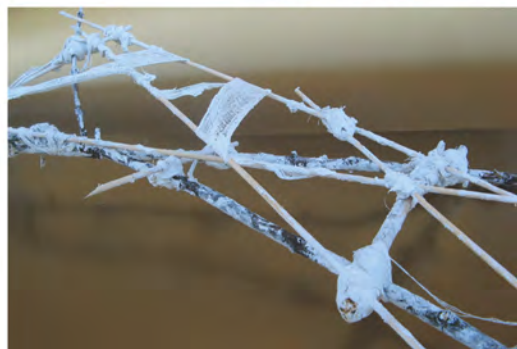

Tükröződés

Építészeti, mint inspiráció, kifejezések: tükröződés

A tükör, a tükröződés izgalmas terület kisgyermek kortól kezdve, amely a klasszikus tükörkép nézés mellett építészetben is fontos elemként van jelen. Ismételi, kiegészít, torzít. Ha egy épület felülete tükröződik, akkor ott egyszerre van jelen maga az épület tömege és a tükröződésben pedig környezetének képe is. Ezekkel a kezdő gondolatokkal a témát többféle módon dolgoztuk fel. Egyrészt olyan alkotással, amelynek célja, hogy a bambusz konstrukciók tükörképükkel együtt alkossanak egy egészet. Ezt inspiráló természeti képek mellett, tükörrel borított épülettömegek vetítésével is szemléltettük. Az alkotási folyamatban a gyerekek tükörfólián, az abban megjelenő tükörképpel együtt dolgoztak (alkotások képeit ld. balra). A másik feldolgozásban, óvodapedagógusoknak tartott továbbképzésben tükörből és színes üvegekből készültek alkotások. A különböző dőlésszögben elhelyezett üveglapokon a műhely környezete verődött vissza (ld: *'Tükörterek'* a Feladatgyűjteményben). A térbe helyezett tükör megváltoztatja a teret. Ezt használtuk fel az *'Átváltozás'* című feladatunknál (ld.: Feladatgyűjtemény), ahol az Art and Science programunk keretében az átváltozás irodalomban, környezetben megtanult jelentése után annak építészeti tartalmával foglalkoztunk. A elkészített dobozterekben két egymással szemben helyezett tükörrel végtelenítettük a belsőt, amit a tér színezésével és bambuszrudakkal egészítettünk ki.

Mind építészetben, mind alkotói kísérletezéseinkben izgalmas, sokrétűn kifejthető téma a tükör. Ezen feladatokon keresztül a több nézőpontos megközelítés, síkváltások, síktörések egyszerre jelennek meg az alkotásokban.

Sátrak

Építészet, mint inspiráció: a szerkezet

Konkrét építészeti témához kötött alkotási módszer, amelynek fókuszában a szerkezet áll. Az alkotás alapanyagai előrevetítik a konstrukciós variációkat. A szabályos vastagságú elemből álló bambuszrudakat gipszes géz rögzíti. A géz alkalmas arra, hogy kihúzva felületet alkosson. A 'Menedék' fogalmára készült alkotások rácsos és felületi szerkezeti elemet is tartalmaznak. Abban az esetben, ha csak szabályos bambusz alapanyagból készültek a modellek, önmagukból generált konstrukció jött létre és gyakran alap geometriai formák jelentek meg: négyzetes- vagy kör alapú gúla, csillagforma. Míg abban az esetben, amikor a menedék egy valódi, azaz szabálytalan faágra épült, akkor az építmények a faág által meghatározott formát kaptak. Az egyes elemek illesztésénél figyelni kellett a faág geometriáját és megkeresni a megfelelő stabilitást adó rögzítési pontokat, s ahhoz igazítva a bambuszok irányát. Így tehát a faág alapú menedékek esetén az építmények formái nem szabályosak, hanem organikusak lettek.

Az alkotás folyamán csoportunkhoz egy születetten vak gyermek csatlakozott, aki ebből adódóan nem rendelkezett vizuális előképekkel. Alkotása mindezekkel együtt illeszkedik a csoport munkái közé. Különbségként az említhető, hogy modelljének elhelyezési módja nem meghatározott. A látók sátrainak van alja, teteje, s többnyire így is kell azokat lehelyezni. A tapintott alkotás térben egységet alkot, modellje több oldalra is fordítható és értelmezhető (bal felső kép).

A feladat komplexitását a szerkezeti illesztések, rögzítések, és az alapanyagok által meghatározott geometriák adják.

A mi Petráink, sziklatemplomaink

Építészet, mint inspiráció: konkrét építészeti témához kötve

Ennek a módszernek a középpontjában konkrét épületek, építmények állnak, azok megismerése, megértése céljából. A kiválasztott létesítmények lehetnek környezetünk épületei, építményei, vagy távoli tájak különlegességei, mint például a *'Mi Petráink, sziklatemplomaink'* feladatban. A bevezető előadásban a sziklába vájt építményekről, azok létrejöttéről, építési módjáról beszélgettünk. Ennek az építési folyamatnak a lényege az elvétel, ezért olyan anyagot és technikát választottunk, amiben ugyanez az alkotófolyamat jelenik meg. Az agyagba vájt formák adják az alkotás alapját, amelybe a gipszet öntve, kapjuk meg a saját kő-építményeinket.

A kultúrtörténeti kitekintés, az építési mód, az építészeti formálás mellé a gipsz öntvény készítésével a matematikai pozitív-negatív fogalmak gyakorlati úton kapcsolódnak. Ez is jól szemlélteti, hogy egy jó feladat komplex is egyben, amely több tudományterületet természetesen és könnyedén ötvöz.

Papír térkompozíciók

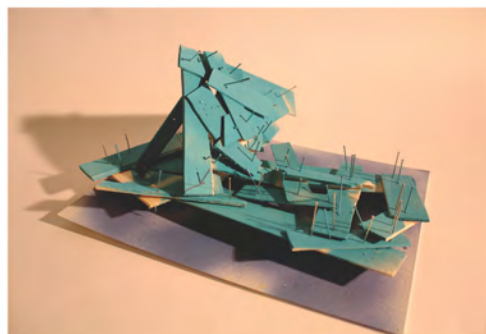
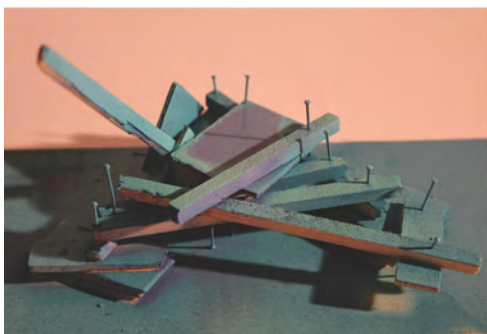
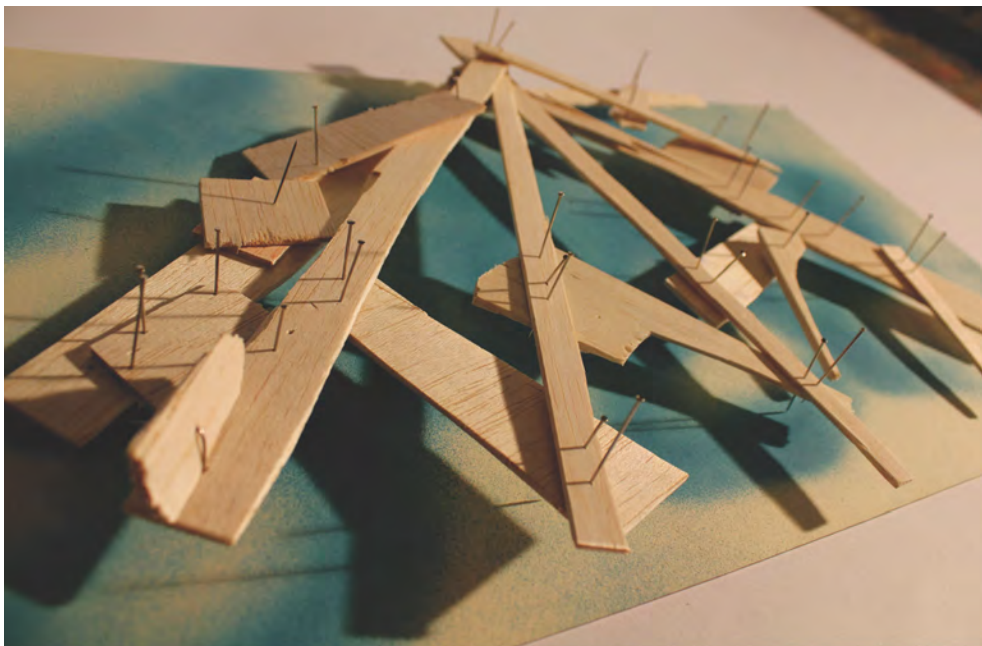
3.2_3. Építés, mint eszköz

A módszer középpontjában az építés és annak módja által meghatározott forma áll. A különböző típusú építéssel különböző témák feldolgozására nyílik lehetőség. Így például az additív, egymásra épülő folyamatnál - ahol az építőelemek egymáshoz illeszkednek, egymásra rakódnak - a hódvárak rendszere, míg az elvonáson alapuló szubtraktív módszernél a sziklatemplomok kialakítása hozható párhuzamba. A folyamat lényege az anyaggal és a technikával való kísérletezésen, és az abból kifejtett alkotáson van.

Építés, mint eszköz: az építés által inspirált alkotás

Az építés folyamata az elemek - bevágásos, egymásba húzásos, ragasztó nélküli rögzítésével - additív módon való kapcsolódása. Az alkotás témája és formája a technika ismertetése és kipróbálása után, egyénileg kerül meghatározásra. Ezzel a kísérleti foglalkozás a megszokott alkotási módot megfordítva, a technika felől közelítette meg a folyamatot. Az építési mód határozta meg a témát és a formát. A módszer sikeres volt, a gyerekek könnyen ráéreztek a feladatra és igazi konstrukciókat, 'Papír térkompozíciók'-at készítettek. Az alkotások minden egyes része ugyanazzal a technikával készült. Az egyik torony tetejére csillagot akart készíteni az alkotó, ezért megkért annak kivágására. A konkrét forma azonban elütött volna a kompozíciótól, ezért a csillag kivágása helyett arra kértem, hogy ő maga, olyan csillagot készítsen, ami az alkotásához, az alkotás módjához illik. Az üzenet lényegét megértette, s ugyanezzel a bevágásos technikával, modelljéhez illeszkedően elkészítette csillagát (ld. baloldali kép).

A megfordított módszerű, az anyagból és technikából induló folyamat a témát teljesen felszabadítja: templom, zikkurat, hajó, híd, sőt még lovak is készültek általa.

Hódvárak és hógátak

Építés, mint eszköz: additív folyamat

A *'Flórák és faunák, az állatvilág építőművészei'* tematikus félévünk során különböző, az építészettel összefüggésbe hozható állati építményeket dolgoztunk fel. Így került sor a hódok által alkotott várakra és gátakra. A hódlakok rejtett bejárattal rendelkező, igazi titkos otthonok, amelyek a gyermekek számára könnyen befogadhatók és izgalmasak. Az állatok additív módon, egymásra helyezett fadarabokkal építkeznek, így foglalkozásunk során a kis állathoz hasonlóan fát aprítottunk és helyeztünk egymásra. Az elkészült alkotások izgalmas változatos formavilágú szabad téri modellek, amelyek az építész szemnek egy-egy épülettömeget rejtenek. A hódvárakhoz hasonló építési móddal készültek a korábban már tárgyalt *'Tabáni szögletek'* témánk is.

A feladat komplexitását a környezetismereti, zoológiai témakörök mellett építési, konstruálási területek adják. Ez a fajta építési mód és modellezési technika könnyen befogadható és elsajátítható, ezért már egészen apró gyerekek által is sikerrel elvégezhető.

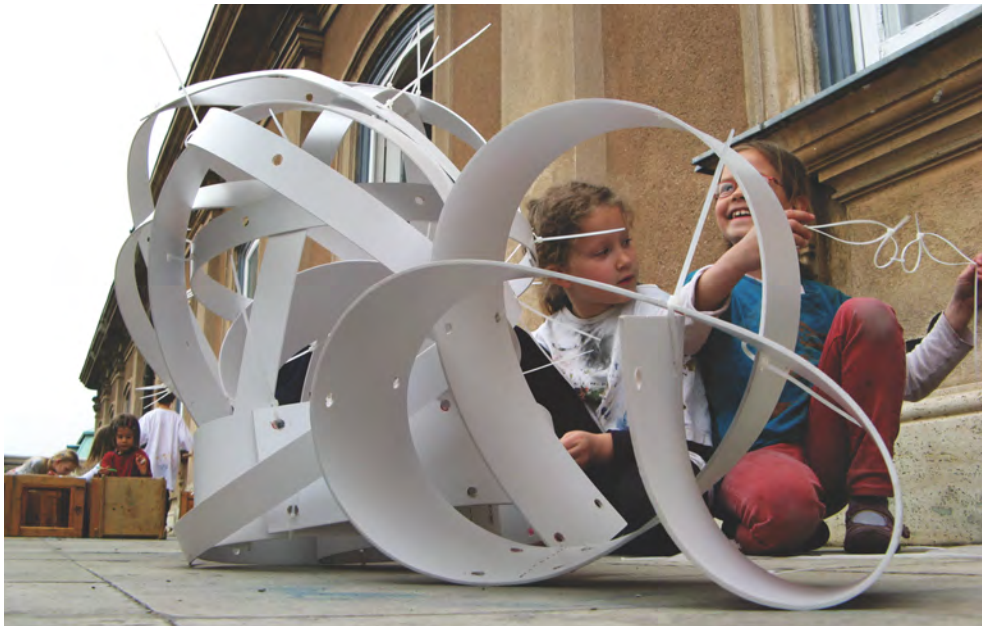
Faragott földrészletek

Építés, mint eszköz: szubtraktív folyamat

Az elvonásos módszeren alapuló építési mód jellemzője az egy tömbből faragott, abból véséssel, bemarkással meghatározott forma. *'Tűz, víz, föld levegő'* nyári táborunk föld témakörében égitesteket és földünk különböző erők által formált felületeit vizsgáltuk. Ezt követően *'Faragott földrészletek'* címmel saját bolygóinkat készítettük el. Az alkotás kiindulása a kisebb-nagyobb darabokból álló téglá. Érdekes tapasztalat, hogy a szabályos elemek formálása lassabban indult el, mint a szabálytalanabb elemeké. A szabályos formához nehezebb volt "hozzányúlítani", nehezebb volt "fogást" találni rajta, ami segítette volna elindítani a folyamatot. Amikor viszont elkezdődött, gyakran az eredeti szabályosságot folytató, szimmetrikus bevágások jelentek meg rajta. Ebből pedig már nehéz volt kimosztítani az alkotót. Abban az esetben, amikor az alap forma egy-két letöréssel rendelkezett, a kezdés könnyebben indult. Az alap vágások irányt, viszonyulási alapot adtak, s elindították a gondolatokat. A feladat továbbfejlesztésénél az elkészült alkotások kifestésre kerültek. Laza, híg, mély pólusokat is átjáró színezés koncepciója az eredeti formálási mód erősítése. (ld: Feladatgyűjteményben *'Színes földrészletek'* feladatot). A festési mód gyerekek és felnőttek számára egyaránt izgalmas alternatívája a régi technikák felelevenítése, amikor még pigment, tojássárgája és vörösbor keverésével festettek.

A foglalkozás igazi kétkézi munka, különösen fiúk által kedvelt. Fúrni-faragni-vésni, oly módon tevékenykedni, ami ma már egyre kevésbé része életünknek. A téglá formázásával a pasztikáról, felületképzésekről, arányokról, anyagról és megmunkálási lehetőségek kapcsolatairól, valamint a festésénél a régi idők technikáiról beszélgettünk.

Tornádó hullámvasút

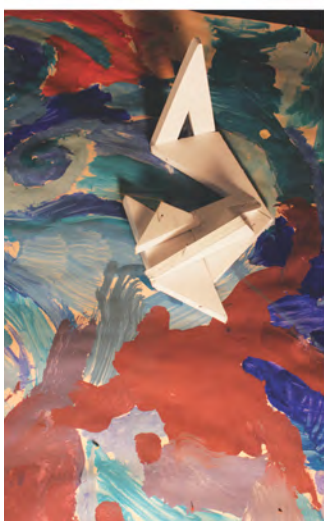
3.2_4. Formaelemzés

A módszer középpontjában a forma áll, a forma határozza meg az anyagot és a technikát. Az alkotás célja a formaképzés, amelynek során alapvető fontosságú a forma-anyag-technika tökéletesen illeszkedő egysége, mert ebben az esetben biztosítható a szabad, az alkotásra koncentrááló tevékenység.

Formaelemzés: formából induló anyag és technika

'Tornádó hullámvasút' dekorlemez hajlításával és mechanikai rögzítésével készített konstruktőr szerkezet. A többszörösen egymásba fonódó anyag hajlításából és feszítésből kialakuló erőket vizsgáltuk. A formaképzés kapcsán szűkebb és tágabb környezetünkben kapcsolódási pontokat kerestünk a formához, amelynek eredményét az alkotás összetett címe mutatja.

A modell készítése szerkezeti konstruálással kezdődött, amelynek szükségességét az első hajlítások tapasztalata indukálta. A próbahajlítások közül a továbbfejleszhetőség és a feszítésből adódó szerkezeti tartás szempontjainak legmegfelelőbb alapformát rögzítettük. Ezt követően a többi elem az alap geometria és kapcsolódási lehetőségek mellett szabad formálással épült be. Ennél a feladatnál az anyag és technika egysége kulcsfontosságú volt, hiszen a rögzítési nehézségek az anyag és forma megismerését lehetetlenítik el. Érdekes megfigyelés, hogy a konstruálás, a térszerkezet kialakítása különösen a kislányok körében volt nagyon élvezetes, akik hosszasan dolgoztak, tekertek és rögzítettek.

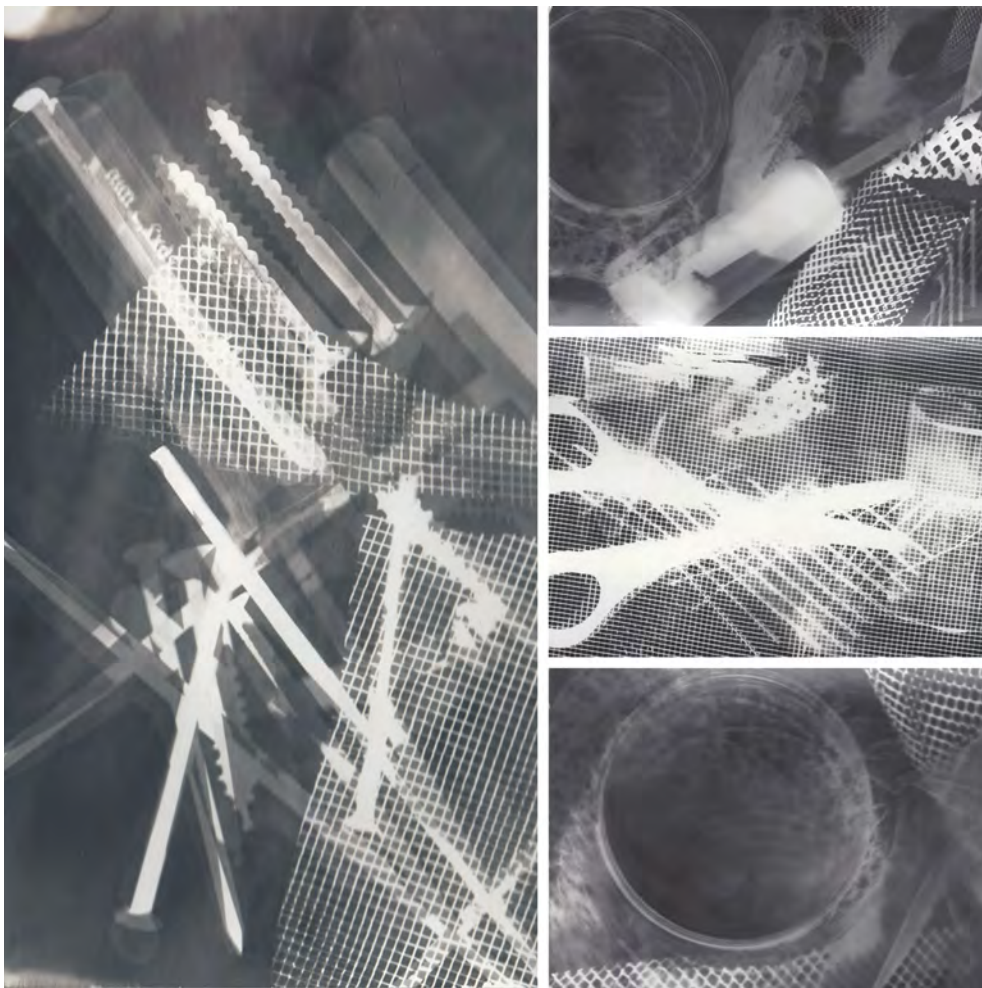
Színharmóniák és jéghegyek

3.2_5. Térbeli alkotások síkbeli leképezései

Ennél a módszernél a megismerés a két dimenzióra váltás folyamán valósul meg. A modellek síkbeli megjelenése a témából, a formai megjelenésből, belső tartalmából adódik. Az átvezetés nem szabályos kontúr, vagy nézetrajz, hanem elemző formatanulmány, amely készülhet formaátvezetéssel, mint a lenti feladatnál, vagy több iránypontú árnyékvetülettel, mint a 'Komplementer sátrak' feladatnál, vagy lehet játékos metszet, mint a 'Testrészek' feladatnál (ez utóbbi két feladat ld. a Feladatgyűjteményben). A síkbeli leképezések ugyanakkor társulhatnak képalkotási módszerrel, valamint kombinált térbeli és síkbeli eljárásokkal is, mint ahogyan a következőkben látható.

Térbeli alkotások síkbeli leképezései formaelemzéssel

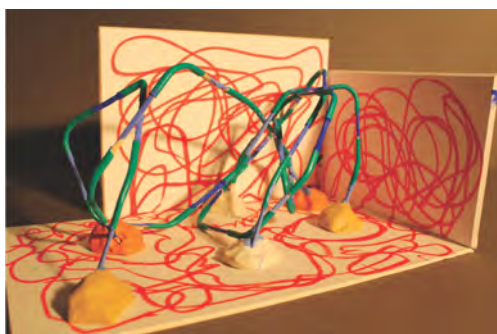
A feladat alapja a hideg hatás érzékeltetésével készült 'Jéghegyek'. A leképezés célja, hogy a síkbeli megjelenés kapcsolódjon a hideg, fehér jégvilágot ábrázoló modellhez, módja a főbb formai irányok átvezetése és továbbvitele, vagy formai kontrasztban, hullámokban való megjelenése. A leképezés eszköze különböző színharmonióban készült festések, mint például hideg jéghegyek, meleg jéghegyek, vagy hideg-meleg kontrasztú tájrajzolatok. A feladat kapcsán környezetismereti, formálási, absztrahálási, valamint a festéssel színelméleti témaköröket érintettünk.

Fotogramm

Térbeli alkotások síkbeli leképezései - fotogrammal

Fotózás a digitális korszak előtt: igazán izgalmas technikával, sötétben, fényérzékeny papíron előhívó és fixáló folyadék segítségével különböző anyagok fényáteresztő képességét vizsgáltuk. A térbeli kompozíciók az anyagok tömörségétől és tulajdonságaitól függően más-más erősségben jelentek meg a papíron.

Elszabadult csigavonalak

Térbeli alkotások síkbeli leképezései: kombinált feladat

A módszer lényege, hogy az alkotás nem válik szét csak két, vagy csak három dimenzióssá, hanem a két kiterjesztés együttesen jelenik meg. Csigalépcső, csigaház, csigavonalak másként ... levegőből papírra (sík), papírról levegőbe (tér) halad a kompozíció. A csigavonal kötött, s mélyen rögződött, rutinszerűen megjelenő képét, a klasszikus csigavonalat lazítottuk és átértelmeztük. Az alkotás folyamán a gyerekek hol síkban, hol térben dolgoztak, a két dimenziót felváltva alkalmazták.

Összegzés

Tevékenységünk kezdetekor nem volt rálátásunk és előképünk hasonló szervezetekre és tevékenységekre. Egyszerűen csak térben akartunk gondolkodni és alkotni, a térbeliség különböző rétegeinek felfejtésével kísérletezni. Idővel azonban azt láttuk, hogy a téma nagyobb tartalommal bír, s egyre jobban kinyílt számunkra, egyre több hasonló gondolattal, alkotóval és folyamattal ismerkedtünk meg. E széles palettát látva tevékenységünk specialitását a művészi komplexitásban tudom megnevezni. Úgy látom, hogy **alkotásaink nem pusztán építészeti modellek, hanem mintázási, festészeti, tájépítészeti elemekkel és ezek vegyítésével egészülnek ki**, amelynek forrása főként a GYLK- Műhely szellemiségéből, emellett pedig saját indíttatásainkból fakad.

Foglalkozásainkkal az építészet különböző megjelenési területeit kutatjuk. Célunk, hogy az **építészetet ne önmagában lássuk és kezeljük, hanem összefüggéseiben, kapcsolataiban mutassuk be**, ezzel érzékeltetve, hogy az építészet mindennapjaink része. Ebből adódóan a gyermeki foglalkozásokban az architectura nem önmagában levő, nem csak a házról, mint épületről, materiáról szól, hanem határterületeket vizsgálunk, kapcsolódási pontokat keresünk, kísérletezünk. Tesszük mindezt azért, hogy segítsük téri környezetünk észrevételét és megértését, hogy ezen tudás birtokában értőn éljünk benne, használjuk és fejlesszük azt.

A bemutatott módszereken és feladatokon keresztül látható, hogy a téri környezetünk megismerését és megértését feldolgozó feladatok széles skálán mozognak, amelyben a téma, a megközelítés módszere, a választott anyag és technika összehangolt egységet alkot. Módszereink alapja a gyakorlatorientált megközelítés, a játékos alkotás, a tudásbázis-fejlesztés, a gyermeki ösztönös kreativitás, a gondolkodásra készítés és a kísérletezés. Módszereinkkel szűkebb tágabb környezetünk ismerhető meg, valós és virtuális tapasztalaton alapuló diskurzuson és alkotásokon keresztül.

Értekezésemben a térbeli gondolkodásra mint a gyerekek veleszületett képességére és fejlődésének szükségességére hívom fel a figyelmet, hangsúlyozva a térbeli gondolkodás gyakorlatának és minőségének az épített környezetünkre gyakorolt hatását. A működőképes jövőkép felvázolása céljából külön kiemeltem a civil szervezetek, az oktatási rendszer és az építész vonalon induló tevékenységek egymás melletti és összevont, együttes pozitív kezdeményezéseit. Végezetül saját gyakorlatomon keresztül konkrét feladatok elemzésével, valamint a *Feladatgyűjteménnyel* gyakorlati mintát és segítséget kívánok nyújtani a térbeli gondolkodásfejlesztés és épített környezeti nevelés gyakorlatában.

Eleinte tudatosan nem használtam a foglalkozásainkkal kapcsolatban az építészet kifejezést. Úgy gondoltam, hogy ez nem az. Az építészet egyetemi körülmények közötti fogalom, egyetemi szinten lép kapcsolatba velünk, s csak ebben a kontextusban lehet használni. Attól eltérően megtévesztő, félreérthető. Hiszen foglalkozásaim során NEM kis építészeket akarok nevelni, egyetemei előképzés gyanánt. Idővel azonban, ahogyan láttam a műhelyünkben a festő, textiltervező, fotóművész, tájépítész kollégáimat dolgozni, s láttam, hogy az elképzeléseik által született gyermekalkotásokon mégis fellelhetők a szakirányú foglalkozásvezetői tevékenység, úgy kezdtem látni én is, hogy az általunk tartott épített környezetismereti és modellezős foglalkozások mégis az építészet fogalmához köthetők. Amolyan előszobája annak. A gyerekek nem építésszé válnak, hanem a tudatosan, tematikusan átadott ismeretanyaggal, a gyakorlati foglalkozásokkal képessé válnak arra, hogy az őket körbevevő épített környezetet megértsék és tudatosan használják.

5. tézis: A gyerekek kreatív fejlesztésében az építészet különböző vizsgálódásban, elemzésben, inspirációs forrásban, építési módban, formatanulmányban, síkbeli leképezésben adható.

Az építés és az építészet a gyerekekkel való foglalkozások során nem az egyedüli út és a végcél, nem háztetvezés, hanem témától függően, elemző, kísérletező, alkotói folyamaton keresztüli megismerést jelent.

6. tézis: A gyermekfoglalkozások építészeti témájú alkotásai nem pusztán modellek, hanem mintázási, festészeti, tájépítészeti elemekkel és ezek vegyítésével egészülnek ki.

A különböző művészeti, tudományos és egyéb területekhez való kapcsolódás változatossá, élvezetesebbé teszi az alkotás folyamatát, komplexitásával pedig gazdagítja annak tartalmát. Tapasztalatom szerint a gyerekek által legkedveltebb feladatok egyben a legértékesebbek is, amelyek témában, anyagban vagy technikában összetettek.

A III. fejezet témáival kapcsolatos tevékenységem

Publikációk

- 2013 Szentandrás Dórával, Barta Fruzsinnal közösen: 'Térjátékok látóhatáron innen és túl' - www.epiteszforum.hu, 2013. 09. 13
- 2013 'Kreatív térmorfológiák' címmel Eplényi Annával, Schmidt Gertrúddal, Szentandrás Dórával közösen, az ÉPÍTŐ JÁTÉKOK2, kézikönyv pedagógusoknak, MÉK kiadvány, felelős kiadó: Noll Tamás, szerkesztő: Belezna Éva, 2013.,24-27. o.
- 2014 Szentandrás Dórával, Barta Fruzsinnal közösen: 'Térjátékok-lépj le a papírról és alkoss térben_2', www.epiteszforum.hu, 2014.09.22.
- 2014 Szentandrás Dórával közösen: NKA alkotói ösztöndíj: TÉRJÁTÉKOK_térlátás-fejlesztő komplex építészeti kurzus gyermekeknek című kézirat
- 2015 www.gyik365.hu digitális példatár készítése, GYIK-Műhely szervezésében
- 2015 'Asszociációval alkotni - térrel terelni - A 40 éves GYIK-Műhely térszemlélete', Eplényi Annával, Szentandrás Dórával közösen. A riportot szerkesztette: Dénes Eszter, Skaliczki Judit, Országépítő, 2015/03, 04-11. o.
- 2015 'GYIK-Műhely komplex téralkotási szemlélete', Eplényi Annával, Szentandrás Dórával közösen, Építészközlöny Műhely, 2015. szeptember, 1-2. o.

Termeszvárak látóhatáron (Gyilk-Műhely)

I. sz. melléklet
FÜGGELÉK

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	79. oldal
Térjátékok - összegzés	80. oldal
Nyilatkozat	81. oldal
Szakmai önéletrajz	82. oldal
GyIK-Műhely Alapítvány	85. oldal
A foglalkozásokról címszavakban	87. oldal
Tematikus éveink és táboraink	89. oldal
Alkotás megváltozott képességű gyermekekkel	90. oldal
Gyerekek és építészhallgatók	91. oldal
Hagyományos épületdíszítési technikák	92. oldal
TÁJ-TÉR-TÁR	94. oldal
Építész kamarai tevékenység	96. oldal
Képek jegyzéke	98. oldal
Irodalomjegyzék	99. oldal

Terbe Rita

TÉRJÁTÉKOK

TÉRBELI GONDOLKODÁSFEJLESZTÉS, ÉPÍTETT KÖRNYEZETI NEVELÉS GYEREKEKNEK

DLA-értekezés / *absztrakt*

Dolgozatom gyerekekről, építészeiről, szabad alkotásról és ezek együtteséről szól.

A gyerekek általában nem, vagy elvétve lépnek kapcsolatba a térbeli alkotással, épített környezeti foglalkozásokkal. Az épített környezeti nevelés, a tudatos térbeli lét nem válik fejlődésük részévé sem tudásszinten, sem személyiségfejlődésükben. Holott mindig valamilyen térben vagyunk és mozgunk, hatással vagyunk a terekre és a terek is hatással vannak ránk tudatosan és tudat alatt egyaránt. Témám időszerűsége mára égető fontosságúvá vált, látva az óvodákban, iskolákban még mindig zajló, szegényes anyag-, téma-, és technikaismereten alapuló, ugyanazon sémára készülő, egyforma, szinte csak síkbeli, diktált alkotásokat. Ez a megrekedt nevelési mód nemcsak a személyiségfejlődésre, kreativitásra, hanem a vizuális kultúránkra is negatív hatással van. A környezet nyelvét nem ismerő, azt nem beszélő, az épített környezetet nem értő gyerekek válnak felnőtté, építővé és építtetővé. A téma aktualitását tovább erősíti a nemzetközi és hazai szinten egyre növekvő - az épített környezeti neveléssel foglalkozó - civil szervezetek száma és jelentősége, valamint az azt egyre jobban támogató kormányzati intézkedések.

Tervező építészként elhivatott vagyok az épített környezet, az építészeti forma, a térbeliség és a téri környezett iránt. Gyerekfoglalkozások vezetőjeként és egyetemi oktatóként célom a gyerekek és fiatal felnőttek téri gondolkodásának fejlesztése, az építészet nyelvének korosztályos ismertetése, a kísérletezésre és szabad alkotásra való ösztönzés.

Tevékenységem hármas pillére a felismerés (környezetünk észrevétele), a megértés (az építészeti nyelv elemeinek megismerése) és értő továbbélése (értőn élve környezetünkben, értőn használva és továbbfejlesztve azt). Igazat adva Kepes Györgynek, úgy vélem, "napjaink legfontosabb feladata a látás pallérozása - elhanyagolt, elsorvadtt érzékenységünk fejlesztése"¹, a látásra nevelés.

Dolgozatom három fő egységre tagozódik. Az első rész az előzmények és a háttér bemutatásával ismerteti a témát, saját tevékenységem kezdeteit, indíttatásait. A középső rész az épített környezeti neveléssel foglalkozó területek sokszínűségét mutatja be hazai és nemzetközi kontextuson keresztül. A harmadik részben kerül ismertetésre saját, GylK-Műhelyben folytatott tevékenységem. A törzsszöveget Függelék, valamint Feladatgyűjtemény egészíti ki.

Értekezésemben a térbeli gondolkodásra mint a gyerekek veleszületett képességére és fejlődésének szükségességére hívtam fel a figyelmet. Hangsúlyoztam a térbeli gondolkodás gyakorlatának és minőségének az épített környezetünkre gyakorolt hatását. A működőképes jövőkép felvázolása céljából külön kiemeltem a civil szervezetek, az oktatási rendszer és az építész vonalon induló tevékenységek egymás melletti és összevont, együttes pozitív kezdeményezéseit. Végezetül saját gyakorlatomon keresztül konkrét feladatok elemzésével, valamint a *Feladatgyűjteménnyel* gyakorlati mintát és segítséget kívánok nyújtani a térbeli gondolkodásfejlesztés és épített környezeti nevelés gyakorlatában.

¹ in: KEPES, György: *Látásra nevelés*, MTA Művészettörténeti kutatóintézet, Kepes Vizuális Központ Eger, Argumentum Kiadó, Budapest, 2008, XI. o.

NYILATKOZAT

Alulírott Terbe Rita kijelentem, hogy ezt a mester-értekezést magam készítettem és abban csak a megadott forrásokat használtam fel. Minden olyan részt, amelyet szó szerint, vagy azonos tartalommal, de átfogalmazva más forrásból átvettem, egyértelműen, a forrás megadásával megjelöltem. Egyúttal hozzájárulok a doktori értekezésem interneten történő nyilvánosságra hozatalához korlátozás nélkül, de eseti jóváhagyásommal.

Budapest, 2017. 09. 15.

Terbe Rita

SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ

Terbe Rita, egyetemi tanársegéd, építész, vezető tervező É/1 01-4815

Tanulmányok

2000	okl. építészmérnök, BME Építészmérnöki kar
2000-2004	BME, DLA – mesterképzés, Középülettervezési Tanszék
2004-2006	ÉME - Mesteriskola XVIII. Ciklus
2007	BME, DLA - mesterképzés, abszolutórium
2015	DLA fokozatszerzési eljárás indítása

Munkahelyek

2001-2002	Radványi György DLA
2002-2004	önálló tervező
2004-2007	Hetedik Műterem Kft.
2008	CUBO Építészcsoport Kft., alapító tag
2015-től	egyetemi tanársegéd, BME, Építészmérnöki Kar, Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék

Díjak

2000	„A vállalkozói építőiparért” Alapítvány díja a 'kompozíció zölddel, kiállítótér Csillebércen' című komplex tervért
2010	„Pro Architectura” díj a Népliget Center Irodaház tervezéséért
2017	„Dékáni jutalom” a Tudományos Diákkörben végzett, az OTDK-n eredményes témavezetői munkájáért

Főbb munkák

2005	Göd, Búzaszem Kolping Általános Iskola – tanulmányterv Marosi Bálinttal és Szabó Leventével
2005-2007	Népliget Center irodaház - „Pro Architectura” díj – generálterv Hönich Richárddal, Marosi Bálinttal, Szabó Leventével, Józsa Ágotával
2008-2010	Pécsi Kodály Központ – belsőépítészeti tervei Rádóczy (f) Lászlóval, Tolnai Zsolttal (építészet: Hönich Richárd, Fialovszky Tamás, Keller Ferenc, Sólyom Benedek),
2010	Budapest, XII.ker. Költő-kert villaépületek - elvi engedélyezési terv Golda Jánossal, Madzin Attilával, Józsa Ágotával, Tolnai Zsolttal
2009-2011	Ostrom utcai villa – belsőépítészeti tervei Tolnai Zsolttal, Józsa Ágotával (építészet: Bach Péter, Kisgergely Csaba)
2009-2011	Fővárosi Művelődési Ház – belsőépítészeti tervei Tolnai Zsolttal (építészet: Félix Zsolt)
2013	Göd villaház – belsőépítészeti tervei Tolnai Zsolttal (építészet: Hönich Richárd, Fialovszky Tamás)
2014	Ciszteri Szent István Gimnázium – könyvtár terve Tolnai Zsolttal, Ács Miklóssal, Kovács Krisztinával,
2014	Berlin, Wilhelm Strasse, társasház tanulmányterve Bikki Istvánnal, Bach Péterrel, Kisgergely Csabával, Tolnai Zsolttal
2015	PADA, Doktori Iskola építészeti és belsőépítészeti tervei Szabó Leventével, Alkér Katalinnal, Bartha Andrással, Tolnai Zsolttal
2016	Károlyi-Csekonics Palotaegyüttes átfogó, állagmegóvó felújítása Molnár Csabával, Bach Péterrel, Halmai Dénessel, belsőépítészeti munkarész
2017	Testnevelési Egyetem új kampusza, valamint a hozzá kapcsolódó sportlétesítmények belsőépítészeti tervei Halmai Dénessel, Bach Péterrel (építészet: Kádár Mihály)

Főbb pályázatok

2004	Wienerberger „Porotherm Téglaházak” DLA ötletpályázat – I. díj, Szabó Leventével, Marosi Bálinttal, Nagy Györggyel
2004	Építész Mesteriskola XVIII. Ciklus - Szent Rita Plébániatemplom bővítése - felvételt nyert
2004	„Budavár Dísz tér 17.” Országos Tervezési Versenypályázat – kiemelt megvétel Cságoly Ferencsel,

2004	Hónich Richárd, Marosi Bálint, Szabó Leventével Kispest, Aga utcai gyermekotthon tervezése – megosztott II. díj Szabó Leventével, Marosi Bálinttal, Nagy Györggyel
2005	„Kazincbarcika Takarékszövetkezet bővítése” mesteriskolás tervpályázat - I. díj Klimaj Líviával, Bódi Eszterrel, Madarasi-Papp Ritával, Kalmár Lászlóval
2005	Velence, Bence hegyi kilátó – II. díj Bódi Eszterrel, Klimaj Líviával, Szeift, Zsuzsannával, Madarasi-Papp Ritával, Czigány Tamással
2006	„Budapest Szíve” Építészeti és Várostervezési Ötletpályázat – kiemelt megvétel Tolnai Zsolttal, Tóth Tamással
2006	Puskás Ferenc Stadion és Létesítményei, Budapesti Olimpiai Központ – megosztott 1. díj Tolnai Zsolttal, Tóth Tamással
2008	Pécsi Zsolnay Kulturális Negyed – kiemelt megvétel Rádóczy (f) Lászlóval, Getto Tamással, Köves Andrással, Tolnai Zsolttal, Bokor Csillával, Lukáts Istvánval,
2009	Agóra Szeged Pólus, nyílt tervpályázat – IV. díj Józsa Ágotával, Elekes Klárával, Tolnai Zsolttal
2014	Sopron Papréti Zsinagóga hasznosítása – megvétel Tolnai Zsolttal.

Egyéb szakmai tevékenység:

1999-2014	külsős oktató, diploma opponens a BME Építészmérnöki kar, több tanszékén (Középülettervezési, Ipari és Mezőgazdasági, Urbanisztika)
2006-tól	BÉK és MÉSZ tag, vezető építész tervező
2010	Pestszentimrei Községi ház felújítása, BÉK által delegált tervpályázati zsűritag
2012-től	GYIK (Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti) Műhelyben „térlet-fejlesztő komplex építészeti program” foglalkozás-vezető
2012	ÉME - Mesteriskola tervpályázati zsűritag - Keszthely
2014	NKA Alkotói ösztöndíj a: „TÉRJÁTÉKOK_térlet-fejlesztő komplex építészeti kurzus gyermekeknek” című kézirat megírására

Építészeti publikációk:

2000	Komplex II., 'Kompozíció Zölddel_kiállítótér Csillebércen', Alaprajz 2000
2006	<i>Puskás Ferenc Stadion és létesítményei, Alaprajz 2006</i>
2006	<i>Puskás Ferenc Stadion és létesítményei, Régi-Új Magyar Építőművészet 2006/6</i>
2006	<i>fiatalok feketén-fehéren – kiállítási katalógus (szerk: Csontos Györgyi, Pálóczi Tibor, Magyar építőművészek Szövetsége, Budapest, 2007, építészeti mű: Budapest Szíve tervpályázat)</i>
2010	<i>Bujdosó Győző: Tervezés-megvalósítás – Gondolatok a Népliget Center Irodaházról, Régi-Új Magyar Építőművészet 2010/3</i>
2010	<i>Haba Péter: Térörvény – Népliget center Irodaház Ferencvárosban, Octogon 2010/4 54.-58 o.</i>
2010	<i>Jánosi András: Kősziklák körében – A Népliget Center irodakomplexum, Átrium 2010/2 54.-62.o.</i>
2011	<i>Népliget Center Irodaház, Budapest Modern, Andron Könyv Kft. 2011</i>
2011	<i>Kodály Központ, Régi-Új Magyar Építőművészet 2011/1,</i>
2011	<i>Kodály Központ, SZÍNPAD Előadóművészetek technikája, VII. évfolyam 1.szám 2011. március</i>
2011	<i>Tomay Tamás: a Népliget Center nyomán_ 'epiteszforum'</i>

GyIK-Műhelyes publikációk

2013	<i>Szentandrás Dórával, Barta Fruzsinnal közösen: 'Térjátékok látóhatáron innen és túl' - www.epiteszforum.hu, 2013. 09. 13</i>
2013	<i>'Kreatív térgeomorfológiák' címmel Eplényi Annával, Schmidt Gertrúddal, Szentandrás Dórával közösen, az ÉPÍTŐ JÁTÉKOK2, kézikönyv pedagógusoknak, MÉK kiadvány, felelős kiadó: Noll Tamás, szerkesztő: Belezny Éva, 2013.,24-27. o.</i>
2014	<i>Szentandrás Dórával, Barta Fruzsinnal közösen: 'Térjátékok-lépj le a papírról és alkoss térben_2', www.epiteszforum.hu, 2014.09.22.</i>
2014	<i>Szentandrás Dórával közösen: NKA alkotói ösztöndíj: TÉRJÁTÉKOK_térlet-fejlesztő komplex építészeti kurzus gyermekeknek című kéziratra</i>
2014	<i>A 2014-es Velencei Építészeti Biennálé magyar pavilonjában való megjelenés. Téma: 'gyermek-közös-építés' GyIK kisfilmek vetítése.</i>

- 2015 *www.gyik365.hu* digitális példatár készítése, GYIK-Műhely szervezésében
- 2015 'Asszociációval alkotni - térrel terelni - A 40 éves GYIK-Műhely térszemlélete', Eplényi Annával, Szentandrás Dórával közösen. A riportot szerkesztette: Dénes Eszter, Skaliczki Judit, Országépítő, 2015/03, 04-11.o.
- 2015 'GYIK-Műhely komplex téralkotási szemlélete', Eplényi Annával, Szentandrás Dórával közösen, Építész Közlöny Műhely, 2015. szeptember, 1-2.o.
- 2016 TÁJ-TÉR-TÁJ, Kreatív térjátékok a GYIK-Műhely 40 éves jubileumára, Eplényi Annával, Szentandrás Dórával közösen
- 2017 GYIK-TÉR-LÉT címmel, Eplényi Annával, Szentandrás Dórával közösen, Építész Közlöny Műhely, 2017. április, 14-17.o

GyIK-Műhelyes előadások, továbbképzések

- 2013 *előadás és workshop az 'Építő játékok konferencián', melyet a Magyar Építész Kamara szervezett, az építéset gyermekeknek történő oktatásával kapcsolatban, FUGA, Budapest, 2013.09.24-25*
- 2015 'Térjátékok a GyIK-Műhelyben', Szentandrás Dórával közösen, BME, Építészmérnöki Kar, Doktori Iskola, 2015.10.28
- 2015 GyIK-Műhely térlátásfejlesztő szakmai tevékenységének ismertetője: BÉK küldöttgyűlés (Budapesti Építész Kamara) BÉK Székház, 2015.11.06
- MÉK küldöttgyűlés (Magyar Építész Kamara) FUGA, Budapest, 2015.11.27
- 2016 "Épített környezeti nevelés" konferencián való részvétel. Szervező: HÚSZNEGYVEN Budaörsi Fiatal Építészek Műhelye Egyesület, Zichi Major, Budaörs, 2016.04.22
- 2016 'Térképző foglalkozások óvodások számára', MMA Építőművészeti tagozat, BÉK, MÉK által támogatott szakmai program ismertetése: BÉK Küldöttgyűlés, FUGA, Budapest, 2016.05.12
- 2017 TÉRJÁTÉKOK_lépj le a papírról és alkoss térben! P4_Építész Stúdió első tematikus félévi előadássorozatában, 2017.03.17
- 2016 60 órás továbbképzés a XIII. ker. Egyesített Óvodák pedagógusai számára (2016 október-november)
- 2017 akkreditált 60 órás továbbképzés a XIII. ker. Egyesített Óvodák pedagógusai számára (2017 április-május)

Főbb GyIK-Műhelyes workshopok

- 2012-től heti rendszerességgel gyermekfoglalkozások tartása a GyIK-Műhelyben,
- 2013 'Tatlin tornyok' 'Építő játékok konferencián', melyet a Magyar Építész Kamara szervezett, az építéset gyermekeknek történő oktatásával kapcsolatban, FUGA, Budapest, 2013.09.23
- 2014 részvétel az Ericsson Kutatók éjszakája programban
- 2014 'Tabáni szögletek' GyIK-Műhely - Mesemúzeumban rendezett közös kiállítás programjaként
- 2015 'Hagyományos épületdíszítési technikák' címmel gyakorlatorientált workshop rendezése építészhallgatók számára, NKA támogatásával, BME, Építészmérnöki Kar, 2015. 09. 28.-2016. 10. 01.
- 2016 'Lebegő szobrok' A 40 éves GyIK-Műhely jubileumi kiállításán, FUGA, Budapest, 2016. 02. 13.
- 2016 'Térhúrok: túvel fűzött balsafa-konstrukciók', a Kortárs kreatív alkotóművészeti műhely-konferencia keretén belül, DEÁK17 Galéria, Budapest, 2016. 03. 11

Kiállítások

- 2000 Komplex II., 'Kompozíció Zölddel_kiállítótér Csillebércen' tervek kiállítása, BME K-épület Aula
- 2002 DLA - hallgatók kiállítása, BME K-épület Aula
- 2005 „Szakrális építészet az ezredfordulón” - Szent Rita Plébániatemplom tervei, BME K-épület Aula
- 2005 Mesteriskola kiállítása a Budapesti Őszi Fesztivál keretében, MÉSZ-székház
- 2006 f_f_f fiatalok feketén fehéren kiállítás, 2. forduló. MÉSZ-székház
- 2006 „terbe-tervek” – B. Terbe Erzsébettel, Barta Fruzsínával közös kiállítás, Kiskunmajsza
- 2010 FUGA – „Pro Architectura-díj” kiállítása
- 2014 GyIK-Műhely egy év munkája kiállítás Fátyolka téren, Mesemúzeummal közös kiállítás
- 2015 'Hagyományos épületdíszítési technikák' címmel, építészmérnök hallgatók számára tartott workshop kiállítása, NKA támogatásával, BME, Építészmérnöki Kar, II. emeleti folyosó, 2016. 10. 01.-2016. 10. 14.
- 2016 GyIK 40 Az alkotás csodakamrája címmel a 40 éves GyIK-Műhely jubileumi kiállításán való részvétel, FUGA, Budapest, 2016. 02. 12 - 2016. 03. 01, DEÁK17 Galéria, Budapest, 2016. 03. 02-2016. 03. 30

GYIK-MŰHELY ALAPÍTVÁNY²

A műhely vezetői

- 1975-1983 között: **Szabados Árpád** festő, grafikus, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Rektora (1995), Munkácsy Mihály-díjas (1976), Erdemes Művész (1990).
- 1983-1993 között: **Szmadám György** festőművész, a Magyar Köztársaság Érdemrend lovagkeresztje-díjas (1997), Munkácsy Mihály-díjas (2001), Erdemes művész (2015).
- 1993-2011 között: **Sinkó István** képzőművész, művészeti író, Magyar Köztársaság Érdemrendje kiskeresztje (1997), Múcsarnok múzeumpedagógia csoportjának szakmai irányítója, rendszeresen publikál az Új Művészet, a Műértő, a Galéria és az Élet és Irodalom hasábjain.
- 2011-től **Eplényi Anna** PhD tájépítész-mérnök, rajztanár, a Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Karának adjunktusa.

A GyIK-Műhely működésének főbb területei

- foglalkozások a tanév során minden nap a délutáni órákban, naponta két különböző csoportban
- nyári képzőművészeti táborok
- speciális művészeti szakterületekkel történő szakmai együttműködés konferenciák, workshopok, rendezvények formájában
- GYIK POLHISZTOR KÖR - Hagyományos művészeti technikák megismerése,
- múzeumpedagógiai programok
- INSEA - Hazai és nemzetközi szakmai szervezetben való részvétel és együttműködés
- tájépítészeti – kertművészeti témakörök
- TÉRJÁTÉKOK – alkotás térben_terlátás és térérzékelés fejlesztés
- ART & SCIENCE- Tananyagra épített program
- MOBIL GYIK – külső helyszínen tartott GYIK Műhelyes foglalkozások
- GYIK KLUB havi rendszerességű programok
- GYIK művészetterápiás foglalkozások

A GyIK-Műhely partnerei, szakmai kapcsolatai

- MNG (Magyar Nemzeti Galéria) partnerkapcsolat
- Mesemúzeum: szakmai együttműködés, közös rendezvényszervezés, kiállítások, workshopok
- Magyar Tájépítész Szövetsége, Hippocampus Nyári alkotóműhely: szakmai együttműködés, landart alkotások készítése gyerekekkel
- Bartók-Műhely: épített környezeti partnerkapcsolat
- Kulturaktív Egyesület: épített környezeti nevelésben szakmai együttműködés
- ELTE épített környezeti nevelésben szakmai együttműködés
- Vakok Állami Intézete: alkotások a 'lát(ó)határon'
- Első Magyar Gyermekegyetem Múzeum
- British School Budapest: tematikus művészeti foglalkozások tartása
- Para-Fitt egyesület: művészeti és művészetterápiás foglalkozás megváltozott képességű fiataloknak
- Színház- és Filmművészeti Egyetem: művészetelmélet - kreatív gyakorlatok egyetemistáknak
- BME, Építész-mérnöki kar, közös térbeli alkotás építész hallgatókkal, Freskó workshop rendezés építészhallgatók számára
- MÉK (Magyar Építész Kamara), BÉK (Budapesti Építész Kamara) épített környezeti nevelés, szakmai együttműködés

² Helyszín: Magyar Nemzeti Galéria "B" épület (egyben a GyIK-Műhely helyszíne), cím: 1014 Budapest, Szent György tér 2.
A GyIK Műhely levelezési címe: 1014 Budapest, Dísz tér 17., honlap: www.gyikmuhely.hu

GyIK-Műhely 1975-ben lett alapítva, majd 1991-től alapítványi, 1998-tól közhasznú, 2014-től kiemelten közhasznú alapítványként működik. Az 1998-as Alapítványi bejegyzés dátuma: 1998.05.01. Alapítók: Magyar Nemzeti Galéria, Szmadám György, Karácsonyi Györgyné, Gyukics Péter.

GyIK-Műhely célközönsége és mérete

A műhely egyedülálló, 40 éves(!) működése alatt, 40-50 művésztanár tanított, nagyságrendileg 3000 gyermeket, átlagosan hetente 7-8 különböző tematikájú foglalkozáson. Ez cca. 8400 alkalmat és 185 000 darab gyermekalkotást jelent!

Publikációk , könyvek, kiadványok (a korábban említetteken kívül)

Módszertani elveinket, tapasztalatainkat, gyakorlatainkat az elmúlt évekhez hasonlóan rendszeresen publikáltuk: honlapunkon_www.gyikmuhely.hu és Alapítványi szakmai beszámolóinkban.

- 1997 **NAGY GYIK KÖNYV** AULA, szerkesztő: Hegedűs Miklós – Kalmár István –Szabics Ágnes szerzők: Csordás Zoltán, Gróf András, Hegedűs Miklós, Kalmár István, Kiss Mihály, László Bandy, Seres Edina, Sinkó István, Szabados Árpád, Szabics Ágnes, Szarvas Ildikó, Szemadám György, Szendrei László, Tatai Erzsébet, Torma Edit, Turcsányi Mária
- 2003 **GYIK-CD-Rom**, szerk. Soós Katalin
- 2006 **KIS GYIK KÖNYV**, V-Print, szerkesztette: Eplényi Anna, Szerzők: Kalmár István, Keserue Zsolt, Rózsa Nelli, Sinkó István, Szarvas Ildikó, Szendrei László
- 2011 **GYIK-LEPORELLO Angol nyelven**, a nemzetközi INSEA konferencia számára, 8 oldal
- 2013 **JÁRTAMBAN KERTEMBEN** Eplényi Anna – Schmidt Gertrúd, Két Egér Gyermekkönyvkiadó, Interaktív kertművészeti foglalkoztató kiadvány

Kiállítások (a korábban említetteken kívül)

- 2000 Magyar Nemzeti Galéria – 25 éves Jubileumi Kiállítás
- 2004 Bartók 32, éves kiállítás
- 2005 Magyar Nemzeti Galéria – 30 éves Jubileumi Kiállítás
- 2008 Millenáris, éves kiállítás
- 2009 Pataky Művelődési Ház, éves kiállítás
- 2010 Magyar Nemzeti Galéria – 35 éves Jubileumi Kiállítás
- 2012 Jártamban Kertemben kiállítás, FUGA – Építészeti Központban tartott, kiállítás 2012-ben,

A FOGLALKOZÁSOKRÓL CÍMSZAVAKBAN

Csoport

A műhelyben évről-évre részben megújuló 15-20 fős csoporttal dolgozunk heti rendszerességgel, a délutáni órákban. A csoport zöme összeszokott, a félév közben levő kis létszámú személyváltás könnyen integrálódik a csapatba. A gyermekek életkora változó, 5-10 év közötti. A csoportok összetétele vegyes, van, hogy közel hasonló korúak, de van olyan is, hogy a két fő vonal van: 5 évesek és 10 évesek. A feladatok összeállításánál és levezetésénél a csoportösszetételt figyelembe kell venni.

A nagyok, 8-10 évesek, alapvetően nyitottak, nagyon érdeklődőek, kreatívak és ügyesek. Nálunk a hangsúlyt arra kell fektetni, hogy ne ismétlődjenek a feladatok és technikák, mindig legyen újdonság és érdekesség.

A kicsik, 5-7 év körüli gyerekek. Érdeklődőek, kíváncsiak, nyitottak. Náluk a feladat „elcsípésére” kell nagyobb figyelmet fordítani. Fontos a feladat gyors megértése, szükség esetén alkotás közbeni frissítése és megújítása, hogy a lelkesedés a foglalkozás végéig kitartson.

12-18 évesek számára tananyagra épített Art and Science foglalkozásokat tartunk egy félév során 3-4 alkalommal.

15-20 fő átlagléttség esetén két csoportvezető és egy segítő kísérik végig a foglalkozásokat. A három felnőtt jelenléte szükséges a gördülékeny és hatékony munkavégzéshez.

A foglalkozás menete

- 1.) feladatismertetés: játékos tanulás, új ismeretek átadása. Fontos a figyelemfelkeltés és motiváció.
- 2.) ráhangolódás, elmélyülés a feladatban. Új technika alkalmazása esetén annak részletes, de nem merev, nem kötött ismertetése, igyekezve nyitva hagyni a kaput a technikai kísérletek számára is.
- 3.) közös vagy egyéni munka, párbeszéd, technikai segítségnyújtás (háttérben szól a zene),
- 4.) foglalkozások utáni rövid, lényegre törő elemzés és zárás, levezetés:
  - 5 perc nyugalom, 5 perc nyugodt zárás, lezárni a folyamatot (nem abbahagyni),
  - egymás alkotásainak megismerése,
  - kívülről, „friss szemmel” ’eltávolodva’ szemlélni saját és mások alkotását, kontextusba helyezni a csoporton belül a saját művet.
  - egységben látni a feladatot: ismét átvenni a lényegét, az alkotás tárgyát, célját és a kapott eredményeket... ezért csináltuk.
  - Fontos, hogy: nincs osztályzás, nincs értékelés, elemzés van. Nincs jó és rossz feladat, nincs hiba.

Felszabadítás, fellazítás

A foglalkozások elején fontos a gyerekek gondolati fellazítása, a szabad alkotásra való biztatás.

A gyakorlott műhelylátogatók ezt már tudják. Az újonnan érkezőknél azonban erre nagy hangsúlyt kell fektetni. Részben azért, mert egy már kialakult közegbe érkeznek, ahol a gyerekek ismerik egymást, a helyet, hogy itt „mit szoktak csinálni”. Az újonnan érkezőknek mindez ismeretlen. Az alkotás helyett inkább a helyet és a többieket figyelik. Ekkor szükséges az ismertetés és a biztatás.

A „fellazítás” a nyári táborok első napján különösen fontos. A 15-20 gyermek közül 1-2 barátot, testvért leszámítva, nem ismerik egymást, a helyet, s bennünket. Ekkor az első feladatot vidám, meghökkentő, felszabadult alkotásnak tervezzük. Olyannak, amit eddig (nagy valószínűséggel) nem csináltak, vagy nem csinálhattak... például nagyméretű, közel 16m²-es padlóra feszített papír felület lábbal ('Nyomok' c. feladat), vagy teniszlabdával ('akcióművészet, mint Pollock') való festése, vagy festés különleges eszközökkel, például: légycsapó, wc kefe...

mindent lehet... és az önkontroll

A műhelyben sláger, s a gyermekek nagy kedvence a 'nálunk mindent, lehet, csak korlátra mászni nem'. Új gyerekeknél, csoportoknál ezt mindig elmondjuk, s a kezdő fellazítás ezzel meg is történik. Üzenetet, mely az alkotási szabadságra vonatkozik, teljes mértékben megértik.

Nyári táborunk egyik sikertörténete a 'Faragott földrésztetek' című feladat volt, ahol a csoport több mint fele igazán felszabadult, boldog nyári szünidőt töltő legény volt. A feladatot a csoportra való tekintettel csak részleő (ráspoly) alkalmazásával terveztük. „fűrész használni nem lehet?” kérdés után a válaszuk ez volt: „ha nyugodtan,

biztonságosan és fegyelmezetten használják, akkor lehet...” mondat után az egyébként nagyon aktív fiúk órákon át ültek és faragtak.

Foglalkozástípusok

Részvevők számát tekintve

- egyéni alkotások
- kombináltan egyéni és közös alkotások
- páros alkotások: pl: *Verbális festés*
- közös építés: A nagy léptékű, saját kézzel, gyermekien formált térbeli alkotások valós térélményt nyújtanak. A közös munka értéke az egymásra hangolódás mellett az egyén és csapat együttes, harmonikus megjelenése. A folyamat és eredménye, azaz a létrehozott tér és annak hatása egyszerre realizálódik az alkotóban. Az építmények struktúráját a felhasznált anyag tektonikus alkalmazása határozza meg. Így jön létre a fonalból készített 'Térháló-pókháló' feszített térlefedő szerkezete, valamint a hangyák szorításos rögzítésű papír 'Termeszvára'.

A működést tekintve

- évközben heti egy alkalommal (a műhelyben hétköznaponként két különböző foglalkozás zajlik)
- nyaranta napközis jellegű táborok (minden héten más-más tábor zajlik)
- MOBIL-GyIK: külső helyszínen, iskolákban tartott foglalkozások
- GyIK-Klub, havonta megrendezésre kerülő foglalkozások 10+-os korosztály számára
- különböző eseményeken tartott workshop-ok: Kutatók éjszakája (Ericsson), Családi nap (Ericsson), FUGA
- projektnapok: iskolák, óvodák egy félév során 3-4 alkalmat töltenek a műhelyben
- Art and Science: oktatóval egyeztetett, tananyagra épített program

Zárt/nyitott foglalkozások

nyílt workshop

Ahol az alkotók zömmel először járnak a GYIK Műhelyben. Az ilyen foglalkozások célja a gyors és könnyű feladatmegértés, a minél gyorsabb bevonódás, sikerélmény és a lehetőség érzése, hogy ezt 'meg tudom csinálni'. Fontos (talán itt még inkább), hogy a technikai tudás mellett lexikálisan is bővüljön az alkotók ismeretanyaga, ezért vagy a téma, vagy a technika, vagy az anyag új információkat tartalmaz az alkotó számára.

Például:

- témában: az egykori Tabán történetének rövid ismertetése a 'Tabáni szögletek' feladatnál,
- technikában: agyag negatív formájába öntött gipsz pozitívvá válik, matematikai pozitív-negatív fogalmak gyakorlati ismertetése: 'A mi Petránik, sziklatemplomaink', vagy a 'Vakondjáratok' feladatoknál.
- anyagban: nem mindennapi alkotóanyagok: Ytong téglák ('Faragott földrészelek'), befőző celofán ('kristálypalota').

Alkotások szerint:

- építmények, modellek
- plasztikák
- térbeli alkotások síkbeli leképezései
- kombinált sík-, és térbeli alkotások
- játékos alkotások

TEMATIKUS ÉVEINK ÉS TÁBORAINK

Az alábbiakban látható tematikus éveink rövid összefoglalója, témacímekkel koncepcióval és az egyes feladatok címeivel. A *dőlt betűvel* szedett feladatok rövid ismertetője a Feladatgyűjteményben látható.

Érintsd meg a végtelet!

(2012/2013)

tematika: Szabad térbeli alkotások és kísérletek, a megszokottól méretben, technikában, anyagban, módszerben eltérő feladatokon keresztül.

feladatcímek: Atlantis süllyedése, *Kócos szivárvány*, Bolyongó, frakTÁLok, Őszi lombok felett, Kint a vízből, át a tájon, Szántó, *térKÉP*, Zenebona, *Nagyítás*, *Csodalények*, *Mozaik*, Tértagítás, Világítunk, Betűvilág, Taorminák és Cédrusok_Csontváry, *Mondrian Múzeum*, *Víz alatt-fotogramm*, Drótházak, *A mi Petráink-sziklatemplomaink*, Tavaszi égbolt, *Papír térkompozíciók*, Portrészobrok érzelmekkel, *Sátrak*, *Komplementer sátrak*, *te(L)jes álmok-kaptárak*, *Op-Art virtuális terek*, Figurka, Slinkacho-miniatűr világ, Oszlopos, Rippl reprodukciók, *Tájkép*, *Jelek és jelképek*.

Flórák és faunák_az állatvilág építőművészeti

(2013/2014)

tematika: Termeszek, hódok, pókok, ganajtúró bogarak építményei által inspirálva alkottunk, kiegészítve tornádó, hal és erdő témáival. A félév során az állati építmények kapcsán építészeti alapfogalmakat ismertettünk, mint például: transzparencia, tükröződés, áttetsző-átlátszó.

feladatcímek: *Kristálypalota*, *Erdőplasztika*, *Ganajtúró akadálypálya*, *Tükröződések*, *Transzparencia*, *Termeszvár*, *Termeszvár a látóhatáron*, *Hódvárak és hódgátak*, Halak, *Hullámvasút-tornádó*, Dombok, *Színes világ*, *Átalakítás*, *Járatmetszetek*, *Térháló-pókháló*, PUR összájúak, Rejtőzködő állatok, *Ebihalak medencéje*, *Elszabadult csigavonalak*, *Hídszerkezetek*, Drótfonatok, Gyerek-termeszek.

Gerand Durell, léghajóval a világ körül

(2014/2015)

tematika: A könyv története alapján, barangoltunk és foglalkozásaink során továbbgondolva, absztrahálva megalkottuk az ott látottakat. Nem könyvillusztrációkat készítettünk.

feladatcímek: Elindultunk, *Dombortérkép*, *Nyomok*, Mézmadár, Fentről nézve, *Színes jégvilág*, *Színharmóniák és jéghegyek*, *Motorgyár*, *Építmények a fán*, Spontán, Üzenet, Árnyékvetületek.

Átváltozás

(2015/2016)

tematika: A félév folyamán mindent átváltoztattunk, amit csak lehetett.

Feladatcímek: Mondrian térben, Dombornyomatok, *Mozaik*, *Útvesztő*, *Síkplasztikák*, El Kazovszkij kiállítás, *Gyerektetek*, *Jégvilág*, Nagybányai festőiskola, Torzítás, *Kandinszkij reprodukciók térben*, *Térgörbék-átszótt terek*, *Halcsapda*, Járatok, Szakadék felett, Konstruktív kertek, *Ezüst porfelhő és sziklaszirt*, Folyamatok, Érzelmek-gondolatok, Mese, *Pop-UP konstrukciók*, *UV varázsdoboz*, Torzítás, Mese-szöveg, *Röntgen-fotogramm*, *Lefelé mászó*, Fújva festés

Polihisztor kör Szendrei László képzőművész vezetésével

Hagyományos technikák megismerése

Fresco, Secco, Sgraffito, Fotogramm, Tűzzománc, Tojástempera, Mozaik, Enkauszтика-viaszfestés

Hagyományos épületdíszítési technikák

2015, BME, Szendrei László képzőművész szakmai irányításával, gyakorlatorientált workshop építészhallgatók számára

Megismert technikák: fresco, Secco, Sgraffito, Enkauszтика, Mozaik, Tojástempera, Ólomüveg, Kazeinos festés

Táborfoglalkozásaink

Kultúrtörténeti bolyongások, végtelen terek (2013), Tűz-víz-föld-levegő (2014), TÁJ-TÉR-TÁR (2016), Másolunk (2017)

ALKOTÁS MEGVÁLTOZOTT KÉPESSÉGŰ GYERMEKEKKEL

‘Térjátékok’ program kapcsán több alkalommal is dolgoztam sajátos nevelési igényű, vak, gyengén látó, valamint autista gyermekekkel.

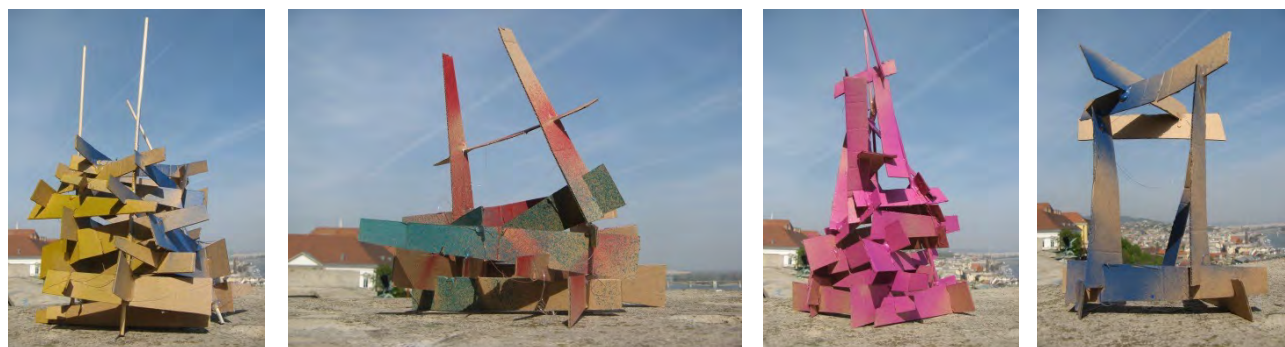
autista rend: Pár alkalommal együtt dolgoztunk egy enyhén autista, 10 éves lánnyal. A feladat egy képzeletbeli utazás járművének elkészítése volt. A gyerekek változatos formájú és gazdag anyaghasználatú járműveket készítettek. Az autista lány külön asztalnál, helyéhez ragaszkodva, szabályos, geometrikus formát készített. A többiek változatos formái, „rendetlenségei” zavarták őt.

látóhatáron túl: A térbeliség egyik izgalmas területe a nem látó emberek tér/tömeg viszonya. A születetten vak emberek nem rendelkeznek vizuális előképekkel. A formák, terek számukra mind fizikailag észleltek, tapintottak. Lsd.: ‘Sátrak’ c. feladatot. Nem látó és látó gyermekek közös (párhuzamos, azaz mindenki a saját művén dolgozik) munkáját nézve (pl. ‘Csodalények’), az elkészült művek között nem tapasztalható különbség a csak tapintottan, vagy látóan formált agyag plasztikák között.

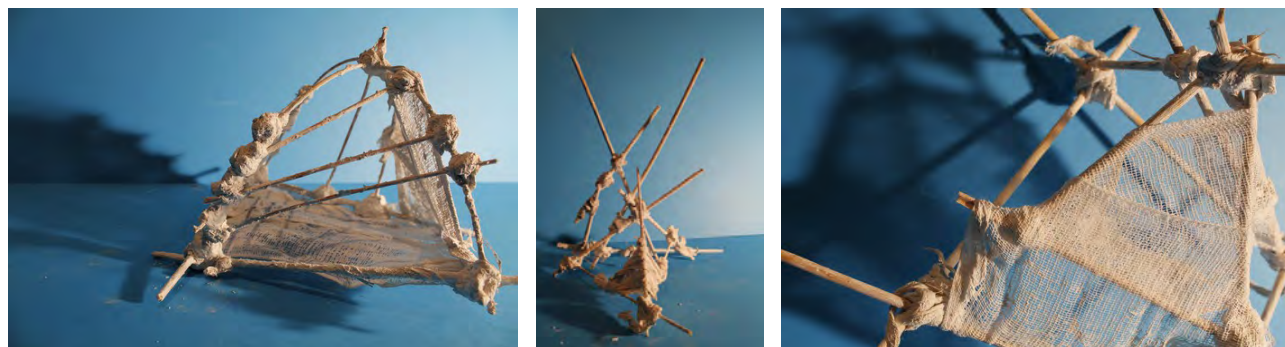
Csodalények: Szfinxek, trollok, küklopszok és még megannyi különleges élőlény járt a műhelyünkben. A jobb szélső alkotás tapintott, a többi látó gyerekek készítették.

termeszvárak a lát(Ó)határon: Látó és nem látó gyermekek párban készített közös alkotásai. A párok korábbi foglalkozások alkalmával már ismerték egymást. A feladat lépéseit és részeit egymás között szabadon felosztották. Közösén vágtak, ragasztottak, építettek és színezték! Fantasztikus formákat hoztak létre.

Sátrak: Az alkotások közül az alsó, középső un. „tapintott alkotás”. Készítője születetten vak, aki ebből adódóan nem rendelkezik vizuális előképekkel. Alkotása mindezekkel együtt illeszkedik a csoport munkái közé. Különbségként az említhető, hogy modelljének alap állapota nem meghatározott. A látók sátrainak a megvan az alja, teteje, s többnyire így is kell azokat elhelyezni. A tapintott alkotás mintha térben egységesebb egészet képezne. Modellje több oldalra is fordítható és értelmezhető.

GYEREKEK ÉS ÉPÍTÉSZHALLGATÓK

Gyerekek és építészhallgatók közös projektjeinek vizsgálata, elemzése. Izgalmas terület a kreatív szakmát választó fiatal emberek és gyermekek közös, valamint egymástól független, de azonos témájú munkáinak vizsgálata.

Sikeres NKA alkotó ösztöndíj program keretében valósult meg egy olyan foglalkozás, ahol ugyanazt a feladatot építész hallgatók és gyerekek egymás mellett, de nem együtt dolgozva készítették el.

'Jégvilág' című feladatnál a hallgatók a gyerekek által előző foglalkozáson elkészített modellezési feladatot kapták (a gyerekek ezen az órán a 'színharmóniák és jéghegyek' továbbfejlesztett feladatot készítették). A feladat bevezetése, ismertetése a gyerekek és hallgatók számára ugyanaz volt: különböző jégvilágot bemutató képek vetítése és formák, színek elemzése. A feladat az volt, hogy a rendelkezésre álló habkartonból megalkossák saját jeges világunkat.

A hallgatók első kérdése a "vonalzó van-e?" volt. Műhelyünkben radír és vonalzó nemigen található, de a lehetőségekhez képest biztosítottunk számukra. A gyerekek alkotásainál a habkarton vágásában segítséget nyújtottunk, a hallgatók maguk vágtak. Az egyes elemek egymáshoz illesztését mindkét fél maga végezte. A hallgatók az egyes elemeket egymáshoz, lapjával rögzítették, míg a gyerekek lap és él találkozást alkalmaztak többnyire. Ezáltal a hallgatók munkái inkább egy tömböt alkotnak, míg a gyerekeké lazább, kompozíciót.

Az egyik hallgatói alkotás lebegő úszótáblái abszolút egyediek voltak, egyszerre mutatta a lent-fent pozíciókat, valamint vízben úszó jégtáblákat. A gyerekek közül nem volt olyan, aki egyszerre mutatta volna be a víz alatti és feletti világot. A gyerekek inkább a vízszintjét vették alapul, s e fölé építkeztek.

'motorgyár' feladattal célunk a megszokottból, a szerkeszthetőből, a tervezhetőből való teljes kilépés. A gyerekek által vágyott kincsvadászatból motort építettünk. Azaz a műhelyben található anyagok tetszőleges összeállításával a képzeletbeli járművünk elromlott motorja helyett újat készítettünk.

A gyerekek nagy élvezettel vetették bele magukat az alkotásba. A felnőtt alkotónál ez a feladat szokatlan volt. Erre számítottunk is. A lelkesedés azonban átlendítette a kezdeti megtorpanáson. Alkotása finoman összehangolt lett, mely teljesen illeszkedik a gyerekek alkotásai közé. Közelről megnézve, az illesztések, ragasztások precízége árulkodó csupán.

'faragott földrészetek' - Ytong téglá faragása.

Feladat-, és technikaismertetés hasonlóan történt, mint a gyerekeknél. A gyerekek az új anyaggal való ismerkedést azonnali munkakezdéssel: fűrészeléssel, reszeléssel kezdték. Az építészhallgató előbb gondolkodott, forgatta, nézegette a tégladarabot, majd ezt követően állt neki a munkának.

alkotások utáni gondolatok

A hallgatók a szabad alkotás, a gondolatok nyitottsága nagymértékben inspirálta őket. Külön élvezték az anyagok és technikai lehetőségek sokaságát, a spontaneitást.

Egyetemi oktatóként és építészként egyaránt úgy vélem, hogy a kreatív alkotói feladatok változatossága a kreativitásra nagyon jó hatással bír:

- megszokottól eltérő témaválasztás: még több épülettervezésen túli tervezői feladat alkalmazása, meglepő feladatok, ahol a rutinszerű hallgatói alkotásmód nem működik,
- változatosabb, szabadabb anyaghasználat,
- kísérletezés: tervezésben, anyaghasználatban, formálásban,
- szabad alkotás.

HAGYOMÁNYOS ÉPÜLETDÍSZÍTÉSI TECHNIKÁK

GYAKORLATORIENTÁLT WORKSHOP ÉPÍTÉSZHALLGATÓK SZÁMÁRA

GYIK Műhely - BME / 2015.09.28-2015.10.01

(Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhely - Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem)

A workshop célja: az építészhallgatók murális művészethez kapcsolódó elméleti ismeretanyagának gyakorlati kiegészítése, a saját magunk által készített alkotásokon keresztül. *Vakoltunk, pigmentet, tojást, vörösbort, túrórt használtunk, éppen úgy, mint egykoron...* Az építészettörténeti és műemlékvédelmi tanulmányok illetően kibővítése lehetőséget ad arra, hogy a hallgatók az alkotással mélyebb és hosszabb távú tudás birtokába jussanak. Segíti ez őket abban, hogy szakmagyakorló munkáik során különbséget tudjanak tenni freskó és szekkó között, tudják hogyan készül a szgrafittó, és felújítás, átalakítás esetén használható tudás birtokában tudjanak tervezni.

A workshop ideje alatt a BME falai közé a GYIK-Műhely szellemiségét csempésztük be, ahol a hangsúly a szabad alkotáson, a matérián, az ismeretanyag-bővítésen, kísérletezésen... van.

megismert technikák³:

Freskó: A freskó (olasz *a fresco, affresco*) a falfestészet olyan fajtája, ahol az alap a festéskor még friss, nedves a mészhabarcs vakolat, a festék pedig mézsvízzel összekevert porfesték. A festék a habarcsréteg belsejébe hatol, azzal szervesül, együtt köt meg vele. A helyesen elkészített freskón un. mézspáncél alakul ki, mely védelmet biztosít az alkotásnak. A freskófestést gyorsan, a mézspáncél kialakulása előtt kell elkészíteni, nem lehet javítani, viszont az elkészült festés nagyon tartós.

Festés tojással: A secco technikájának azon változata, ahol a porfesték kötőanyaga tojássárgája+vörösbort keveréke. A tojássárgája oldja és köti a porfestéket, a vörösbort pedig tartósítja a tojássárgáját.

Kazeinos festés: A secco technikájának azon változata, ahol a porfesték kötőanyaga a túróból készített kazein. A túróhoz mézshidrátot teszünk, majd ezt kevés meszes vízzel csomómentesre kikeverjük. Az így kapott kazein lesz a porfesték kötőanyaga.

Szgrafittó: Sgraffito (graffito): díszítő eljárás, melyben egymásra felvitt különböző színű festékek vagy vakolatok felső rétegét precízen kikarcolják, visszakaparják, ami által előtűnik a mélyebben fekvő réteg színe. A vakolati színek és a kaparási minta együtt adja a képet. A szgrafittó két vagy több rétegű vakolatból állhat.

Enkauszтика: Az enkauszтика technika lényege, hogy a porfesték kötőanyaga, a viasz. A viaszt melegen használják (erre utal a görög elnevezés), vagyis olvasztás által válik a pigmenteket hordozó anyag eloszlathatóvá bármilyen felületen. Az enkauszतिकus festészet egyik legfontosabb jellemzője, hogy az így kialakított felületen nem jelennek meg repedések, a kép érzéketlen a nedvességgel szemben, az idő múlása egyszerűen nem okoz benne változást: a színek évszázadok múlva is frissek, nem sárgulnak. A műfaj egyetlen ellensége a magas hő - a háborúkat és a velük járó tűzvészeket az enkauszतिकus festmények nem élték túl.

Mozaik: A mozaik olyan művészeti technika és annak eredménye, amelynél kicsiny méretű színes üveg-, kő- vagy kavicsdarabokból állítják össze a képet vagy mintázatot. A mozaikdarabokat cementtel, gipszsel rögzítik, esetleg a még nedves vakolatba nyomják bele. A mozaik szó a görög *mosaion* szóból eredeztetett latin *opus musivum* (műsákhhoz közelálló) kifejezésből származik. A művészeti ág műsákkal való kapcsolatba hozása azt jelenti, hogy a mozaik igen megbecsült műfaj volt.

Ólomüveg: Az üvegfelületek tervezése után színes üveglapok vágása, ólomsínbe helyezése és forrasztása.

Fekete-Horváth Erika művészettörténész válogatásában olyan művészettörténetileg jelentős freskó, szekkó, szgrafittó, mozaik alkotásokat mutattunk be, amelyeket teljes egészében, vagy egyes részleteit kiválasztva reprodukálhatóak voltak. Pl.: Michelangelo: Capella Sistinia, Róma, Vatikán 1508-1512 _ Marc Chagell: Párizsi Opera mennyezeti freskója, 1964 _ Diego Rivera: Panamericana, San Francisco 1940.

A workshop bekapcsolódott a 'Részletképzés és Kompozíció' tárgy félévébe, aminek keretén belül Láng József faliképre restaurátorral kerekasztal beszélgetés folyt, melynek részlete:

"Láng József: Közösen gondolkodva - művészettörténésszel, építésszel, több szakterület restaurátorával - tehát fantasztikus dolgok sühetnek ki műemléképületek felújításánál, az mindig rossz mikor párhuzamos pályákon akarunk valamit érvényesíteni.

³ A foglalkozásról készült fotókból válogatást *Isd a Feladatgyűjteményben, 'Építészeti, mint inspirációs forrás' téma alatt.*

El kell mondanom, hogy nekem nagyon hiányzik a mai magyar építészetből a társművészetek megjelenése. A modern épületekben nem látok freskót, falképet, nem látok szobrászi díszítést, nagy tömegekben, terekben, világító üvegfelületekben tudunk csak gondolkodni, pedig szerintem a mai épületekben is nagyon jó lehetne a társművészeteket alkalmazni.

Karácsony Tamás zárszó összefoglalása: Gyönyörű lenne épületeink korát, a bennük rejlő történeteket, párhuzamokat kultúrtörténeteszek, történészek, művészettörténészek segítségével feltárni, megérteni, hiszen ez az ismeret magarázná a helyi adottságokhoz igazított anyagválasztást, technikát, a díszítőkedv kézzelfogható megnyilvánulásait. Az eltérő anyagi lehetőségek között született művek eltérő, a helyi adottságokhoz igazodó bájjal, szépséggel rendelkeznek. Ezek átélése, tudatos értékelése, elemzése adhat esélyt, hogy a kortárs építészet is élni tudjon a társművészetek nyújtotta lehetőségekkel."

(forrás: LÁNG JÓZSEF FALKÉPRESTAUÁTOR ELŐADÁSA 2015.09.30-ÁN A BMGE KÖZÉPÜLETTERVEZÉSI TANSZÉK 'RÉSZLETKÉPZÉS ÉS KOMPOZÍCIÓ' KREDITTÁRGY ÓRA KERETÉBEN, LEJEGYZTE: KERN ORSOLYA)

A workshop résztvevői

Ábrahám Bálint, Boór Bernadett, Csaba Eszter, Czibulyás Fruzsina, Danielisz Dóra, Fürstand Júlia, Halász Kitty, Kiss Anna, Kozák Ágnes, Kiss Marianna Éva, Kosárkó Klaudia, Lakatos Anna Mária, Lániczky Julianna, László Dóra, Ledneczki Lilla, Nagy Stefánia, Németh András, Michelisz Éva, Müller Anna, Patai Boglárka, Veres Gabriella építész hallgatók (BME Építésmérnöki kar és SZIE YMÉK - Szent István Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Kar).

Közreműködők

a GYIK Műhely oktatói, www.gyikmuhely.hu :

Szendrei László képzőművész, Terbe Rita építész, Szentandrás Dóra építész, Eplényi Anna PhD tájépítész a műhely vezetője, Barta Fruzsina építész, Fekete-Horváth Erika művészettörténész, Bende Tamás fotográfia

Fő támogatónk: NKA, www.nka.hu

további támogatónk: BME (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem):

Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési, Középülettervezési, Építészettörténeti és Műemlék Tanszékek

A workshop tematikája a 'Részletképzés és kompozíció' egyetemi választható tantárgy (oktatói: Karácsony Tamás DLA, egyetemi docens és Kern Orsolya Pro Architectura díjas építész) programjába beillesztésre került.

TÁJ-TÉR-TÁR

KREATÍV TÉRJÁTÉKOK A GYIK-MŰHELY 40 ÉVES JUBILEUMÁRA⁴

“Műhelyünk 2015-ben ünnepelte fennállásának 40.(!) évfordulóját. Ez alkalomra készítettük el a 40 építészeti és tájépítészeti feladatot tartalmazó **TÁJ-TÉR-TÁR Kreatív térjátékok a GyIK-Műhely 40 éves jubileumára** kiadványunkat, melynek bemutatóját, és műhelyünk jubileumi kiállítását 2016 februárjában a FUGA Budapesti Építészeti Központban tartottuk. A hat különböző térképzési fejezetben bemutatott feladatok mindegyike tartalmaz inspirációs, technikai és kortárs építészeti, tájépítészeti és művészeti kapcsolódási pontokat. Kiadványunk célja, egy olyan térépítészeti szakmai anyag létrehozása, mely egyaránt használható egyéni és pedagógusok által vezetett csoportos foglalkozásokon egyaránt.”⁵

Tartalomjegyzék a hat fő témakörrel és a feladatok címeivel:

I. TÁJ-TÉRKÉP-LÉPTÉK

1.) Spontán útszövedék, 2.) Úthálózat-csomók, 3.) Tájmintázat krokik, 4.) Közös tájtérképzet, 5.) Alaplap perspektíva

II. TEREPLASZTIKA-DOMBORMŰ, FELÜLETEK

6.) Homokkő asszociációk, 7.) Tájreliefek, 8.) Játsszótér-dombormű, 9.) Vízésés szobrászat, 10.) Domborzati gyűrődések, 11.) Tükrőtájmimikri, 12.) Kifordított nyomatok

III. TÁJAT-ÉPÍTŐ-ELEMEK

13.) Kanyonvízvölgy, 14.) Megfolyt cseppkövek, 15.) Meteorit faragvány, 16.) Menedék szerkezet, 17.) Megdermedt dinamika, 18.) Néma jégvilág

IV. ÁRAMLÓ TÉR, TÉRÁTFOLYÁS, MOZGALMAS TÉR

19.) Hódvárak és hódgátak, 20.) Bábeli térkompozíciók, 21.) Akadálypálya, 22.) Áramló utélmény, 23.) Möbius-hajlítások, 24.) Tükrötterek, 25.) Mértani kertszövet

V. VONALSZOBROK, TÉRHÚROK, EXTROVERTÁLT KOMPOZÍCIÓK

26.) Fészekkupacok, 27.) Deszka-Viszka, 28.) Dekonstruált konstrukciók, 29.) Ellentétek egyensúlya, 30.) Erdőplasztikák, 31.) Tatlin-tornyok, 32.) Tükröződő-pálcikahajlítások, 33.) Térháló-pókháló, 34.) Térhúrok vetülete

VI. DOBOZTEREK, TÉRZÁRVÁNYOK

35.) Lézerkamrák, 36.) Mondrian múzeum, 37.) Bebábozódás, 38.) Végtelen lépcsőterek, 39.) Lakókamrák, 40.) Kaptárok a dobozban

⁴ EPLÉNYI Anna PhD, SZENTANDRÁSI Dóra, a szerző: *TÁJ-TÉR-TÁR Kreatív térjátékok a GyIK-Műhely 40 éves jubileumára*, tördelés: Filó Veronika, ISBN 978-963-12-4358-1, Mester Nyomda Kft, Budapest, 2015

⁵ szerző, EPLÉNYI Anna PhD, SZENTANDRÁSI Dóra: *GyIK-TÉR-ÉLET*, megjelent az *Építész Közlöny* 2017. május

Részlet a könyv ajánlásaiból

„Minden próbálkozás, amely nálunk a vizuális kultúra fejlesztését szolgálja, az a közoktatás e téren meglévő fájdalmas hiányosságait igyekszik pótolni. Minden kísérlet, amely kisgyermek számára teszi élménnyé a vizualitást, a térbeliség világát, gyakorlatilag hozhatja közelebb e hiányok felszámolását. Minden oktató, aki önkéntesen, szívvel-lélekkel, szeretettel és értelemmel foglalkozik a gyermekek vizuális felkészítésével minden tiszteletet megérdemlő, és egyben úttörő munkát végez. Remélni lehet, hogy próbálkozásaik, kísérleteik, tapasztalataik gyümölcse lassan megérik és közösen elfogadott, szilárd alapot terem a többszintű vizuális oktató-nevelő munkához. Ami egyben és általában a kultúrához való viszonyunk kiszélesedését és emelkedését is jelentené.”

Cságyoly Ferenc DLA, Kossuth-díjas építész, MTA rendes tagja, egyetemi tanár, BME Középülettervezési Tanszék

„„Ignoti nulla cupido” mondja a latin közmondás - „Amit nem ismerünk, az után nem vágyakozunk”. Fontos tehát, hogy nyitogassuk az ablakokat a világra, s fölfedezzük benne a rendszert, az összefüggést, a formákat s a bennük meghúzódó vagy belőlük kibontakozó tartalmakat. Másfelől magunkat is meg kell mutatnunk a világnak, hogy valódi részesei legyünk; jó, ha ki-ki próbára teszi magát, előcsalogatja, vagy hagyja előcsalogatni magából rejtett kincseit!

Az önfeledt játék, a felfedezés, az alkotás öröme sugárzik a GylK születésnap albumába válogatott munkákból. A játék az egészséges élet része, hozzájárul a való világban való folyamatos tájékozódás képességéhez, a tanuláshoz, a tanításhoz, a lélek alakulásához, az egyéniség kifejlődéséhez. Játék nélkül – a kortól függetlenül – szegényebbek lennénk. A színek és formák, a tájak és terek variációinak alkotó megismerése nem a lélek fényűzése, hanem a külső és belső világ harmóniájának keresése. Ezért remek példa a személyiség kibontakozására mindaz, ami kikerül a GylK műhelyeiből, hiszen színpompásan megmutatja, milyen gazdagok is vagyunk, lehetünk!”

Radványi György DLA, Ybl díjas építész, c. egyetemi tanár, BME Középülettervezési Tanszék

„Végtelenül inspiráló látni a tárgyiasuló szabadságot. Mert evidensen szabad mindaz, ami kisiskolások önfeledt alkotómunkája során jön létre. Ám a kreativitás korlátlanágát - ugyanakkor a játék feltétlen komolyságát - kiteljesíteni az ebben a kiadványban bemutatott, elképesztő spektrumú feladatok tudják. S e feladatokban ott van minden, ami a szabadság érzetéhez kell: az ösztönösség, a formázás, festés vagy épp makettezés érzéki, elemi élményei és a hivatkozásul használt legkülönfélébb művészeti vagy épp természeti projektek, jelenségek megértésének, átélésének tapasztalatai. Le a kalappal a fáradhatatlan kurzusvezetők és őszinte csodálat az alkotásokat létrehozó gyermekek előtt!”

Szabó Levente DLA, Pro Architectura díjas építész (Hetedik Műterem), adjunktus, BME Középülettervezési Tanszék

ÉPÍTÉSZ KAMARAI TEVÉKENYSÉG

Hazánkban a 2015-ös évben több kormányzati szintű intézkedés indult el. A **1032/2015. (I. 30.) Korm. határozat az építésüggyel kapcsolatos társadalmpolitikai elképzelések megvalósítását célzó intézkedésekről 17. pontja**⁶ felszólítja "a Miniszterelnökséget vezető minisztert, hogy az érintett miniszterekkel együttműködve tegyen javaslatot a minőségi épített környezet javítása érdekében szemléletformáló és oktatási programok bevezetésére az óvodától a felsőoktatásig, valamint a megvalósítás időtartamára és ütemtervére." Fél évvel később, a **1567/2015.(IX.4.) Korm. határozat - Az építésügy átalakítását célzó intézkedési tervről és a hozzá kapcsolódó feladatokról 14. pontjában, 'Tér-és környezetkultúra nevelés, szemléletformálás'** címmel, meghatározza az Intézkedési Terv főbb pontjait (idézve a határozatból): "Az épített és természeti környezetünk minősége és az általános építészeti kultúra népszerűsítése érdekében .... civil támogatási alapot kell létrehozni", "egységes koncepciót kell kidolgozni a tér- és környezetkultúra és környezetesztika témájának az alapoktatásban történő megerősítésére, különös tekintettel" a Nemzeti alaptanterv és kerettantervek felülvizsgálatával, "a téri nevelést érintő témák beemelésére a műveltségi területek fejlesztési feladatai közé". Felszólít a "a tanórán kívüli, téri nevelést elősegítő foglalkozások megszervezésére", "a pedagógusképzést folytató intézmények képzési programjai részére a téri- és környezetkultúra oktatását célzó tananyag fejlesztésére". A 1032-es kormányhatározat kapcsán a Magyar Építész Kamara (MÉK) és a Budapesti Építész Kamara (BÉK) közös véleményét fogalmazták meg, melyben a feladatok, célok és eszközök elméleti alapjait határozták meg óvodák, iskolák és az építészképzés vonatkozásában. Kitérve benne a társadalmi nyitottságra, az építészeti társadalmi befogadására, az oktatói gárda képzésére, a család és a média fontosságára:

"A véleményt összeállította: **BÁLINT, Imre DLA BÉK elnök, Dr. MAKOVÉNYI, Ferenc, MÉK elnökségi tag, a munkába részt vettek: Csernus Lőrinc, Dr. Gerő Balázs, Krizsán András, Tatai Mária, Varga Tamás DLA, in: Építész Közlöny Műhely, 241.szám, 2015. augusztus, 06-07. oldal**

"A feladat:

- fázisaiban egymásra épülő, a teljes oktatási struktúrát átfogó társadalmi nyitottság, befogadó készség megteremtése lépésről-lépésre
- a társadalom felkészítése az építészeti, mint környezetünket alakító kortárs művészet befogadására
- az építéssel szemben támasztott követelmények elsajátítására alkalmasak kiválasztása és képzése.

A cél:

- a meglévő oktatási struktúra keretén belül olyan új generáció képzése, amelyik a digitalizált virtuális világot nem kizárva a valódi értékeket felismeri és előállításukat természetes feladatnak tekinti.

Az eszköz:

- a fenti feladat és cél meghatározásához alkalmas oktatói gárdára van szükség. A jelenlegi oktatói állomány ésszerű továbbképzésével és a képzett új oktatókkal az óvodától a legfelső oktatási szintig meg kell kezdeni a gondolkodásmód átstrukturálását.
- a legalapvetőbb eszközök közé tartozik a családi háttér....
- ...olyan hiteles médiafelületekre van szükség, melyek nem csak tudósítanak, hanem hozzáértő elemző-értékelő tevékenységükkel inspirálják az épített környezetről folytatott széles körű párbeszédet...."

1567/2015.(IX.4.) Korm. határozat - Az építésügy átalakítását célzó intézkedési tervről és a hozzá kapcsolódó feladatokról 14. pontjában, 'Tér-és környezetkultúra nevelés, szemléletformálás (részlet)

Magyar Közlöny, 2015. évi 123. szám (19120. oldal) (kelt: 2015.szeptember 4.)

"14. pont Tér- és környezetkultúra nevelés, szemléletformálás

14.1. Gondoskodni kell a Nemzeti építészeti politika dokumentumban megfogalmazott értékek népszerűsítéséről.

14.2 Az épített és természeti környezetünk minősége és az általános építészeti kultúra népszerűsítése érdekében pályázati jelleggel elérhető civil támogatási alapot kell létrehozni önálló költségvetési soron.

14.4. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény és az egyéb érintett jogszabályok felülvizsgálatát követően egységes koncepciót kell kidolgozni a tér- és környezetkultúra és környezetesztika témájának az alapoktatásban történő megerősítésére, különös tekintettel

a) a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet felülvizsgálatával a téri nevelést érintő témák beemelésére a műveltségi területek fejlesztési feladatai közé,

⁶ in: Magyar Közlöny, 2015. évi 8. szám (311. oldal), (kelt: 2015.január 30.), Felelős: Miniszterelnökséget vezető miniszter, emberi erőforrások minisztere, földművelésügyi miniszter, nemzetgazdasági miniszter. Határidő: 2015. június 30.

- b) a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet felülvizsgálatával a téri nevelést érintő témák beépítésére a kerettantervek tematikus egységeibe,
- c) a tanórán kívüli, téri nevelést elősegítő foglalkozások megszervezésére,
- d) a pedagógusképzést folytató intézmények képzési programjai részére a téri- és környezetkultúra oktatását célzó tananyag fejlesztésére, az építészeti felsőoktatásban szükséges tananyagok, taneszközök készítésére,
- e) útmutató kidolgozására az óvodák, általános iskolák és középiskolák építészeti, ergonómiai követelményeinek kialakításához,
- f) tematikus programokhoz, módszertanokhoz, óratervekhez, pályázatokhoz, tanulmányi kirándulásokhoz kapcsolódó, átfogó programcsomag kidolgozására.
- Felelős: emberi erőforrások minisztere, igazságügyi miniszter, Miniszterelnökséget vezető miniszter
- Határidő: 2017. december 31.”

KÉPEK JEGYZÉKE

címlap és 8. o.: Tájplasztika GyIK-Műhely alkotás, fotó: a szerző

Az I. fejezetben szereplő képek megnevezését és forrását a fejezet lábjegyzetei tartalmazzák.

21. o.: Bábeli tornyok GyIK-Műhely alkotás, fotó: a szerző

A II. fejezetben szereplő képek megnevezését és forrását a fejezet lábjegyzetei tartalmazzák.

38. o.: Tájplasztika GyIK-Műhely alkotás, fotó: a szerző

42. o.: Titkos térkép GyIK-Műhely alkotás, rajz, készítette a szerző

44. o.: Jelek és jelképek GyIK-Műhely alkotás, alaprajz: Czirják Ágnes, fotók: Szentandrás Dóra és a szerző

46. o.: Tabáni szögletek GyIK-Műhely alkotás: Kőműves lécső, 1925 forrás: Vincze Miklós: Falu a Városban - -nyolcvan éve kezdték meg a Tabán bontását, 2013. 11. 20. in: www.cink.hu, Modellfotó: Vukoszávlyev Zorán Ph.D.

48. o.: Rózsablakok GyIK-Műhely alkotás, fotó: a szerző

50. o.: Térháló pókháló GyIK-Műhely alkotás, beltéri fotók: Szentandrás Dóra, kültéri fotók: a szerző

52. o.: Mondrian Múzeum GyIK-Műhely alkotás, modellfotók: a szerző

54. o.: Transzparencia, lepke: <https://galeri.uludagsozluk.com/r/yusufcuk-554448/>, Chime Style Of The Facade-Vanke Pavilon: <http://updatedhome.com/chinese-style-facadevanke-pavilion/>, Undulatin exterior grating, by Herog and de Meuron: <http://filt3rs.net/case/undulating-exterior-grating-herzog-de-meuron-184>, alkotás: Szentandrás Dóra

56.o.: Tükröződés GyIK-Műhely: Szentandrás Dóra

58. o.: Sátrak GyIK-Műhely alkotás, fotó: Szentandrás Dóra és a szerző

60. o.: A mi Petráink, sziklatemplomaink GyIK-Műhely alkotás, fotó: Szentandrás Dóra és a szerző

62. o.: Papír térkompozíciók GyIK-Műhely alkotás, fotó: Barta Kolos

64. o.: Hódvárak és hódgátak GyIK-Műhely alkotás, fotó: Szentandrás Dóra

66. o.: Faragott földrészletek GyIK-Műhely alkotás, fotó: a szerző

68. o.: Tornádó hullámvasút GyIK-Műhely alkotás, fotó: a szerző

70. o.: Színharmóniák és jéghegyek GyIK-Műhely alkotás, fotó: Szentandrás Dóra

72. o.: Fotogramm GyIK-Műhely alkotás, fotó: a szerző

74. o.: Elszabadult csigavonalak GyIK-Műhely alkotás, fotó: Szentandrás Dóra

78. o.: Termeszvárak a látóhatáron GyIK-Műhely alkotás, fotó: a szerző

90. o.: GyIK-Műhely alkotások: Csodalények, fotó: Barta Kolos, Termeszvárak a látóhatáron fotó: a szerző, Sátrak fotó: Szentandrás Dóra

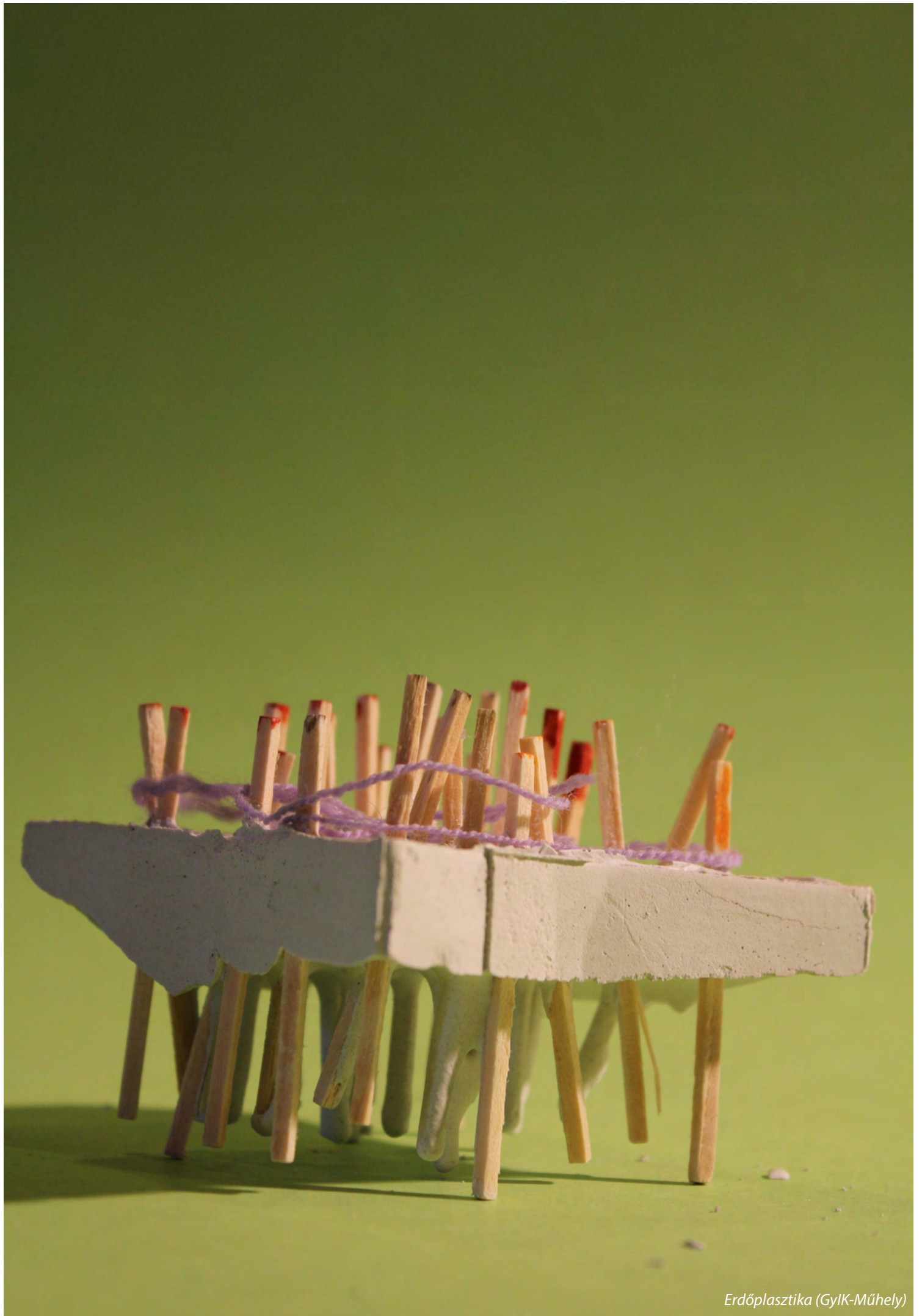
100. o.: Erdőplasztika GyIK-Műhely alkotás, fotó: Szentandrás Dóra

A III. fejezetben szereplő GyIK-Műhelyes alkotások fotóit Szentandrás Dóra és a szerző készítették

IRODALOMJEGYZÉK

- KEPES, György: Látásra nevelés, MTA Művészettörténeti kutatóintézet, Kepes Vizuális Központ Eger, Argumentum Kiadó, Budapest, 2008,
- WINKLER, Márta pedagógus, iskolaalapító: A tanítás gyönyörűsége, Tudományos és Ismeretterjesztő Főszerkesztőség, felelős szerkesztő: Péterffy András, MTV 2005, 3. min., in: Nemzeti Audiovizuális Archívum <http://nava.hu/id/187940/> (utolsó megtekintés: 2017. 08. 24)
- SEBESTYÉN, Ágnes, TÓTH, Eszter: Épített Környezeti Nevelés, KultúrAktív Egyesület, 2013
- MIKLÓS, Pál: Vizuális kultúra tanulmányok, Budapest, Magvető Kiadó, 1978.
- TATAI, Erzsébet, TATAI, Mária: Környezetkultúra, Tölgyfa Kiadó, 1991(előszó dátuma),
- CSEH, András: Építészettanítás gyermekek számára-interjú Pihla Meskanennel, 2011. 04. 20, utolsó letöltés: 2017.06.06. <http://epiteszforum.hu/epiteszetoktatas-gyermekek-szamara-interju-pihla-meskanennel#2>
- Cseh András DLA 2015-ben PRE ARCHITECTURA - építészettanítás gyerekeknek, avagy közös tértanulás felfedezésen és alkotáson keresztül címmel szerzett tudományos fokozatot.
- Hajas Ágnes DLA 2017-ben szerzett tudományos fokozatot, R.É.T._Rajz-Építészet_Tánc avagy Építészet gyermekeknek címmel
- EPLÉNYI Anna PhD, SZENTANDRÁSI Dóra, a szerző :TÁJ-TÉR-TÁR Kreatív térjátékok a GYIK-Műhely 40 éves jubileumára, tördelés: Filó Veronika, ISBN 978-963-12-4358-1, Mester Nyomda Kft, Budapest, 2015
- EBESTYÉN Ágnes, TÓTH, Eszter: Épített környezeti nevelés, kultúrAktív Egyesület, Gyermek-Város Építészet sorozat, 2013
- Christa REICHER, Silke EDELHOFF, Paivi KATAIKKO, Angela UTTKE: Gyerek szemmel-építészet gyerekekkel és gyerekeknek, kultúrAktív Egyesület, Gyermek-Város Építészet sorozat, 2013.
- Építészeti Eszköztár, fordította: CSEH, András DLA, TÓTPÁL, Judit DLA, Építész Múteremház Széchenyi István Egyetem kiadásában, 2016 <http://www.playce.org/index.php?page=epiteszeti-eszkoeztar>
- Magyar Közlöny, 2015. évi 123. szám (19120. oldal) (kelt: 2015.szeptember 4.)
- Cságyoly Ferenc: Három könyv az építészeiről, Szépség, Hasznosság, Tartósság, Akadémiai Kiadó Zrt. 2014
- SINKÓ István: A GYIK jelenségről - egy évforduló és egy új kiadvány kapcsán, forrás: www.ujmuveszet.hu
- BODÓCZKY István: Kis könyv a vizuális művészeti nevelésről, VKFA Budapest, 2012
- VARGHA Balázs, BALOGH Jenő, NEMESKÜRTY István, SZABÓ Helga: Művészetre nevelés a családban, Kossuth Könyvkiadó 1976
- WINKLER Márta: Iskolapélda, kinek kaloda, kinek fészek, EDGE 2000 Kiadó, Budapest, 2015

I. sz. melléklet

FELADATGYŰJTEMÉNY

Tartalomjegyzék

Környezetismereti séták	102. oldal
Építészet, mint inspirációs forrás	105. oldal
Építés, mint eszköz	111. oldal
Formaelemzés	116. oldal
Térbeli alkotások síkbeli leképzései	121. oldal
Játékos alkotások (II. fejezetben nem szereplő témakör)	125. oldal

Környezetismereti séták

Titkos térkép

Módszer: séta és vizsgálat

A GylK-Műhely környezetét jártuk be, két egymásra helyezett helyszínrajzzal, amelyet "titkos térképnek" nevezünk, egyszerre mutatja be a Budai Vár egykori és mai helyszínrajzát. A térkép segítségével jól lehet érzékeltetni az idő múlását, megmutatni, hogy az épületek sem öröklétűek és kezdettől fogva levők.

Hídmesterek

Módszer: séta és vizsgálat

Látogatás a Lánchíd és az Erzsébet Híd hídmestereinél. Titkos helyek felfedezése, valós térélmény, kézzel fogható valóság: ami a föld alatt van, és ami az alagútban van. Szerkezeti kitekintő: mi is tartja az Erzsébet Hidat, és mi történik a föld alatt.

Ostrom

Módszer: séta és alkotás

Gyerekek körvonalával megfestett katonák ostromolják a Rondellát. A belógatott papíron három katona fért el, ezzel saját magasságunkhoz tudtuk mérni a fal magasságát

Jelek-jelképek a Kelenföldi Evangélikus templomban

Módszer: séta és alkotás

'Nyitott templomok éjszakája' program keretén belül, a templom jelképei pecsétviaszba nyomva.

Feladatunkkal a közösség gyermekei újra felfedezték a templomot, megfejtették jelképeit, majd egy régi technikát felelevenítve megalkották azokat.

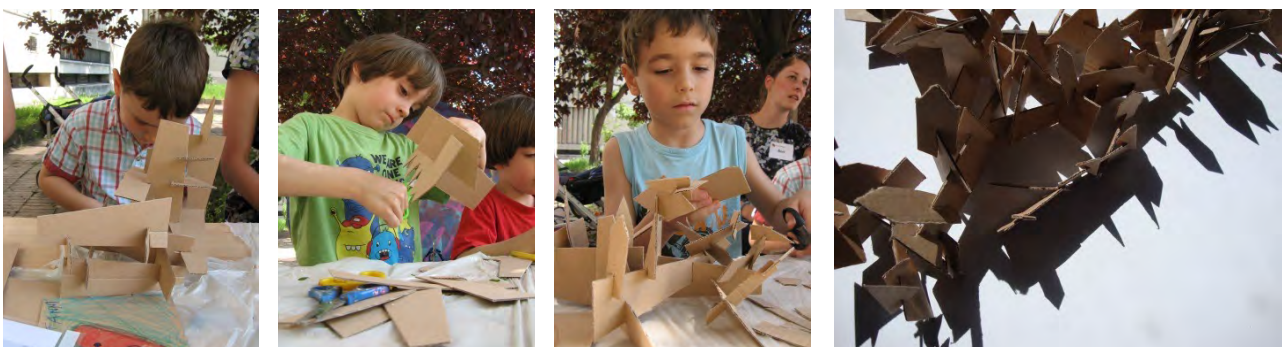

Tabáni szögletek

Módszer: séta és alkotás valós és virtuális tapasztalatok alapján

GYIK Műhely – MeseMúzeum majális workshopja.

Részben valós tapasztalaton alapuló alkotás. Rövid ismertető az egykori Tabánról képek, helyszínrajzok bemutatásával. Az egykor volt Tabán megmaradt épületeit megnézve, az egykori utchálózatot ábrázoló térképpel jártuk be a domboldalt. A gyerekek mikrokarton szorításos rögzítésével 'tabáni szögletek' modelleket készítettek: domboldal, tűzfalak, oromzatok, mint anno... A modell az egykori Tabán hangulatát idézi.

Térháló-pókháló

Módszer: séta akcióművészettel

Pókokká váltunk, beszóttuk a termet. Színes, pörgős, akcióművészet belső térátalakítással.

Térháló-pókháló a szabadban

Módszer: séta akcióművészettel

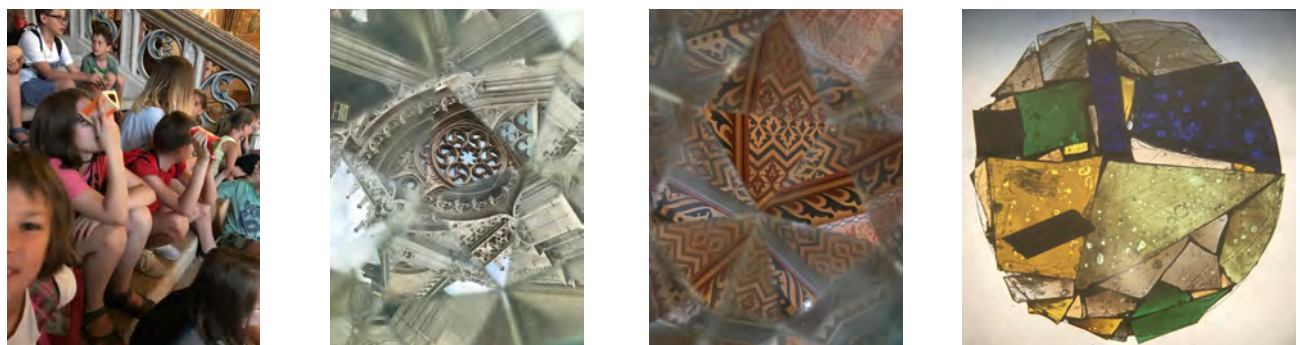
A szövet formáját az erdő határozza meg. Ezen alkotás különlegessége a fonalkötegek összekötésével kialakított feszített térszerkezet.

Épületrészletekrózsablak

Módszer: séta optikai vizsgálatokkal

Sétánkat a gyerekek által készített kaleidoszkóppal együtt tettük meg. A három tükör által alkotott kép többszörösen tört, mozaikszerű látvány alkot. Ez a megváltozott nézési mód figyelemfelkeltő hatású, s a technikából adódóan, a részletekre fókuszáló. A műhelyben színes üvegből készítettünk rózsablakot, amelynek kivetítésével a templombelsőt hangulatát idéztük fel.

Építészet, mint inspirációs forrás

Mondrian múzeum

Módszer: építészet, mint inspiráció - egységesség

Piet Mondrian (1872-1944) képeinek elemzése: komponálás, arány, rendszer és színhasználat. Ezt követően múzeumi tér építése mikrokartonból, mégpedig úgy, hogy a tér legalább két oldalról lehatárolt legyen, s a belsőbe térszító elem kerüljön. A kész modellre Mondrian hangulatú kép festése úgy, hogy a festmény síkban-térben egységet képezzen. A feladat előképe Superkilen kopenhágai tömbrehabilitáció.

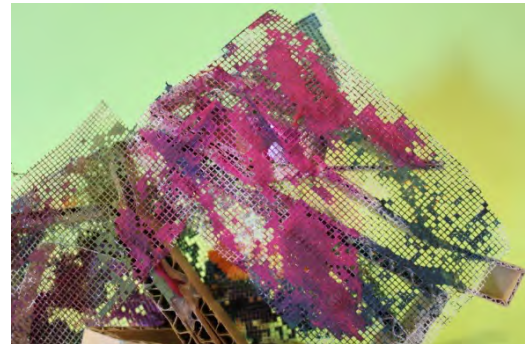

Transzparens szárnyak – transzparens terek

Módszer: építészet, mint inspiráció, kifejezések - transzparencia

Festett szúnyogháló átváltozása lepke szárnyává.

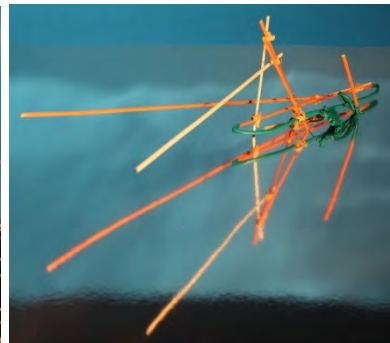
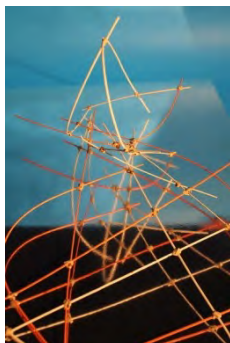
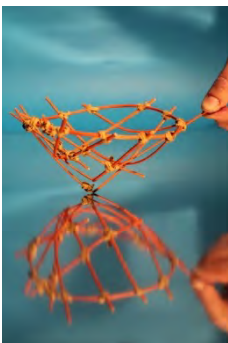
Egyszerre vizsgáltunk és párhuzamba hoztunk átlátszó és tömör természeti felületeket (lepke szárnya, falevél) és emberi alkotásokat (pergola, árnyékolók). A látottak alapján megalkottuk transzparens tereinket.

Tükröződések

Módszer: építészet, mint inspiráció, kifejezések - tükröződés

Alkotás tükrőfóliával: tükrözünk, kiegészítünk és görbítünk. A térbeli kompozíciók a tükörképükkel együtt válnak egésszé. Az alkotás folyamán a modellt és tükörképének együttesét kell figyelni.

Átváltozás

Módszer: építészet, mint inspiráció, kifejezések - tükröződés

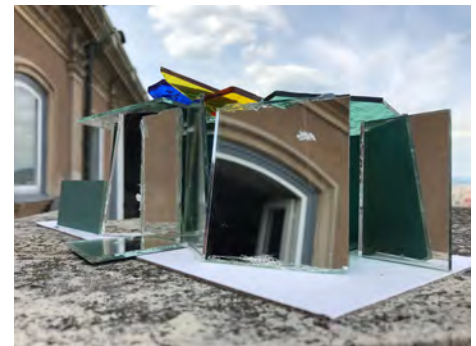
Az 5. osztályos gyerekek az átváltozás fogalmát tanulták irodalmi és biológiai értelemben. Mi építészeti jelentésben közelítettük meg, átváltoztattuk a tereket. Végtelenítettünk.

Tükörterek

Módszer: építészet, mint inspiráció, kifejezések - tükröződés

Óvodapedagógus képzésen, a pedagógusok által készített alkotások.

Kristálypalota

Módszer: építészet, mint inspiráció, kifejezések - átlátszó-áttetsző

Átlátszóság-áttetszőség fogalmát vizsgáló, Celo-art kísérleti alkotások, vízipók víz alatti életterére. A kristálygömbbe helyezett szalagok, kavicsok és fonalak a belső élet titkos világára utalnak.

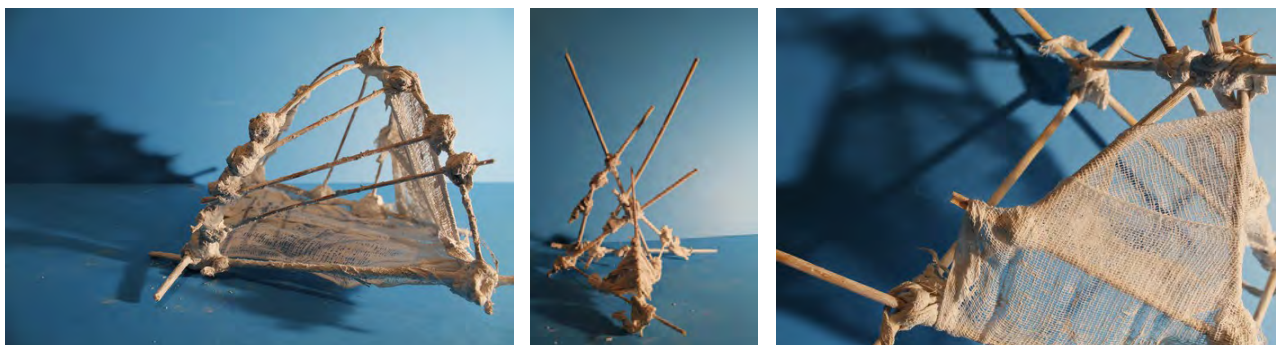

Sátrak

Módszer: építészet, mint inspiráció - szerkezet

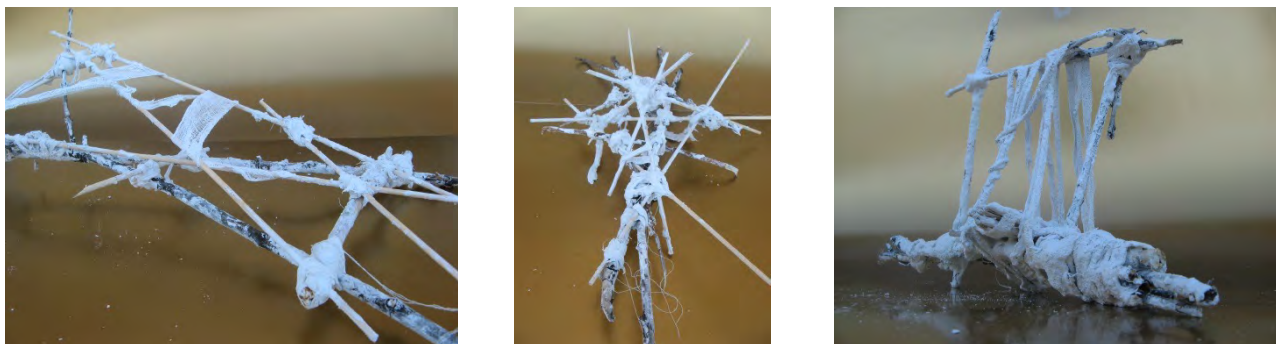
Modellek a „menedék” fogalmára. A fa pálcák egymáshoz gipszes-gézes csomózással rögzülnek, a felületeket, síkokat a kifeszített géz adja. A sátrak az alkotók szabad és egyéni alkotásai. Az elkészült formák vizuális előképeket idéznek: csillag alap, négyzetes és kör jurta, kúp. Az alkotások közül a középső un. „tapintott alkotás”. Készítője születetten vak, aki ebből adódóan nem rendelkezik vizuális előképekkel. Alkotása mindezekkel együtt illeszkedik a csoport munkái közé. Különbségként az említhető, hogy modelljének alap állapota nem meghatározott. A látók sátrainak van alja, teteje, s többnyire így is kell azokat elhelyezni. A tapintott alkotás térben egységesebb egészet képez. Modellje több oldalra is fordítható és értelmezhető.

Építmények a fán

Módszer: építészet, mint inspiráció - szerkezet

A 'Sátrak' című feladattal izgalmasan összehasonlítható, a természetes fa elemekre épített magaslesek építményeinek kialakítása. A feladat során biztattuk a gyerekeket arra, hogy figyeljék meg a természetes fa adottságait, s a szerint építsenek rá, vagy hozzá.

Lebegő szobrok

Módszer: építészet, mint inspiráció - szerkezet

GyIK 40 kiállítási rendezvénysorozat keretében tartott workshop (FUGA, 2016. 02. 12.) Függesztett szerkezetépítés.

A mi Petráink, sziklatemplomaink

Módszer: építézet, mint inspiráció - konkrét építészeti témához kötve

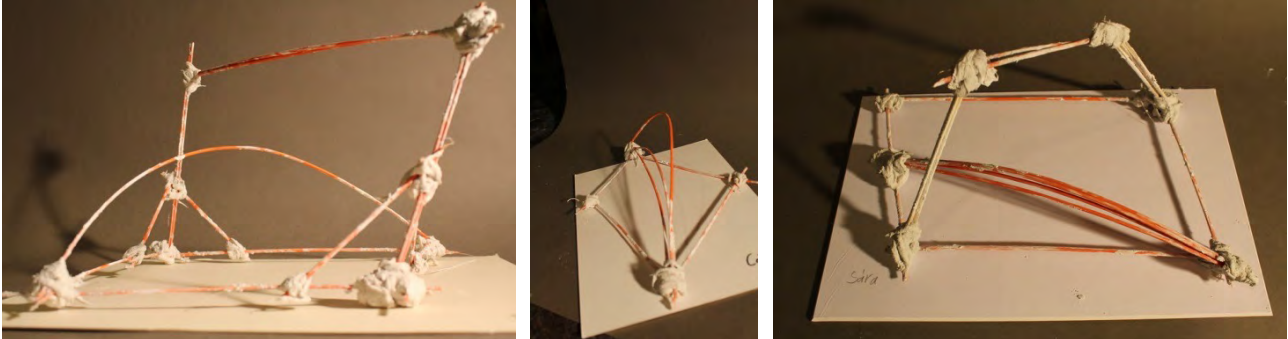
Kultúrtörténeti kitekintés távoli és hazai kultúrák, hagyományok, természetes és épített környezeti rendszerek ismertetésével. A példaként bemutatott sziklaépítészeten a formálás alapelve az elvétel, a szubtraktív alkotási módszer. Műhelymunkánk során agyagból az elvétel - kimarás technikájával negatív forma készült, amelynek pozitív öntvénye lett maga az alkotás. A folyamat során a pozitív-negatív fogalmak és egymáshoz való viszonyuk rögzült az alkotókban.

Hidak

Módszer: építézet, mint inspiráció - konkrét építészeti témához kötve

Az anyag, a technika és a forma egységében bambusz és gipszes géz kötözésével feszített és hajlított hídszerkezeteket készítettünk.

Cappadókia

Módszer: építézet, mint inspiráció - konkrét építészeti témához kötve

Különleges természeti és emberi képződmények agyagból készült reprodukciói.

Hagyományos épületdíszítési technikák gyerekeknek

Módszer: építészet, mint inspiráció - konkrét építészeti témához kötve - fresco, secco, sgraffito

GyIK-Klub keretében készült alkotások. Foglalkozásvezető: Szendrei László képzőművész, GyIK oktató. A

foglalkozások keretében hagyományos épületdíszítési technikákkal ismerkedtünk meg: fresco, secco, sgraffito.

Hagyományos épületdíszítési technikák építészhallgatóknak

Módszer: építészet, mint inspiráció - konkrét építészeti témához kötve

'Hagyományos épületdíszítési technikák gyakorlatorientált workshop építészhallgatók számára' című workshop-on készült freskó, szekó, enkauszika, szgrafittó, ólomüveg és mozaik alkotásai. Ismertetőt ld a Függelékben.

A workshop célja: az építészhallgatók murális művészethez kapcsolódó elméleti ismeretanyagának gyakorlati kiegészítése, a saját magunk által készített alkotásokon keresztül. *Vakoltunk, pigmentet, tojást, vörösbort, túrórt használtunk, éppen úgy, mint egykoron...* Az építészettörténeti és műemlékvédelmi tanulmányok illetően kibővítése lehetőséget ad arra, hogy a hallgatók az alkotással mélyebb és hosszabb távú tudás birtokába jussanak. Segíti ez őket abban, hogy szakmagyakorló munkáik során különbséget tudjanak tenni freskó és szekó között, tudják hogyan készül a szgrafittó, és felújítás, átalakítás esetén használható tudás birtokában tudjanak tervezni.

A workshop ideje alatt a BME falai közé a GylK-Műhely szellemiségét csempésztük be, ahol a hangsúly a szabad alkotáson, a materián, az ismeretanyag-bővítésen, kísérletezésen van. (Fotók: Bende Tamás)

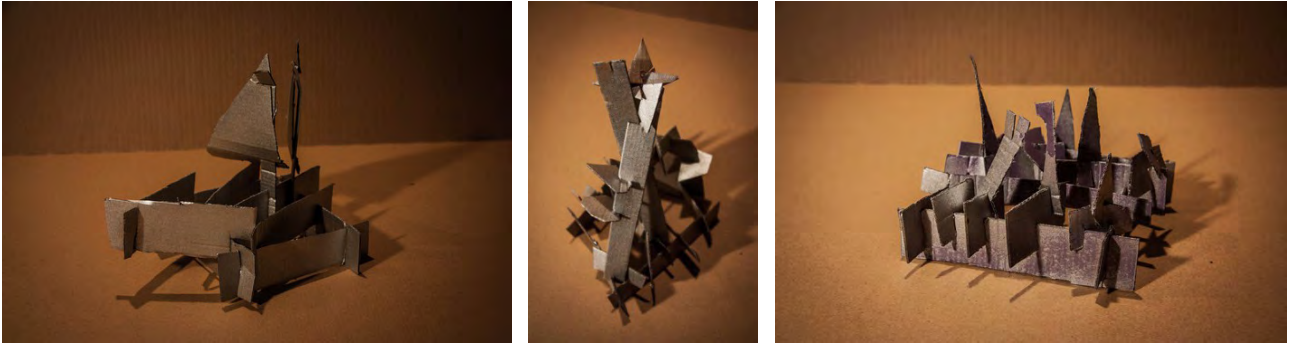

Építés, mint eszköz

Papír térkompozíciók

Módszer: építés, mint eszköz - az építés által inspirált alkotás

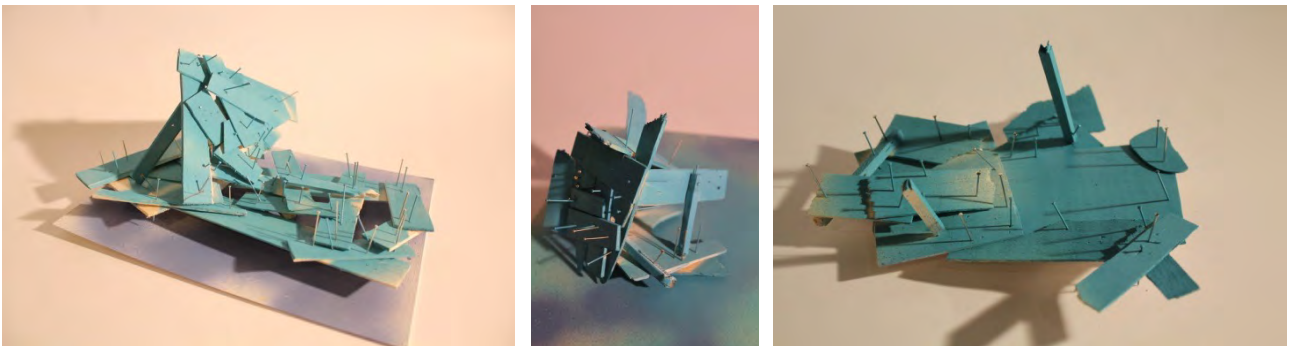
Térbeli alkotás készítése és rögzítése ragasztó nélkül. A mikrokarton csíkokra vágásával és bevágásával (szorításos-feszítéses rögzítéssel) meghatározott rendszerben való alkotás. Az egyes elemek additív módon egymásra és egymásból épülnek. A folyamatban síkok és egymáshoz való viszonyuk határozza meg a formát.

Hódvárak és hódgátak

Módszer: építés, mint eszköz - additív alkotás

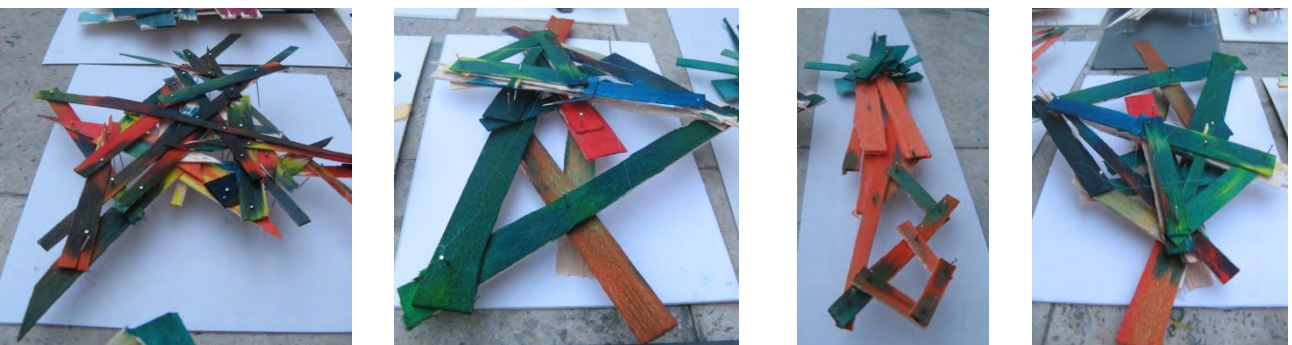
A balsafa csíkokra vágásával és mechanikus rögzítésével az egyes elemek additív módszerrel egymásra épülnek. A balsa elemek és egymáshoz való viszonyuk határozzák meg a formát. Grafitti spray-vel való színezésük nagyon izgalmas a gyerekek számára.

Színes hód-lak-ok

Módszer: építés, mint eszköz - additív alkotás

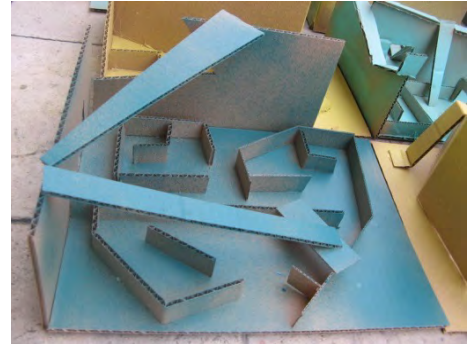
Az előző feladat különböző színű fa pálcák alkalmazásával. A pác nem fedőfestés, élénk színei mögött a fa erezete látható marad.

Ganajtúró pályarendszerek

Módszer: építés, mint eszköz - additív alkotás

Akadálypálya és labirintus ganajtúró bogarak számára. A ganaj, mint téma és az akadálypálya, mint a játékos zsványság, remek alapot adnak a gondolatok teljes fellazítására. A graffiti spray-val való színezés pedig a folyamat izgalmas lezárása. Az elkészült alkotások egymás mellett egy egységet alkotnak. A létrehozott térbeli rendszer izgalmas és változatos.

Bábeli tornyok

Módszer: építés, mint eszköz - additív alkotás

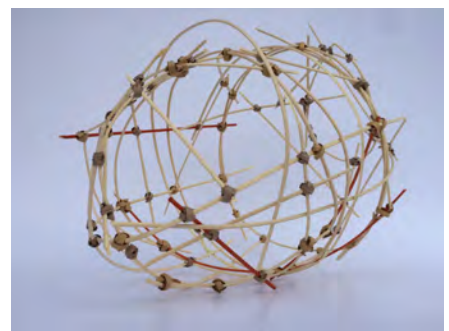
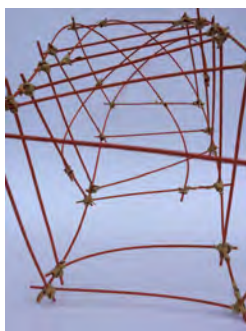
Szabad formálású tornyok a Térképző foglalkozások óvodások számára program keretében, Szombathelyen.

Halcsapda

Módszer: építés, mint eszköz - additív alkotás

Különböző méretű halak számára készített konstrukciók. Hajlított bambusz és kötöződrót rögzítésével.

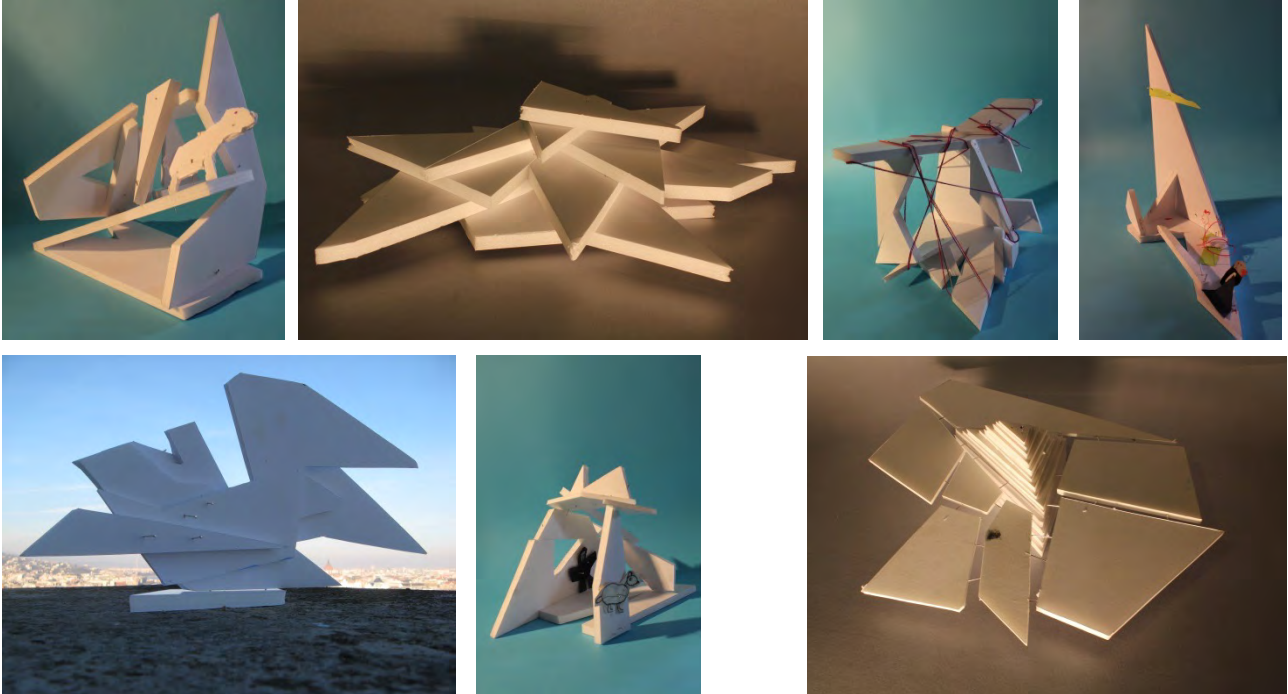

Jégvilág

Módszer: építés, mint eszköz - additív alkotás

Új anyag alkalmazásával: habkarton jégvilág alkotások készítése, a jeges vidék formáinak elemzésével.

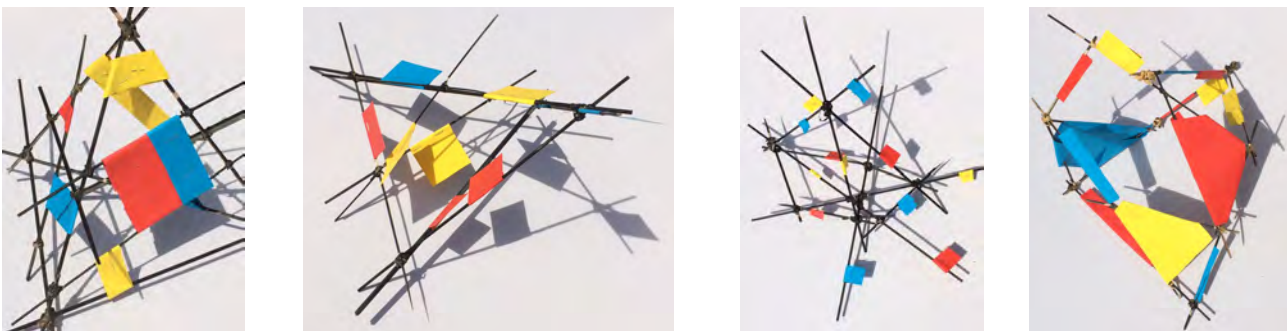
Ezen a foglalkozáson építéshallgatók is részt vettek. A fenti képösszeállítás vegyesen mutatja be a gyerekek és hallgatók alkotásait. (szürke háttérűek az egyetemistáké).

Mondrian térben

Módszer: építés, mint eszköz - additív alkotás

Mondrian alkotásai térbe emelve, festett hurkapálca konstrukciókra alap színű kartonok rögzítése.

Termeszvárák

Módszer: építés, mint eszköz - additív alkotás

(FUGA, háttérben Bán Ferenc építész kiállítása) Termeszhangyák építményeinek additív - mikrokarton bevágásos és egymásba húzásos - rögzítésű konstrukciói.

Faragott földrészletek

Módszer: építés, mint eszköz - szubtraktív alkotás

Ytong téglafaragványok a 'Saját bolygóm, ahol a négy elem összeáll' címmel, a 'Tűz, víz, föld, levegő' nyári tábor keretén belül. (táborvezető társ Kohout Dávid építész).

Színes földrészletek

Módszer: építés, mint eszköz - szubtraktív alkotás

A festés elve: a faragott forma követése. A barna - sárga - vörös színek porfesték+tojássárgája+vörösbor keverésével készültek, mint egykoron.

Vakondjárat-katakomba

Módszer: építés, mint eszköz - szubtraktív alkotás

Agyag és gipszöntvény segítségével a saját földalatti járatrendszerünket készítettük el. A feladat komplex gondolkodást igényelt, hiszen az agyagban a járatokat pozitív formában kellett kialakítani, hogy a gipszöntvényben valóban vájattá váljanak. Ezzel a térbeli alkotással a matematika pozitív és negatív fogalmait sajátítottuk el. Állati és emberi alkotások párhuzamaként a vakond járatot katakombával hoztuk összefüggésbe.

Mondrian térben

Módszer: építés, mint eszköz - szubtraktív alkotás

(Tóth Bori festőművész hallgatóval kidolgozott foglalkozás) Agyag gipsz öntvény.

Formaelemzés

Tornádó hullámvasút

Módszer: formaelemzés

Dekorlemez hajlításával és mechanikai rögzítésével készített konstruktív szerkezet.

Térgörbék, átszótt terek

Módszer: formaelemzés

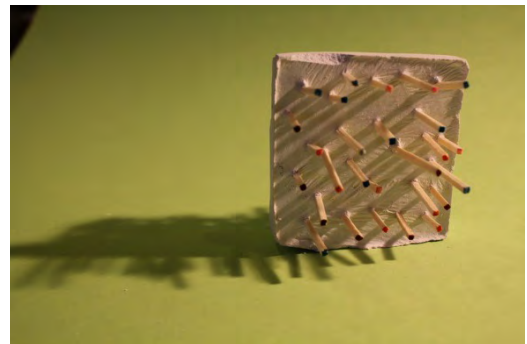
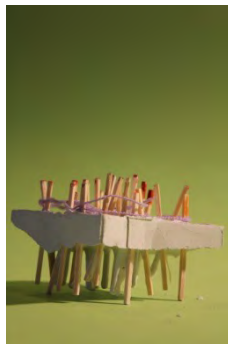
Könnyed papír szőtt konstrukciók. 1 képen csíkok tűzésével és tekerésével, 2. képen egy papírból kivágott és tekert átszótt tereket hoztunk létre. Az 1. művet kisebbek, a 2-at nagyobbak készítették.

Erdőplasztikák

Módszer: formaelemzés

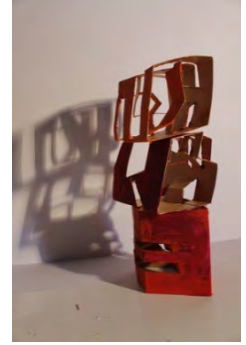
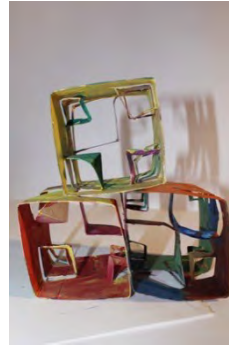
Egy szelet föld, ahol törzs és gyökér együttesen jelenik meg. A fa pálcikák, mint fatörzsek elhelyezkedései ligetes vagy sűrű erdőt, tisztást mutatnak. A gipsz és sablonát elválasztó technológiai réteg adja a változatos, gyúrt földplasztikát.

Te(L)jes álmok-kaptárok

Módszer: formaelemzés

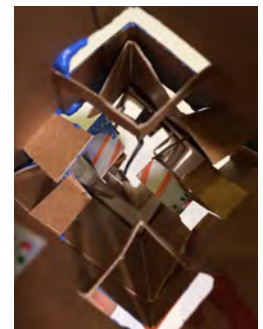
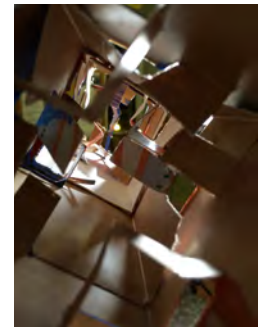
Repapír kaptár kompozíciók: alkossunk a semmiből valamit, a használhatatlannak tűnő doboz újraértelmezésével. Az alkotás lényege, a felfedezés öröme: a repapír doboz belső világának kifejtése. A választott technika, az összehajtott doboz bemetszése és a vágott felületek dobozbelsőbe való hajtása a belső térformálás végtelen tárházát mutatja be. Az alkotások egymásra helyezésével és színezésével izgalmas kaptárok készültek.

Útvesztő

Módszer: formaelemzés

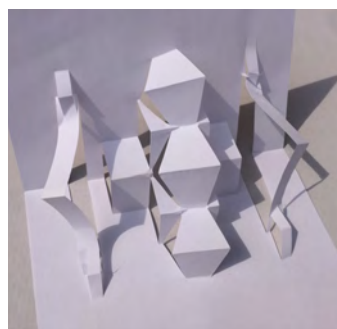
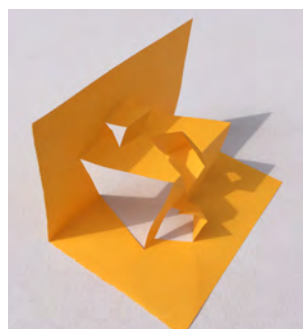
Tejes doboz repapír konstrukció, izgalmas útvesztőkké válása. 1-2 kép egy dobozdarabból készült, vágott és széthúzott modell.

POP-UP konstrukciók

Módszer: formaelemzés

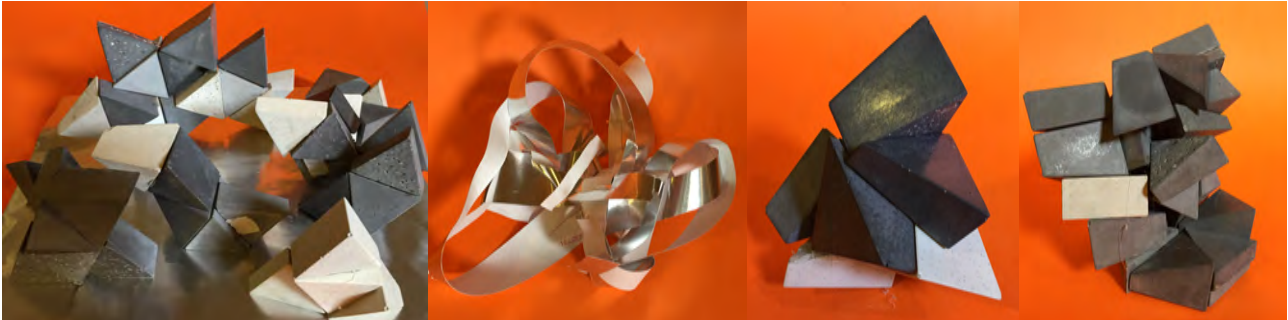
Iskolai projektnapon készült alkotás. Kísérleti papírterek, egy elemből, hajtással és bevágással képzett plasztikák.

Kő szobrok és ezüst felhők

Módszer: formaelemzés

Beton elemekből épített kőszobrok formálásukkal, tömegükkel kontrasztban állnak a könnyed, hajlított-tűzött ezüst felhő csíkokkal.

Lefelé mászó

Módszer: formaelemzés

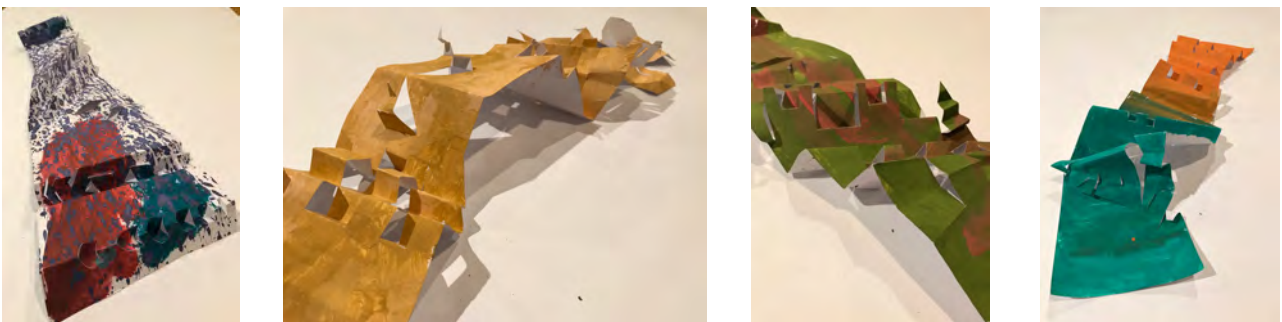
Áthidalás és lefelé építés a két asztal részébe.

Domborzat

Módszer: formaelemzés

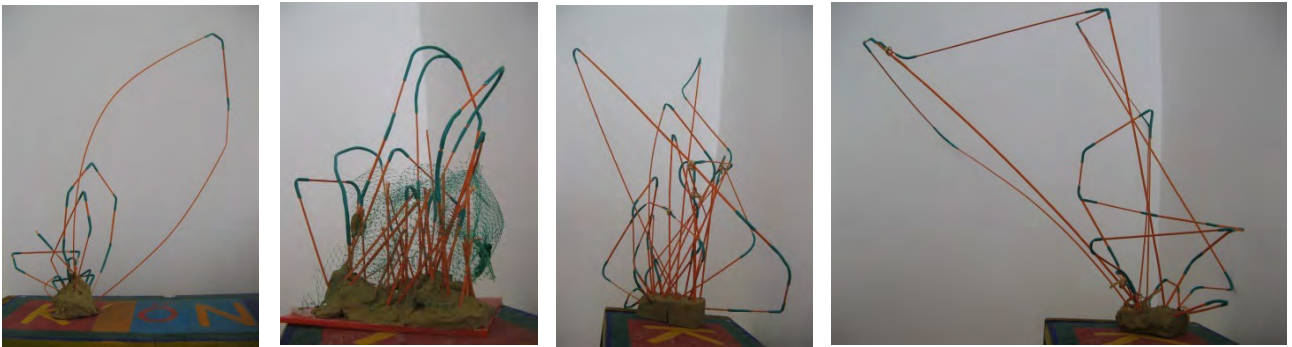
Képzelt utazásunk színes térképei. A papírtájak festési elve: két szín szabadon választott technikájú keverésével, átmeneteivel festettünk, majd pop-up hajtogatással és bevágásokkal formáltuk azt.

Erdő erdő erdő

Módszer: formaelemzés

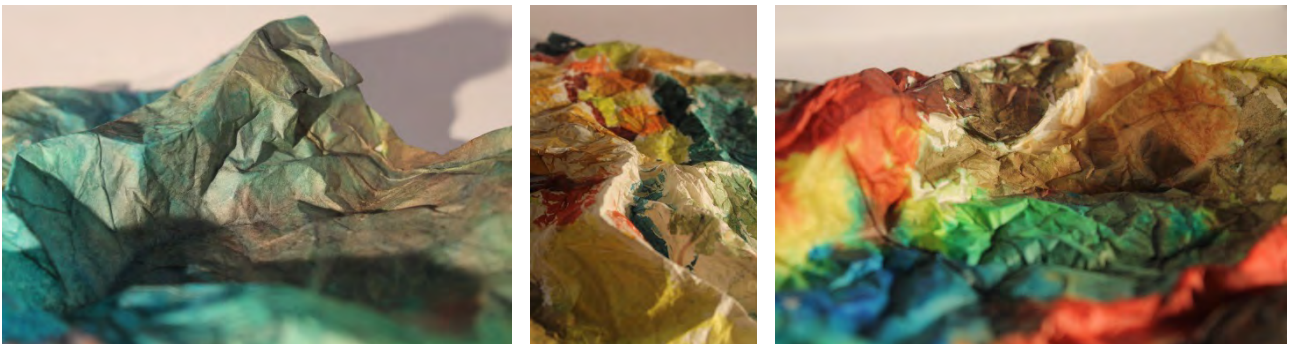
Mesemúzeum fa installációja által inspirált erdők. Bambusz és gumicső egymásba tolásával készített könnyed növényi konstrukciók.

Színes dombortérképek

Módszer: formaelemzés

Gyűrt papírtáj - domborulatok formái által vezérelt fapáncos festéssel.

Színes világ

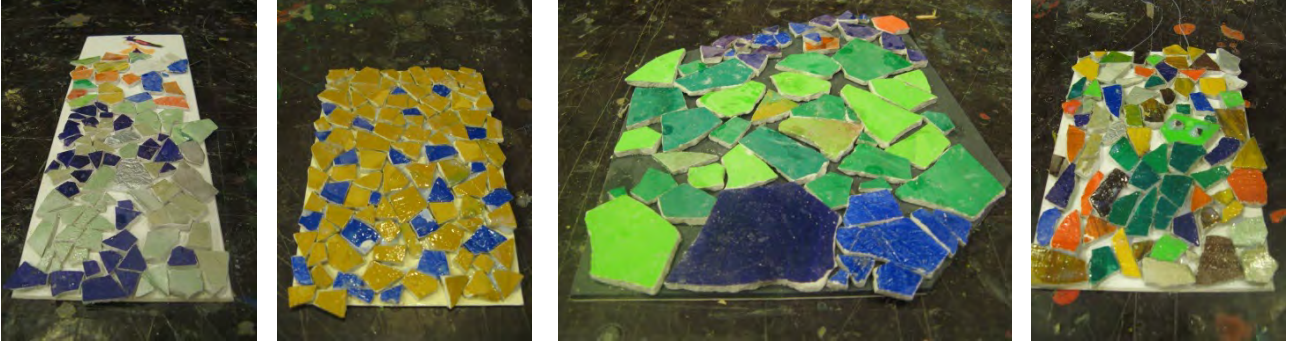
Módszer: formaelemzés színkeveréssel

Inspirációként a világunk színes oldalát mutattuk be, például San Francisco-i sólepárló tavakat (sólepárlás folyamán óriási mesterséges tavakat hoznak létre, aminek a színe a folyamat során folyamatosan változik.), színes kukoricát, nevadai színes gejzirt, ausztrál színes eukaliptusz fát, kínai szivárványhegységet néztünk. (Lsd, felső sorban)

Fentről nézve

Módszer: formaelemzés. Gipsz mozaik: léghajón szállunk és lenézünk a földre és megmutatjuk, mit látunk.

tájplasztika

Módszer: formaelemzés. Hungarocell technocol (piros) ragasztóval való kimarása adja a tájplasztikát, amit fapáccal színezve keltettünk életre. Ezzel az anyag újjászületik, s gyönyörű plasztikát-felületet kap.

Nyomok

Módszer: formaelemzés. Képzelt utazásunk alatt különleges nyomokat találtunk a földben (agyag), amiből gipsz öntvényeket készítettünk.

Síkplasztikák

Módszer: formaelemzés. A műhelyben található felületek és saját alkotások gipsz öntvényei.

Térbeli alkotások síkbeli leképezései

Komplementer sátrak

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - árnyékvetület

A „menedék” fogalmára készült modellek komplementer-kontraszt szerint feldolgozva.

A színek és a komplementer fogalmainak elsajátítása. A választott szín párok: sárga-ibolya, vörös-zöld, narancs-kék. Ábrázolási módok a képek sorrendjében, balról jobbra: komplementer árnyék, felülnézet, oldalnézet, perspektivikus nézet, valamint a modell formájának geometrikus kifejtése.

Az elkészült alkotásokról Kara Dávid grafikus, MKE rövid videót készített:

<http://www.youtube.com/watch?v=touxGKVAVDk&feature=share>

Színharmóniák és jéghegyek

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - formaelemzés

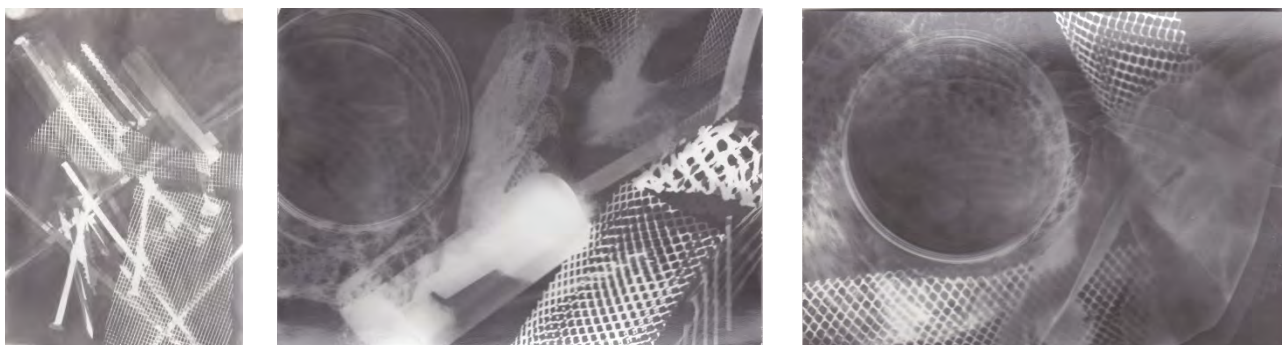
'Jégvilág' feladat továbbfejlesztése szintani ismeretekkel: hideg-meleg kontrasztban, vagy hideg, vagy meleg színekkel festve. A festett kép jéghegyeinek modell leképezése.

Fotogramm

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - fotogramm

Fotózás a digitális korszak előtt: igazán izgalmas technikával, sötétben, fényérzékeny papíron előhívó és fixáló folyadék segítségével különböző anyagok fényáteresztő képességét vizsgáltuk. Térbeli alkotások kétdimenziós leképezését készítettük el.

A reptéren...átvilágított és "fennakadt" táskáink

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - fotogramm

Gyerektestek

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - játékos metszet

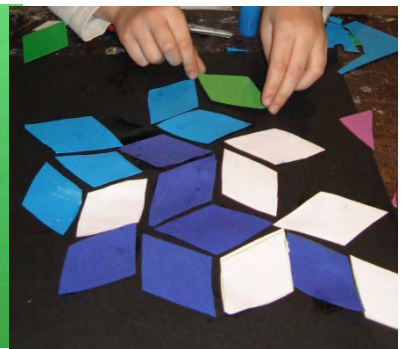
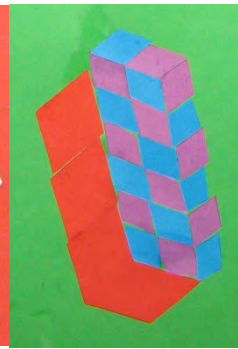
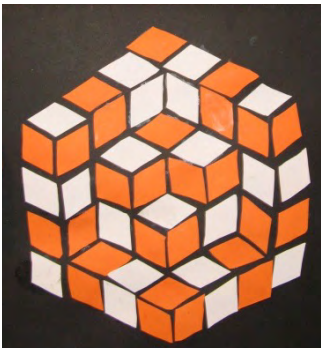
Az alkotó gyerekek kezeinek, lábainak kontúrjából készült, 420,5x297cm felületen, ecsettel és kézzel festve.

OP-ART, virtuális terek

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - op-art

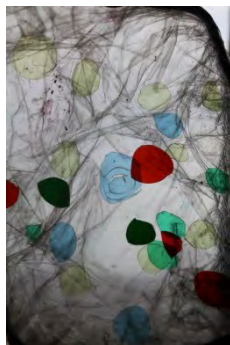
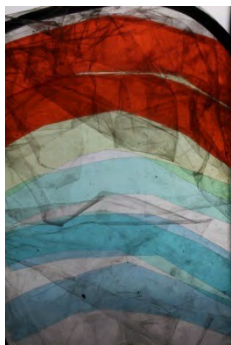
Victor Vasarely képei által inspirált alkotások.

szivárvány

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - ábrázolni a megfoghatatlant

Celo-art alkotás, réteges celofán között áttetsző színes anyagok.

Járat-metszetek

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - térmetszet

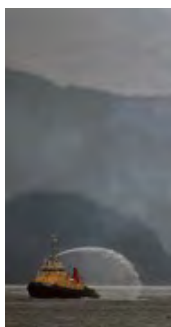
'Vakondjárat-katakomba' feladat továbbfejlesztése síkban: 'élmetszettük a földet'. A földalatti járatrendszereket 'kivonásos' technikával (ragasztószalag visszasedésével), a papíron keletkező 'festék-hiánnyal' jelenítettük meg. A szalagok töredezett ragasztása jól mutatja a járatok töredezett irányvonalait. A föld, mint anyag megjelenítését három adott szín keverésével mutattuk be: sárga, vörös, barna. Ezzel a három alkotóelemű színkeveréssel újabb színeket és árnyalatokat hoztunk létre, megtartva a földmetszetünk színharmóniáját.

térKÉP

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - távolságérezkeltetés

A távolság érzékeltetésére szolgáló feladat. Az elkészült képeket szétvágva több réteg üveglap közé téve, az üvegrétegek vastagsága és az üveglapok színe együttesen térbe helyezték a képeket. A leghátó rajzrész távolabb és halványabb volt, éppen úgy, mint a Budai hegyek, valamint a lenti, első inspirációs kép.

nagyítás

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - nagyítás

választott zöldség-gyümölcs metszetének cca: tízszeres nagyításának megfestése.

tájkép

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - tájrajz

alkotás a szabadban, a műhely különleges adottságú teraszán. Tájképfestés tetszőlegesen választott téma alapján. képkomponálási alapfogalmak, távolság és méret közötti összefüggések elemzése.

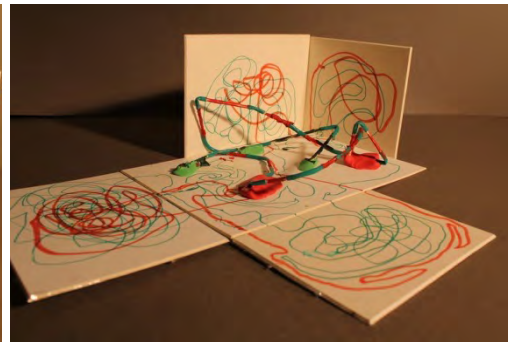
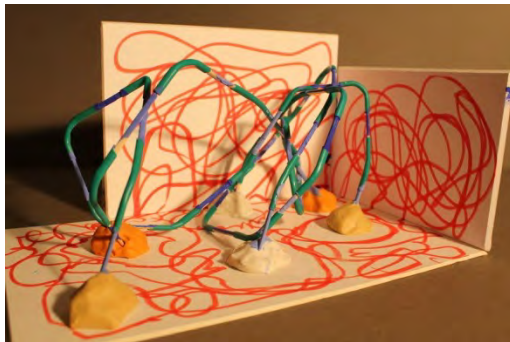

elszabadult csiga-vonalak

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - kombinált síkbeli és térbeli alkotások

Csigalépcső, csigaház, csigavonalak másként...levegőből papírra (sík), papírról levegőbe (tér)...

A csigavonal kötött, s mélyen rögződött, rutinszerűen megjelenő képét, a klasszikus csigavonalat lazítottuk és átértelmeztük. Az alkotás folyamán a gyerekek hol síkban, hol térben dolgoztak, a két dimenziót felváltva alkalmazták. Nem vált ketté sem a folyamat, sem a mű csak síkbelivé, vagy csak térbelivé.

ebihalak medencéje

Módszer: térbeli alkotások síkbeli leképezései - kombinált síkbeli és térbeli alkotások

Ebihalakat védő kis medence a tükröződő, átlátszó vízben.

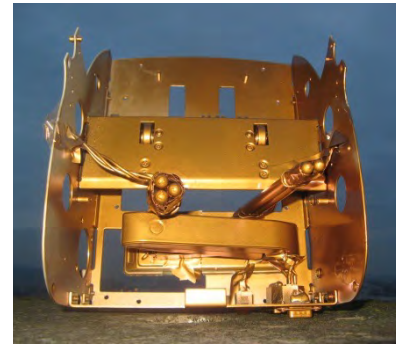
Játékos alkotások

Abszurd tárgyak

Módszer: játékos alkotások

A felhasznált tárgyak változatosak, meghökkentőek, 'abszurdak' voltak. Az alkotás célja a kiválasztott tárgy az alkotó által megválasztott átalakulása. Így készültek különleges járművek (1. és 2. kép), papíralakító (3.kép).

A foglalkozást GylK-Klub keretén belül Sinkó István képzőművész vezette, közreműködők: a szerző, Szentandrási Dóra és Tóth Bori képzőművész hallgató.

Motorgyár

Módszer: játékos alkotások

Alkossunk a semmiből valamit. Talált tárgyak teljesen eltérő alkalmazásával az elromlott közlekedő berendezésünknek új motort készítünk. Ezen a foglalkozáson építészhallgatók is részt vettek. A fenti képösszeállítás vegyesen mutatja be a gyerekek és hallgatók alkotásait. (balról az első építész hallgatóé)

Átalakítás

Módszer: játékos alkotások

BME építész mérnök hallgatói által el nem vitt modelleket a gyerekek továbbépítették, felületeit élénkítették.

Nyomok

Módszer: játékos alkotások

Táborindító felszabadító feladat. Megszokottól eltérő méretben és technikával festett térelválasztó készítése.

akcióművészet labdával_mint Jackson Pollock

Módszer: játékos alkotások

Táborindító felszabadító feladat. Megszokottól eltérő méretben és technikával (teniszlabdával) festett térelválasztó készítése.

viharos égbolt villámokkal

Módszer: játékos alkotások

Légycsapó, wc kefe, fogkefe és társaik kicsit másként használva.

Kócos szivárvány

Módszer: játékos alkotások

Először a szivárvány színeit a megfelelő sorrend szerint huzalokra fontuk, majd a színek sorrendjét összekevertük.

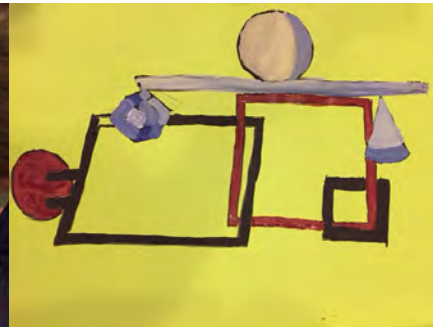
Puha – kő

Módszer: játékos alkotások. Gyapjúba csomagolt kavics.

Verbális festés

Módszer: játékos alkotások. A foglalkozás során a gyerekek párban dolgoztak, mindenki hátára egy-egy festmény másolatát rögzítettük. A párok egymásnak elmesélték, mi látható a képen, s ez alapján rajzolta, festette le ki-ki maga a saját hátán levő képet.

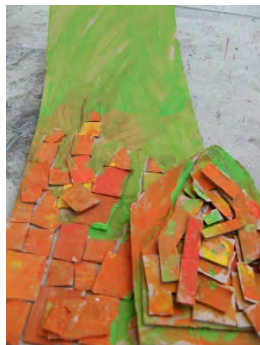
Kandinszkij térben

Módszer: játékos alkotások. A festő alkotásainak térbeli reprodukciója.

tűz TŰZ tűz

Módszer: játékos alkotások. Ragasztó nélküli papírmmodell és papír mozaik. Festés színelméleti fogalmak alapján: 'hideg tűz', 'meleg tűz', 'komplementer tűz'.

Terbe Rita

TÉRJÁTÉKOK

TÉRBELI GONDOLKODÁSFEJLESZTÉS,
ÉPÍTETT KÖRNYEZETI NEVELÉS GYEREKEKNEK

DLA-értekezés

Mestermű:
FMH - Fővárosi Művelődési Ház
belsőépítészeti tervezés

készült: 10 példányban
nyomda: Digitalpress
2017. szeptember